MENG TSEU.

VENUM DATUR,

PARISIIS,	Apud Comitem DE LASTEYRIE, *rue de Grenelle-Saint-Germain*, N.° 59; Apud DONDEY-DUPRÉ patrem et filium, Societatis Asiaticæ typographo-bibliopolas, *rue Saint-Louis*, N.° 46, *au Marais*.
STUGARDIÆ, et TUBINGÆ,	Apud COTTA.
LONDINI,	Apud SOWERBY, N.° 33, *King street*.

EX Typis MIGNERET, *rue du Dragon*, N.° 20.

MENG TSEU

VEL

MENCIUM

INTER SINENSES PHILOSOPHOS, INGENIO, DOCTRINA, NOMINISQUE CLARITATE

CONFUCIO PROXIMUM,

EDIDIT, LATINA INTERPRETATIONE, AD INTERPRETATIONEM TARTARICAM UTRAMQUE RECENSITA, INSTRUXIT, ET PERPETUO COMMENTARIO, E SINICIS DEPROMPTO, ILLUSTRAVIT

STANISLAUS JULIEN,

SOCIETATIS ASIATICÆ PARISIENSIS ET LONDINENSIS SOCIUS.

ACCEDUNT EMENDATIONES ATQUE INDEX LOCUPLETISSIMUS.

SOCIETATIS ASIATICÆ ET COMITIS DE LASTEYRIE IMPENSIS.

PARS POSTERIOR.

LUTETIÆ PARISIORUM.

M DCCCXXVI.

MENCII

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Tractatus Li leou pars prior.

§. I. Meng tseu ait : *Quamvis celebris* Li (1) leou° perspicacitatem, *et opificis* (2) Koung chou tseu °solertiam *habeas*, *si* non utaris circino *et* norma, non potes facere *res* quadratas *et* rotundas ; *quamvis musici* (3) Sse khouang °solertem-auditum, *si* non utaris sex (4) regulis, non

Nota. Litteræ GG commentarios indicant a doctore *Tchou-hi* (4,066–5,504) editos sub titulo : *Sse-chou-tchou-tseu-i-thoung-thiao-pian* (1,511-4,019-4,066-2,059-6,226-1,140-4,273-10,980). Plerumque circa res mere philosophicas versantur, omnesque celebriorum interpretum sententias, sive auctoris menti et explicationibus congruant, sive ab iis discrepent, nitido ordine digestas doctissimaque censura excussas exhibent.

(1) E : *Li-leou* idem ac *Li-tchou* (4,066), vir apud veteres, imperante *Hoang-ti* (6,491-2,421), acutissima oculorum acie notus.

(2) E : *Koung-chou-tseu*, nomine *Pan* (5,924), artifex e regno *Lou* (12,787), ingenio et solertia celebris. C : Matri suæ ligneum hominem, aurigæ vices explentem, confecerat, ita ut, elaterio vix remisso, currus statim velocissime, quasi proprio motu, ferretur.

(3) Tart. versio : Musicæ præsidis *Khouang*. E : *Sse-khouang*, cognomine *Tseu-ye* (2,059–11,374) apud *Phing-koung* (2,480-612), regni *Tsin* (3,920) regulum, musicæ præsidis munere fungebatur.

(4) C : Indicat duodecim *liu* seu regulas ab imperatore *Hoang-ti*

potes (5) perficere quinque (6) sonos; *quamvis imperatorum* Yao *et* Chun° agendi-normam, *si* non utaris humano regimine, non potes pacifice gubernare *imperium.

§. II. Nunc, *principes* habent humanum cor *et* (7) humanam famam, et-tamen populi non percipiunt eorum beneficia, nec *ipsi* possunt esse-exemplo ad posteriores generationes, °*quia* non agunt priscorum imperatorum °agendi-normam°.

§. III. Itaque dicitur : « Sola virtus (8) non sufficit ad exercendum regimen; sola lex (9) non potest ut ex-se agat. »

inventas, quarum sex sunt *yang* (11,809) sive perfectæ, aliæ vero sex sunt *In* (11,797) sive *imperfectæ, i. e.* inter duodecim semitonos quibus constat *diapason* (*l'octave*), sex priores numeris imparibus, primo, tertio, quinto, etc., sex posteriores vero numeris paribus, secundo, quarto, sexto, etc., respondent. G : Sex *liu* perfectæ vocantur *hoang-tchoung* (13,111-11,522), *thaï-thso* (1,799-7,583), *kou-si* (1,890-4,946), *jouï-pin* (6,160-10,468), *i-tse* (1,808-7,92), *ou-i* (5,454-10,822 *bis*). Sex *liu* imperfectæ vocantur *ta-liu* (1,797-1,181), *kia-tchoung* (1,810-11,522), *tchoung-liu* (11,522-1,181), *liu-tchoung* (4,136-11,522), *nan-liu* (1,010-1,181), *ing-tchoung* (3,110-11,522). Hæc nomina symbolica sunt, variisque naturæ per duodecim lunæ cursus (*lunaisons*) operationibus respondent. Juxta Sinas, unumquodque *liu* uni menstruo lunæ cursui respondet eique suum nomen imponit. Vide *Mémoires sur les Chinois*, tom. II, p. 95-sqq.

(5) J : *Tching* (4,652), est efficere ut quinque notæ, pro sua quæque natura, consonæ sint, gratamque harmoniam reddant.

(6) G : Indicat quinque notarum sonos *koung, chang, kio, tchi, iu* (2,128-1,299-9,900-2,718-8,224).

(7) I. e. Etsi eorum humanitatis fama late diffundatur.

(8) H : Si princeps, licet eximia bonitate præditus, humanum regimen non exerceat.

§. IV. ¶ Carminum (10) *liber* ait : « Non (11) transgressus-est, non oblitus est, *quia* * egit-secundum pristina instituta. » *Vir* qui secutus priscorum imperatorum° leges* peccaverit, nondum° exstitit°.

§. V. Sancti viri * cum-exhausissent (i. e. perfecte exeruissent) oculorum vim°, continuaverunt (12) illud, utendo circino, norma, libella *et* perpendiculo, ad faciendum *res* quadratas, rotundas, planas, *et* rectas, *atque id* (13) non potuit consumi usu*? * Cum-exhausissent auris vim*, continuaverunt illud, utendo sex Liu *seu* regulis, ad perficiendos quinque sonos, *atque id* (14) non potuit consumi usu*. * Cum-exhausissent animi cogitationes°, continuaverunt illud, utendo ** humano (15) regimine, et humanitas cooperuit, i. e. complexa-est * imperium.

§. VI. Itaque dicitur : « *Si* exstruis *opus* altum, debes (16) sequi colles *et* aggeres ; *si* exstruis opus depressum,

(9) H : Si princeps licet optimis legibus instructus, humanitatis sensibus careat..

(10) H : Liber Carminum, tom. *Ta-ya* (1,797-11,889), oda *Kia-lo* (3,18–4,460).

(11) H : *Yen, kouo*, gallice : *pécher par excès* ou *par défaut.*

(12) H : I. e. transmiserunt (4,08). Illud, *sc.* illam oculi vim et peritiam, qua duce, (A) res quadratas, rotundas, planas et rectas confecerant.

(13) A : *Sc.* ars omnia vasa et utensilia conficiendi, immensiusûs, immensæ utilitatis fuit.

(14) A : *Sc.* ars musicos concentus efficiendi.

(15) Ad verbum : *Pou-jin-jin-tchi-tching*, administratio non sustinens-crudeliter-tractare homines. Diction. *Khang-hi* (2,535-5,504) : Quiescere-in inhumanitate dicitur *Jin* (4,733).

(16) H : Prout in excelso loco aut humili fundamenta jacis, facilius etiam excelsam aut humilem domum struis.

debes sequi amnes *et* stagna ». Exercendo regimen, τὸ non sequi pristinorum° imperatorum °agendi-normam, potest-*ne* vocari prudentia•?

§. VII. *Idcirco solummodo *humanum virum decet stare-in excelsa* i. e. regia sede; *si vir* inhumanus° stet-in excelsa sede, *id est* spargere hæc¶ mala (17) in multitudinem •.

§. VIII. *Si* supra (18) non-sit recta-agendi-norma *et* moderamen, infra (19) non-erit lex *et* disciplina. *Si* aula (20) non (21) adhibeat-fidem rectæ-rationi, *si* minores-magistratus non adhibeant-fidem institutis, *si* sapientes (22) transgrediantur æquitatem, *si* exigui homines transgrediantur leges, *id-quo regnum °servatur, fortunæ-casus *est*°.

§. IX. Itaque dicitur: Τὸ mœnia-interiora *et* mœnia-exteriora nondum absoluta *esse* (23), arma *et* loricas non numerosa *esse*, non *est* regni° calamitas; τὸ agros *et* campos-ab-urbe-remotos non *bene* excoli, *ac* opes *et* divitias non coacervari, non *est* regni° ruina ». *Si* supra (24) non-sint

(17) H : Hæc immanitatis mala seu damna, *sc.* ministri et populus principis crudelitatem et nequitiam imitabuntur.

(18) H : Si superior *seu* princeps res juxta rectam-normam, non moderetur, non dirigat..

(19) GG : Littera *hia* (infra) ministros et populum indicat.

(20) H : Aulæ ministri.

(21) H : Si non credant eam esse dignam quæ in praxim redigatur, si eam (GG) flocci faciant ac sequi parum curent.

(22) H : Viros in dignitate constitutos et variæ administrationis munera obeuntes intelligit.

(23) H : I. e. firma et solida.

(24) H : Id est *wou-tao-khoueï*, vid. supra not. 18.

ritus (25), *si* infra non-sit studium, pravus populus exsurgit, *atque regni* exitium *non-abest-uno-die, i. e. jam-jam-instat.

§. X. Carminum (26) *liber* ait: Cœlum (27)° jam-jam-evertet; (28) ne-sitis **remissi (29). *Vox* * remissi (30) *est* velut *lenti-et-negligentes°. Serviendo principi, *non-sequi-æquitatem; accedendo (31) *et* recedendo *non-servare-ritus; loquendo, tunc vituperare (32) pristinorum imperatorum° agendi-normam°, *est* velut lentum-et-negligentem *esse*.

§. XI. ¶ Ideo dicitur: Suadere (33) difficilia ad principem, dicitur reverentia; proponere bonum (34), repri-

(25) H : Si non studeant ritibus. Hic locus respondet ad litteras *wou-fa-cheou*. Vid. supra not. 18.

(26) J : *Chi-king*, tom. *ta-ya*, oda *Pan* (3,247).

(27) H : Cœlum familiam *Tcheou* (1,187) evertere meditatur.

(28) H : Ministros alloquitur.

(29) G : Lege *i-i-jan*, transposita adverbiali particula *jan*.

(30) J : *I-i-jan*, locutio *Tcheou* tempore usitata. — Locutionem obsoletam recentiori explicat.

(31) *Tsin-thouï*, magistratum adire, gerere; magistratum relinquere, abdicare.

(32) *Tart. vers.* Pro nihilo ducere. Omnes interpr. : Vituperare, acriter reprehendere. J : gallice : *Calomnier la conduite des anciens rois et dire qu'elle ne vaut pas la peine d'être imitée.* Perperam Noël : *Si dicat (princeps noster) imitandæ priscorum imperatorum virtuti et regimini impar est.*

(33) I : *Tse*, non est verbis *acribus reprehendere*, sed simpliciter *verbis exponere*. H : Eum consiliis suis stimulare, ut imitetur *Yao* et *Chun*, quod (C) sane difficillimum est.

(34) J : Nitide illi aperire quid sit humanum regimen. — Pravitatem, *i. e.* inhumanitatem, sævitiam.

mere pravitatem, dicitur° (35) observantia. *Dicere :* Meus princeps (36) non potest, vocatur° furari, *i. e.* nocere (*illi*).

§. XII. Mencius ait : Circinus *et* norma *rerum* quadratarum *et* rotundarum° perfectio° (37), sanctus vir hominis ordinum° perfectio *est* (38).

§. XIII. *Si* (39) cupias, agens principem, exhaurire principis° agendi-normam, *si* cupias, agens ministrum, exhaurire ministri agendi-normam : (40) *in-his-duobus, simul imitare Yao *et* Chun et nibil-amplius°. Tò, non secundum *normam* (41) *qua Chun° serviit Yao, servire principi, non revereri suum principem° *est*°. Tò, non secundum *normam* (42) *qua Yao° rexit populum, regere populum, nocere suo populo° *est*°.

(35) H : Verus animi affectus.

(36) J : Humanitati exercendæ impar est.

(37) I : *Ki*, i. e. *tsin* (6,567), gallice : *l'épuisement*, i. e. (sensu Sinis familiari) *l'entier achèvement.* — *Effectus* pro *causa* ponitur. C : Sunt quadrationis et rotunditatis perfectus canon (792). I : Quadrationis et rotundationis ratio ita exhauritur (*tsin*), *sc.* ita perfecte-absolvitur a (*sic*) circino et norma, ut ne hilum quidem mutare vel addere aut demere queas. C : Ut sine circino nulli rei quadrationem et rotunditatem perfectam dare, sic et, remoto sancti viri exemplo, quinque præcipua humanæ societatis officia rite exsequi nullo modo potes.

(38) I : Quinque hominis officiorum ratio exhauritur (*tsin*) a sancto viro, i. e. (C) horum officiorum est perfectissimum exemplar. *Vid.* notam superiorem.

(39) Perperam Noël : *Qui vult vere imperatorem agere.* C : Littera *yo* (cupere) ad litteram *tsin* (exhaurire) referenda est. Sic et vers. Tartarica.

(40) Id est, sive principem, sive magistrum agas.

(41) E : *Sc.* reverentiam.

§. XIV. * Confucius aiebat : Viæ *sunt* duæ ; humanitas et * inhumanitas, et nihil-amplius°.

§. XV. *Si princeps* sæviendo-in suum populum (43), nimius-sit, tunc ipse a-subditis-perimitur (44) *ac* regnum *ejus* perit. *Si* non sit-nimius, tunc ipse (45) periclitatur *ac* regnum *ejus* imminuitur. *Populi* (46) cognominant illos ¶ dicentes : Yeou, *i. e.* hebetes, *et* Li, *i. e.* crudeles. Licet *illis sint* pii (47) filii *et* humani (48) nepotes, *post* centum generationes non possunt immutare illud.

Carminum (49) *liber* ait : (50) « *Familiæ* In° speculum

(42) E : *Sc.* humanitatem.

(43) I. e. si multum, si parum sæviat-in.. Perperam Noël : *Maximum malum quod manere solet.. minus*, etc. Littera *chin* (multum, nimium) ad inhumanitatem, non vero ad sævorum principum pœnam referenda est. C, GG : Duplex est inhumanitatis species ; *sc.* (9-93-4,028-5,067-5,061) levis inhumanitas (*pou-chin*) et profunda inhumanitas (*chin*). Assentiunt B, C, E, H, I et vers. Tartarica.

(44) E : Imperatores *Kie* et *Tcheou* (4,220-7,750) intelligit.

(45) E : Imperatores *Li-wang* et *Yeou-wang* intelligit. *Li-wang* in regione *Tchi* (2,652) exulavit, *Yeou-wang* in regione *Hi* (3,201).

(46) I : *Sc.* postquam obierunt, turpe illud cognomen ipsis imponitur.

(47) J : Quantumvis in avum suum pii sint.

(48) J : Quantocumque amore proavum suum prosequantur, infamiam ejus memoriæ inustam delere nequeunt.

(49) G : *Chi-king*, tom. *ta-ya*, oda *Thang* (5,124).

(50) C : *Tchou-hi*, in suis ad *Chi-king* annotationibus, odam *Thang* *Li-wang* principis causâ compositam fuisse censet. H : *In lan*, non est exemplum quod *In* subministrat, sed contra, (A, H, I, J) exemplum quod *Tcheou* (7,750), familia *In* ortus, ex infelici exitu imperatoris *Kie* (4,220), familiæ *Hia* (1,780) ultimo, ducere atque ob oculos habere debet, ut a tyrannide deterreatur.

non *est* procul. Est-in *familiæ-Hia° generatione (51) ». Illud° (52) dicit°.

§. XVI. Meng tseu ait : Tres (53) familiæ° obtinuerunt *imperium°, per (54) humanitatem ; eorum *posteri* (55) amiserunt *imperium° per* inhumanitatem. Id-quo (56) regna° dilabuntur *et* exsurgunt (*sive* florent), conservantur *et* pereunt°, etiam sic.

§. XVII. *Si* imperator *sit* *inhumanus, non conservat (57) quatuor maria ; *si* reguli *sint* *inhumani non conservant *terræ-et-frugum-Spiritus (58); *si* supremi-tribunalis-præsides *et* *magnates *sint* *inhumani, non conser-

(51) J : Littera *In* (4,750) indicat *Tcheou* (7,750) et litteræ *Hia-heou* (1,780-1,143), imperatorem *Kie* (4,220). *Vide* notam super.

(52) C : Mencius, hoc allato carmine, posteros principes terribili imperatorum *Li-wang* et *Yeou-wang* exemplo, docere atque a sævitia avertere intendit. — J : Hic locus illud (i. e. principes *yeou* et *li* dictos) intelligit.

(53) H : Familias *Hia*, *Chang* et *Tcheou* (1, 780-1,299-1,187) indicat.

(54) H : Imperatores *Iu*, *Thang*, *Wen-wang* et *Wou-wang* intelligit.

(55) H : Imperatores *Kie*, *Tcheou* (7,750), *Li-wang* et *Yeou-wang* innuit.

(56) H : Non solum imperium, sed etiam (J) exigua regulorum regna, principis humanitate florent, inhumanitate corruunt.

(57) H : Omnes imperii populos intelligit. Non conservat, *i. e.* amittit.

(58) J : Sacrificiis quæ terræ et frugum Spiritibus offeruntur, præsunt reguli. — Hi Spiritus regnum regulo ab imperatore commissum, in tutelam recipere, sed, regulo dignitate sua spoliato, statim deserere dicebantur. Unde, « amittere terræ et frugum Spiritus » idem est ac regia potestate exui.

(59) Jus parentalia sacrificia in his templis offerendi, eorum di-

vant (59) *veneranda-majorum-templa; *si* litterati *et* *plebei-homines *sint* *inhumani, non conservant (60) *sua* qualuor membra.

Nunc, τὸ odisse mortem *et* interitum et delectari *inhumanitate: illud *est* velut odisse ebrietatem et (61) niti-in vinum i. e. effrene indulgere vino.

§ XVIII. Meng tseu ait: (62) *Si quis* amet homines (63) *et* non diligant illum, penitus-consideret suam humanitatem (64); *si* regat homines (65), *et* non regantur, penitus-consideret suam prudentiam; *si* ¶ urbane-tractet homines, *et* non respondeant, i. e. par pari non referant, penitus-consideret suam observantiam.

§. XIX. *Quando, dum* agit (66), est *aliquid* quod non assequitur (67), *in* omnibus, penitus-considerando, *causam* quærat in se-ipso. *Ubi* ejus persona recta *est* (68)°, *imperium se-subjicit illi.

Carminum *liber* (69) ait: *Si princeps* assidue meditetur

gnitati, tanquam necessaria prærogativa, conjungebatur. Ideo ubi illud jus, statim dignitatem amittebant.

(60) H: Id est: corpus, *seu* vitam.

(61) Gallice: *Se forcer sur le vin.*

(62) I: *Meng-tseu* suæ ætatis regulos intelligit.

(63) I: *Sc.* Ministros et populi homines.

(64) H: Timere debet ne quid suæ humanitati desit, ac proinde illos majoribus ac antea beneficiis afficere.

(65) H: Si ejus anctoritati ac regimini non pareant.

(66) I: Littera *hing* (agit), indicat tria superius dicta, sc. amare, regere, urbane tractare.

(67) J: Si non obtinet quod cupit, *sc.* Si non redametur, etc. *Vid.* supra, §. XVIII.

(68) I: Ubi summam humanitatem, prudentiam, nrbanitatem, attigit, coluit...

(69) Liber Carminum, tom. *ta ya*, od. *Wen-wang* (3,783-5,884 *bis*.

se-conformare-ad *Cæli* mandatum, ipse *sibi* accersit multam felicitatem. »

§. XX. Meng tseu ait : Homines habent constantem loquendi *modum* (70). Omnes aiunt : « * Imperium, regnum (71), familia (72). »

* Imperii° radix est-in regno; regni° radix est-in familia; familiæ° radix est-in *hominis* persona (73).

§. XXI. Meng tseu ait : Tò exercere regimen *non est* difficile. Ne habeas, i. e. tibi accersas, crimen (74) a magnis (75) familiis. Id-quod magnæ familiæ° amant, unum regnum amat illud. Id-quod unum regnum amat, *mox* * imperium amat illud. Idcirco (76), * torrentis instar, virtutis documenta inundant usque-ad quatuor maria.

§. XXII. Meng tseu ait : *Quando in* * imperio (77) est recta-norma, (78) exigua virtus (79) servit magnæ vir-

(70) H : Loquendi modum quem ab antiquitate huc usque sibi tradiderunt.

(71) E : Indicat regulorum regnum.

(72) E : Indicat supremi tribunalis præsidum et magnatum ditionem.

(73) Cf. librum *Ta-hio*, §. IV.

(74) G, H : Noli, prava agendi ratione, magnatum iram et odium in te concitare.

(75) C : Magnates altissimis muneribus ornatos intelligit. Aliter E : Intelligit summorum tribunalium præsides (*Khing*) et primarios præfectos (*ta fou*), qui ditione regulis subjecta potiuntur. *Vid.* supra, t. I, c. I., §. IV.

(76) Id est : Si princeps se ita gerat.

(77) Quando, (H) imperatore rerum summa potiente, sola (J) virtus, sola sapientia summo in honore habentur, potestasque (GG) armorum vi fulta rationi et æquitati obsequitur.

(78) H : Verba : *Magna virtus, magna sapientia*, imperatorem indicant; *exigua virtus, exigua sapientia*, regulos.

(79) J : Ex animo ac libenter serviunt.

tuti, exigua sapientia servit magnæ sapientiæ. *Quando in* ¶ *imperio (80) non-est recta-norma, parvi (81) serviunt (82) magnis; debiles serviunt fortibus. Hæc duo *a* Cœlo *veniunt*°. Qui obsequitur Cœlo, conservatur; qui resistit Cœlo, perit.

§. XXIII. *Regni* Thsi *regulus* King koung ait: Quando *princeps* non potest (83) *aliis* jussa-dare, *si* adhuc non *velit* accipere mandata, *id est* (84) divelli-ab hominibus°. *Lacrymis-effusis°, filiam-in-uxorem-dedit ad (85) Ou.

Nunc° *cum* parva regna (86) imitentur magna regna et erubescant accipere mandata (parere)°, *id est* perinde-ac-si *discipuli° erubescerent accipere jussa a (parere) seniori magistro°.

(80) C: Quando, imperii dominium (H) inter varios regulos sibi mutuo infensos dividitur, solaque armorum potentia, virtute et sapientia conculcatis, summo in honore habetur, ut accidit tempore quo Confucius librum *Tchhun-thsieou* composuit.

(81) J: Invite et coacti serviunt.

(82) J: *Parvi*, *magni*, de territorio; *debiles*, *fortes*, de armorum potentia, dicuntur.

(83) C: Quicumque regnum suum armorum vi roborare, ac proinde aliis imperare nequit, si præterea, superbiori animo elatus, aliorum regulorum legi ac potestati se subjicere renuat, hostiles incursus, suamque et populi ruinam ultro sibi accersit.

(84) H: se a populo suo discindit, i. e. ejus concordiam, ejus amorem amittit.

(85) I. e Filiam suam uxorem commisit barbaro (J) regni *Ou* regulo, qui, denso exercitu fretus, ipsi (C) armorum potentia pene destituto, proximam ruinam minitabatur.

(86) Perperam Noël: *Suo fastu æmulantes magnorum regnorum principes.* Magna regna sunt inhumana, et parva regna imitantur illa. Sic et A, C, H, J — A, I: Virtutem colere, regnumque, sub-

§. XXIV. Si erubescant illud, nihil *est* (87) sicut imitari Wen wang. Imitando Wen wang: magnum regnum *post* quinque annos, parvum regnum *post* septem annos, profecto *possunt* exercere regimen in * imperio °.

§. XXV. Carmen ait: *Familiæ* (88) Chang° nepotes *et* filii: eorum numerus non *est* (89) centum-millia. * Supremus-Cœli-dominus (90) postquam mandatum-dedit, ° sub Tcheou se-subjecerunt. ¶ ° Se-subjecerunt sub Tcheou, *quia* Cœli mandatum (91) non *est* perpetuum. *Familiæ* In ministri (92) magni *et* perspicaces (93), vinum-odoriferum-libantes, adjuvant (94) in imperiali-palatio. »

* Confucius ait: *Cum esset* humanus, (95) non potuerunt censeri * multitudo. ° Si regni princeps amet humanitatem, *in* * imperio, non-habet adversarium.

§. XXVI. Nunc ° *cum* cupiant non-habere adversarium

ditorum animis sibi devinctis, firmare nequeunt; ideo tam facile a vicinis subjiciuntur.

(87) J: Si aliorum legem subire eos pudet, optima dedecus illud effugiendi via est..

(88) J: Liber Carminum, tom. *Ta-ya*, od. *Wen-wang*.

(89) I: Gallice: *ne se borne pas à cent mille*; i. e. hunc numerum excedit.

(90) J: Postquam in familiam *Tcheou* universi imperii dominium transtulit.

(91) C: Imperium cœlitus datum ab inhumanis principibus ad humanos transit.

(92) G: Familiæ *Chang* nepotum et filiorum ministros intelligit.

(93) I: *Kouan*, i. e. in sacrificio majoribus defunctis oblato, terram odorifero vino spargere ut Spiritus descendant.

(94) I: Imperatorem parentantem adjuvant.

(95) B, C, I: Quamvis familiæ *Chang* nepotum et filiorum numerus centum millia excederet, tanto cordis affectu ad novum im-

in imperio et non utantur (96) humanitate (97), *id est* perinde-ac-si *quis vellet* corripere *rem* calentem et non uteretur τῷ madefacere°.

Carmen (98) ait : « Quisnam potest corripere *rem* calentem° *et* non utitur τῷ madefacere ? »

§. XXVII. Meng tseu ait : **inhumani (99) : *an* licet (100) cum illis loqui° ! (101) pro-quiete-habent sua pericula; pro-lucro-habent (102) suas calamitates; lætantur *iis-quibus (103) ipsi (104) pereunt°. *Inhumani : °*si* (105) liceret cum illis loqui, tunc, numquid (106) *tot* pereuntia regna *et* collabentes familiæ° essent?

peratorem evolarunt, ut illa centum et amplius millium multitudo, quasi fere nulla fuisset, ab eo statim subjecta sit.

(96) Sic E : *i* (115), i. e. *young* (6,164). Aliter A, B : et non *in* (*i*) aqua abluit (*tcho*) J : Nisi prius manum frigida intingas, rem calentem corripere nequis.

(97) I. e. Si humanitatem non exerceant. E : *i*, i. e. *young* (6,164).

(98) Liber Carminum, tom. *ta-ya*, od. *Sang-jeou* (4,234-4,164).

(99) J : Flagitiosos et crudeles suæ ætatis principes indicat.

(100) J : Quamvis optima illis consilia des, nunquam tibi fidem adhibebunt.

(101) H : Voluptati, desidiæ, et insano fastui indulgendo, regnum suum maximis objiciunt periculis ; et interea dulci se quiete frui stulte arbitrantur.

(102) H : i. e. id quod ipsis et regno calamitates accersit, v. g. fœdissimas voluptates, assiduasque comessationes, etc. *Vid. tom. I, cap. I, not.* 100, 101[a], 101[b], 101[c], de *liеou*, *lian*, *hoang*, *wang* (H).

(103) H : *Sc.* solutiore vita et truci crudelitate.

(104) I : i. e. regia dignitate spoliantur. — Littera *wang*, vitæ et regni jactura etiam intelligi potest.

(105) J : Si principes inhumani æquitatis consilia docili aure accipere, mores suos emendare, virtutemque colere possent..

(106) Numquid tot regna, tot Familiæ collaberentur ? E litteras *ho* et *yeou*, apte conjungit.

§. XXVIII. Erat *quidam* ° puellus cantando dicens : « (107) *Si fluvii* Thsang lang ° aqua pura *sit*°, possum in *ea* lavare meas pilei-vittas. *Si fluvii* Thsang lang° aqua turbida *sit*°, possum in *ea* lavare meos pedes. »

¶ Confucius ait : Parvi filii i. e. discipuli, audite illum : *si* pura *sit*, tunc lavat pilei-vittas ; *si* turbida (108) *sit*, tunc lavat pedes. » Ultro assumpsit illud°.

§. XXIX. °Homines profecto (109) se-ipsos contemnunt, et deinde homines contemnunt illos ; Familiæ profecto (110) se-ipsas evertunt et deinde homines evertunt illas. Regna profecto se-ipsa aggrediuntur, et deinde homines aggrediuntur illa.

Thaï kia (111) ait : « Cœlitus factæ *seu* immissæ calamitates, adhuc (112) possunt evitari ; *in* a-te-ipso factis

(107) C : Fluvius *Han* (5,201) ad orientem fluens, fit fluvius *Thsang-lang*. Vide *Chou-king*, capit. *Iu-koung* (7,106-10,416). Perperam Noël : *ista Thsang-lang aqua limpida.. ista Thsang-lang aqua turbida..* Doctissimus interpres aquam fluvii *Thsang-lang* hic limpidam, illic turbidam eodem tempore esse innuit ; quod sinicis interpretibus displicet. I : Hujus fluvii aqua, certis temporibus, modo pura, modo turbida est. GG : puellus dum hæc dicit aquam *puram* et aquam *turbidam* ante oculos non habet.

(108) Perperam Noël : *hic puellus istam utramque disparis claritatis aquam sibi assumit*. B ; aqua assumit illud. Id est : Si aqua modo nobiliorem corporis partem, modo ignobiliorem lavat, hanc usûs (C) differentiam, puritate aut sorditudine sua assumit, i. e. sibi accersit. Sic princeps humanitate gloriam, crudelitate opprobrium, sibi parat. Assentiunt A, B, C, H, I, J.

(109) E : i. e. se efficiunt contemptu dignos.

(110) I. e. Familia se efficit dignam quæ evertatur ; regnum (E) se efficit dignum quod armis ultricibus impetatur. Vid. §. XXVII.

(111) *Chou-king* seu Annalium imperialium liber, capite *Thaï-kia*.

(112) I : *Sc.* virtutem colendo, humanitatem exercendo.

calamitatibus (113), non potes vivere. » Illud° dicit (114).

§. XXX. Meng tseu ait : Kie *et* Tcheou amiserunt *imperium° *quia* amiserunt suos populos°; amiserunt suos populos° *quia* amiserunt eorum cor°.

Obtinendi *imperium est ratio *vel* ars; *quando* obtinuisti ejus populum, continuo obtines *seu* possides, *imperium°. Obtinendi ejus populum est ratio; *quando* obtinuisti ejus cor, continuo obtines populum°. Obtinendi ejus populum est ratio°; id-quod optat, (115) da illud, collige illud, (i. e. id illi suppedita); id-quod odit, ne inferas *illi*°.

§. XXXI. Populi° se-subjiciunt humanitati° veluti aquæ labuntur deorsum, *veluti* feræ° procurrunt-in deserta°.

§. XXXII. Ideo, qui in (116) aquæ-fundum propellit pisces (117), lutra (118) *est*°; qui in densas-silvas propellit aviculas (119), accipiter° *est*; qui ad Thang *et* Wou *wang* propulit populos (120), Kie et Tcheou *est*.

(113) C: supradicta intelligit, *sc.* contemptum, eversionem, hostiles incursus. Quando princeps has calamitates, suis vitiis, sua sævitia sibi accersivit...

(114) I: Hæc verba principem inhumanum suum sibi parare exitium apposite dicunt.

(115) E: Si cupias populi amorem obtinere, collige illud quod optat, et da illi. I: alimenta, vestes, commodamque habitationem habere amat (A); contra, famem, frigus, miseriam et inhumanitatem exhorret.

(116) C sic explicat *weï* (5,595) per *iu* (66) et *iu* (3,829); assentiunt I et vers. Tartarica.

(117) E: *Ta*, animal feli simile; sub aquis vivit et piscibus vescitur.

(118) I: Lutræ pisces, accipiter aves, *Kie* et *Tcheou* populos

§. XXXIII. Nunc, *inter* *imperii principes, *si quis* esset qui amaret humanitatem, tunc reguli omnes ad illum (121) propellerent°. Quamvis vellet non regnare (122), non posset *id* obtinere°.

§. XXXIV. Nunc° qui cupiunt regnare, *sunt* veluti *vir qui, in* septem annorum° morbo (123), quærit trium annorum° (124) herbam-aï° (125). Si° (126) *jam nunc* non colligat *illam*, *usque-ad-vitæ-finem non (i. e. nunquam, obtinebit *illam*. Si *jam nunc* non applicent-animum ad humanitatem *usque-ad-vitæ-finem dolebunt *et* dedecore-afficientur, *ita* ut *tandem* decidant in mortem *et* interitum.

propellere dicuntur, quia illos, timore percitos in tutum locum se recipere cogunt.

(119) E: *Tchen* avis ex accipitris specie, corpore flavo columbas, hirundines ac passeres persequitur et devorat (*Khang-hi*).

(120) C: Quemadmodum pisces atque aviculæ profundos aquarum et silvarum recessus petunt, ut lutræ et accipitris rapacitatem effugiant, sic imperii populi, imperatorum *Kie* et *Tcheou* sævitiam formidantes, ad *Tchhing-thang* et *Wou-wang*, tanquam ad tutissimum asylum festinanter profugerunt.

(121) J: Propellerent populos suos; i. e., ut in superiore nota, populos ab ipsis crudeliter oppressos, ad humanum illum principem, tanquam ad liberatorem, confugere cogerent.

(122) C: i. e. universi imperii dominium habere.

(123) H: inveteratam tyrannidem cum septem annorum morbo confert.

(124) E: Humanitatem saluberrimæ herbæ *'aï* confert.

(125) E: *'aï*, herba virtute caustica. Postquam tribus annis exsiccata est, multis morbis medelam afferre potest.

(126) Interprett. B, C, H, I, litteram *weï* (5,595) ut redundanten omittunt. Quibusdam verbis adjuncta nonnumquam redundat, *v. g* *Weï-neng* (5,595-8,488) εἶναι δυνάμενον, i. e. posse.

¶ Carmen (127) ait : « Isti *principes* quomodo possunt bonos-fieri? (128) ° Mutuo (129) * immerguntur. » Illud ° dicit (130) °.

§. XXXV. Meng tseu ait : Qui (131) sibimet damnum-inferunt : non est-possibile cum *illis* * loqui ° (132); qui se-ipsos derelinquunt (133) : non est-possibile cum *illis* naviter-agere ° (134). *In* sermone, obtrectare ritus *et* æquitatem, dicitur ° sibimet damnum-inferre °. *Dicere :* Mea persona (135) non potest habitare (136) humanitatem *et* sequi æquitatem, vocatur ° se-ipsum derelinquere °.

§. XXXVI. Humanitas, hominis ° tranquilla (137) sedes °; æquitas, hominis ° recta via *est* °.

(127) Liber Carminum, tom. *ta-ya*, od. *Sang-jeou* (4,234-4,164).

(128) A : Sese mutuo in naufragium (i. e. exitium, ruinam) trahunt.

(129) Editio B non habet litteram *ki* (1,092).

(130) I. e. Id quod modo dixi (*vid.* pag. 16, l. 11) libri Carminum locus clare exprimit.

(131) H : *Sc.* viri qui cupiditatibus suis, soluto freno, indulgent. Perperam Noël : *Arrogantes.*

(132) G : Licet rituum et æquitatis pulchritudinem minime noverint, ea inepte ludibrio vertunt, sanisque consiliis fidem adhibere recusant.

(133) G : Humanitatis et æquitatis pulchritudinem utique noverunt, sed turpi desidia enerves, se virtutes illas actu exsequi non posse dictitant.

(134) I. e. Ea cum illis agere quæ strenuos animi conatus requirunt. Litteræ *yeou-weï*, sensu verbi *conari, eniti*, sæpius apud Mencium occurrunt, Confer *t.* I, *cap.* I, *p.* 85, *lin.* 3. I : *Fa-fen* (6,482-1,840) vires exerere.

(135) Mea persona.. i. e. ego non possum.

(136) H : *Habitare, sequi* (i. e. incedere in) significant *agere, exercere, actu exsequi.*

(137) Confer *t.* I, *cap.* VI, *not.* 48, seqq.

Vacuam-relinquere *illam* tranquillam domum et non habitare (138): deserere *illam* rectam viam et non sequi: *proh-luctuosam-rem!

§. XXXVII. Meng tseu ait: Recta-norma (139) est-in *rebus* vicinis, et quæritis *eam* in remotis; res (140) est-in facilibus, et quæritis *eam* in difficilibus. *Si* *singuli-homines diligant (141) suos parentes *et* revereantur suos seniores°, *mox* *imperium pacabitur.

§. XXXVIII. Meng tseu ait: *Si quis* (142) positus-in inferiori ordine *seu* dignitate°, non obtineat a superiore, populum non poterit obtinere (143) ut regat ¶°. Obtinendi a superiore est via *seu* ratio (144). *Si* non fidelis-sit ad amicos, non obtinet a superiore°. Τοῦ fidelem-esse ad amicos est via (145). *Si* serviendo parentibus *illos* non afficiat-gaudio, non fidelis-est ad amicos°. Τοῦ gaudio-

(138) Vid. supra, *not.* 136.

(139) C: Se conformare ad naturam suam (quæ primitus bona est, *id.*), dicitur *tao*, via *seu* regula — G: Parentes et seniores nobis maxime vicini sunt, ac proinde eos amare et revereri facillimum. Regulæ (*tao*) praxis, a principio in his tantum versatur.

(140) A: Res, i. e. exsecutio, observatio regulæ (*tao*).

(141) Priores litteræ *thsin* et *tchang* proprie significant, gallice: *avoir pour son père et pour ses aînés l'amour et le respect qui leur sont dûs;* posteriores (J) *thsin et tchang*, patrem et fratres majores indicant.

(142) Si minister a principe gratiam non ineat. C: *Hoe-chang*, est principis animum sibi conciliare et firmiter devincire.

(143) A: Populus nonnisi invitus paret, ideoque optime eum regere non potest.

(144) H: *Sc.* fidelem esse amicis. — (145) H: *Sc.* parentes (veram illis pietatem exhibendo) lætitia afficere.

afficiendi parentes est via. *Si*, * respiciendo-in se-ipsum (146), non (147) verus (148) *sit*, non ** afficit-gaudio-parentes°. Verum-efficiendi se-ipsum est via. *Si* non sit-perspicax (149) in bono *sive* virtute, non verum-efficit *se-ipsum°.

§. XXXIX. * Ideo * veritas (150) Cœli° via *est*°; cogitare (151) * veritatem, hominis° via *est*° (152).

§. XL. Qui * summe-verus (153)° non commoveat (154); nondum° exstitit°. Non verus, nondum fuit qui posset commovere°.

§. XLI. Meng tseu ait : *Cum* Pe i fugiens Tcheou ha-

(146) *Fan-chin*, Gallice : *faire un retour sur soi-même.*

(147) Hic littera *tchhing* significat, gallice : *vrai, sincère dans sa conduite, exempt de feinte ou de déguisement*, v. g. C : Filius debet esse *vere* pium in parentes, amicus *vere* fidelem amicis, minister *vere* rectum erga principem. — Infra, littera *tchhing*, in eodem plane sensu, substantive accipitur.

(148) Si *verum* (vid. *not.* 147) se non esse agnoscat, illamque *veritatem* assequi toto animo non studeat.

(149) J : *Ming-hou-chen*, est perspicue nosse qua in re virtus consistat.

(150) C, H : Illa *veritas* est recta ratio quam Cœlum nobis nascentibus indidit. GG : dicitur *veritas* quia est *falsi* expers ; primitus enim homo *vere* humanus, *vere* justus nascitur.

(151) *Sse*, non est *veritatem* inaniter cogitare, sed illi sedulo studere, operam dare. Vid. supra *not.* 147.

(152) I. e. ratio, norma. J : Homo assequendæ perfectioni hujus *veritatis* (vid. supr. *not.* 147) seu rectæ rationis cœlitus infusæ, assiduo incumbere debet.

(153) Vid. supra *not.* 147.

(154) GG. I. e. hominum animos sibi non conciliet. *Id.* intelligit τὸ principis animum sibi devincire (*hoe-chang*), amicis fidelem esse (*sin-yeou*), lætitia afficere parentes (*youeï-thsin*).

bitaret borealis maris° ripas, audiens Wen wang exortum-esse (155), surgens (156) ait : Quidni *illi* obsequuturus vado° (157)? Ego audivi occidentis regulorum-ducem percallere τὸ (158) alere *senes ».

Cum Thaï koung fugiens Tcheou habitaret orientalis maris° ripas, audiens Wen wang exortum-esse, surgens ait : « Quidni *illi* obsequuturus vado°? Ego audivi ¶ occidentis regulorum-ducem percallere τὸ alere *senes ».

§. XLII. *Hi* duo *senes *imperii° magni senes (159) *erant*°. ° *Cum* se-subjecerunt illis, *id* fuit *quasi* *imperii °patres (160) se-subjecissent illis°. *Cum* *imperii *patres (161) se-subjecissent illis, eorum filii quonam ivissent?

§. XLIII. *Inter* *regulos, *si quis* esset qui exerceret *principis* Wen wang° regimen, intra septem annos°, profecto exerceret regimen in *imperio°.

§. XLIV. Meng tseu ait : Khieou (162)° *cum* ageret

(155) J : Imperator *Tcheou* (7,750) omnibus occidentalium regionum regulis præfecerat *Wen-wang*. Id. *Exortum esse*, i. e. ad hanc dignitatem evectum esse.

(156) C, J : Gallice : *se levant avec émotion.*

(157) A, B : Litteram *hou*, loco non suo positam, post litteram *laï* lege.

(158) C, J : i. e. humanum regimen exercere.

(159) H, J : *Pe-i* et *Thaï-koung* dicuntur *magni senes*, quia non tantum ob ætatem, ut vulgo senes, sed etiam ob eximiam virtutem summo honore colebantur.

(160) J : Cum ceteros senes virtutis et sapientiæ splendore longe superarent, *Pe-i* et *Thaï-koung* tanquam patres imperii habebantur, ac proinde imperii populi, tanquam eorum filii.

(161) C, J : Pater filiorum est dux et exemplar. Principibus *Pe-i* et *Thaï-koung* regulo *Wen-wang* obsequi properantibus, quemnam alium dominum adiissent populi, cuinam adhæsissent?

(162) E : *Jan* (632) *khieou*, Confucii discipulus.

apud(163) *Ki rei-domesticæ-administrum, non poterat mutare (164) ab ejus indole, et exigebat milii *tributum* duplo-majus *quam* aliis diebus.

*Confucius ait : Khieou non *est* meus discipulus• (165). Parvi pueri, i. e. discipuli, ** tympani-sonitu° impetere (166) illum decet•.

§. XLV. Ex hoc vides illud : *Si* principe non agente humanum regimen, •*ministri* ditent illum, omnes rejiciuntur a *Confucio* ¶; *quanto-magis *qui* causâ (167) illius, *armorum* vi (168) pugnant. *Si* contendas-de terra *pugnando, occisi homines implent agros; *si* contendas-de urbe *pugnando, occisi homines implent urbem. Id *est* quod vocatur (169) impellere *terram ad comedendam hominum carnem. *Illud* crimen non capitur (170) (i. e. non compensatur) a morte.

§. XLVI. Ideo qui callent τὸ pugnare obnoxii-sunt superiori i. e. gravissimæ pœnæ; τὸ fœdere-consociare

(163) E : Apud primarium regni *Lou* reguli ministrum nomine *Ki-sun-feï* (2,077-8,418), postumo nomine *Khang-tseu* (2,535-2,059).

(164) C, H : Heri sui *Ki* cupiditatem coercere, vitiaque ejus consiliis suis corrigere non poterat, sed contra ut ipsi morem gereret..

(165) Quasi diceret : *Khieou* discipulum inficior et abdico.

(166) H : I. e. alta voce ejus crimen palam facite et redarguite illum.

(167) H : Principis causâ.

(168) Sic H, J. Perperam Noël : *Qui suum principem ad arma exstimulat.*

(169) Sic H. GG : i. e. terræ causâ homines occidere, ac efficere ut eorum cadaveribus inficiatur.

(170) Quasi (H) diceret : Post inflictam mortis pœnam, multa criminis pars plectenda adhuc superest. J.: Ingeos crimen est, pœna vero exigua ; hominis unius (C) mors illud totum redimere (10,533)

* regulos°, sequitur (171) illam; *τὸ*, exstirpatis * herbis-sterilibus, imponere-munus (172) * terræ°, sequitur illam.

§. XLVII. Meng tseu ait: *Ex iis* quæ sunt in homine, nihil (173) bonum *est* præ * pupilla. * Pupilla non potest occultare ejus vitia. *Si* * mentis-medium *sit* rectum, tunc * pupilla pure-nitet°. *Si* * mentis-medium *sit* non rectum, tunc * pupilla tenebrescit°.

§. XLVIII. *Si* audias ejus verba°, *si* inspicias ejus * pupillam: homo, quomodo (174) occultabit°?

§. XLIX. ¶ Meng tseu ait: * Vir-comis non despicit homines; * vir-temperans (175) non vi-rapit (176) i. e. non spoliat homines.

ac (GG) compensare non potest. Perperam Noël: *Quod sane scelus ne cum ipso vitæ amittendæ periculo licet perpetrare.*

(171) J: Pœna eorum qui regulos ad mutuum bellum concitant proxime sequitur (*vient après*). Noël perperam intelligit posterius *sse-tchi* (sequitur illam), *tertii generis pœnam* significare. GG: In utroque casu litteræ *sse-tchi* iudicant pœnam ea minorem quam viri pugnare docti subeunt. Sic et H, I.

(172) H: Terram populo distribuere, ac efficere ut arandi et conserendi munus obeat (*Jin... tse*, 10,427), i. e. laborem sustineat. C: jubere populum terram arare et conserere.

(173) Perperam Noël: *Ad noscendos homines nullus præstantior modus.* GG hanc interpretationem refellit. H, I: Quinque sensuum nullus, nulla variarum corporis partium pretiosior (E) est quam pupilla.

(174) H: *Sc.* mentis suæ rectitudinem aut pravitatem.

(175) C: *Kïan*, i. e. qui, tributum exigendo, modum tenet.

(176) GG: *Tho*, est aliorum territorium vi auferre, i. e. occupare, invadere. Cum C, de tributis immodicis id intelligere malim.

(177) Sic H, J. Aliter GG: *Ou*, est aliis damnum, injuriam inferre, *e. g.* absque legitima causa alterius reguli regnum armis aggredi. — Interpretes H et J sequi præstat.

Despiciens (177) *et* spolians homines° princeps (178), solum timet (179) *ne* non obsequantur°: quomodo potest vocari comis *et* temperans? Comitas *et* temperantia numquid possunt in *vocis-sono *ac* ridenti oris-habitu consistere°?

§. L. Chun iu khouen (180) ait: Τὸ virum *et* mulierem *invicem* non dare *et* accipere propriis *manibus*, ritus-ne *est?*

Meng tseu ait: Ritus *est*°.

Ch. ait: *Si* fratris-uxor aquis-submergatur, tunc *an levir* succurret illi cum (181) manu°?

M. ait: *Si* fratris-uxori aquis-submersæ non succurrat, est *lupus° (182). Τὸ virum *et* mulierem non dare *et* accipere propriis *manibus*, ritus (183) *est*°; fratris-uxore

(178) J: Suæ ætatis regulos indigitat.

(179) I: Timent ne populus despectum et rapinas æquo animo sustinere repugnent; ideo, ut suis commodis consulant, fictam comitatis et temperantiæ speciem vultu et verbis mentiuntur.

(180) H: Quidam sophista e regno *Thsi.* — Mencium captiosa argumentatione irretire vult. GG (ex *Li-ki*, seu *Rituum libro*): vir de rebus interioribus, i. e. domesticis, mulier de rebus exterioribus (v. g. magistratu, bello, etc.), non loquitur. Nisi exseqniæ faciendæ aut sacrificium majoribus offerendum occurrat, sibi mutuo vasa dare non debent. Si vir mulieri vas det, mulier arundinea cistella accipere illud debet; si absit arundinea cistella, vir vas humi collocat, et mulier, demisso corpore, illud accipit. Vid. *Khang-hi*, sub voce *Tian* (1,829).

(181) Hic præpositio *cum*, instrumentum denotat, ut non semel vidimus. Gallice: *avec la main.*

(182) J: I. e. vir est immanis duritiæ.

(183) H: i. e. consuetæ urbanitatis lex, vel regula.

aquis-submersa, succurrere illi cum manu°, trutina°(184) *est.*

§. LI. *Ch.* ait : Nunc *imperium aquis-submergitur° (185). τὸ *magistrum° non succurrere (185ª) : Quomodo°?

M. ait : *Imperium aquis-submersum : *oportet* succurrere illi cum recta-norma (ope rectæ-normæ); *fratris-uxor aquis submersa : *licet* succurrere illi cum manu. *An* tu vis (186) *ut* manu succurram ¶ *imperio°?

LII. Koung sun tchheou ait : τὸ *sapientem° non edocere filios (187) : *quomodo° (188)?

Meng tseu ait : *Quia* vi non (189) *potest* agere°. Qui docet debet secundum rectam-normam *docere.* *Si* secundum

(184) GG : I. e. exceptio qua, juxta rectissimam rationis et æquitatis *trutinam*, mortis incurrendæ periculum levis momenti ritui præponderat.

(185) G : Imperium civilibus bellis dilaceratur, populique sæva regulorum tyrannide oppressi gemunt.—*Chun-iu-khouen* imperium naufraganti comparat. *Cf.* Horat. *od.* I, 14, *O navis referent..*

(185ª) Vult Mencium regulos non tantum adire vel non accersitum (*vid.* t. I, c. V, §. I), sed etiam humanitate et æquitate deserta, mentem suam ad lucri et bellicæ laudis studium transferre.

(186) G : Efficere vis ut, rectam-normam infringam, meque ad regulos accommodare studeam. Sic id quo uno naufraganti imperio succurrere possum, primum amitterem. Nonne id est velle imperium me ex anarchiæ fluctibus manu eripere?

(187) J : *Meng-tseu* solummodo de filiis a patre degeneribus et pravæ indolis loquitur. Filius enim (GG) virtute præditus patrem redarguere non audet.

(188) H, I : Quare filium ipsemet erudire non vult?

(189) A, H : Non quod, recta ratione et paterno amore ductus, filium ipsemet erudire non gestiat, sed (GG) filii improbitatis et insipientiæ *vi* (*chi*) cogitur illum alteri docendum tradere.

rectam-normam non (190) agat, *deinde *irascitur. *Si* deinde*irascatur, tunc contra (191) lædit°. « (192)*Magister docet me secundum rectam-normam, *at*° *magister nondum exiit e recta-norma°. » *Si-res-ita-sit, pater *et* filius *se* mutuo lædunt°. *Si* pater *et* filius *se* mutuo lædant, tunc malum *est*° (193).

§. LIII. *Veteres mutabant (194) filios ut docerent illos. Patrem *et* filium° inter, i. e. inter patrem *et* filium°, non *decet* corripere (195) *ad* bonum. *Si* corripiant *ad* bonum, tunc recedunt, i. e. abalienantur. *Si* recedant, tunc *ex* infaustis (196) nihil majus°.

§. LIV. Meng tseu ait : *In* serviendo (197), quidnam dicitur magnum (198)? Servire parentibus dicitur ma-

(190) H : Si filius.., deinde pater (J) non solum iram vultu prodit, sed etiam illum virgis aspere cædit.

(191) E : Ejus animum, ejus amorem lædit, imminuit.

(192) H : Filius ait : Id quod pater agit (*sc.* ira, verbera), rectæ virtutis viæ consentaneum non est. — *Pou-tchhou-iu*, Gallice : (*sa conduite*) *ne part pas de...*

(193) B, I : Eximia amoris et pietatis officia, quæ ipsis Cœlum indidit, perverse transgrediuntur. Aliter E : se odio prosequuntur.

(194) Perperam Noel : *Ideo prisci sapientes suum filium cum alterius filio permutabant, ut eum..* — C, I : *i*, non est *mutuo permutare*, sed tantummodo filium suum alii erudiendum tradere.

(195) C : *Tse-chen*, est correptione et monitis efficere ut quis ad virtutis studium sese transferat. — A : Nec pater filium reprehendere debet, nec filius patrem..

(196) J : *Pou-thsiang*, malum, calamitas. Aliter I : Nullum est magis infaustum præsagium.

(197) J : Parentibus, senioribus vel natu majoribus et principi servitur.

(198) Magna, i. e. maxima, præstantissima servitus. Hic, et fere

gnum. *In* custodiendo (199), quidnam dicitur magnum (200)? Custodire se-ipsum (201) ¶ dicitur magnum. Qui non amittentes (202) * se-ipsos° potuerint servire suis parentibus : ego audivi illos *fuisse*°. Qui amittentes * se-ipsos° potuerint servire suis parentibus : ego nondum illos audivi°.

§. LV. Quidnam non dicitur (203) servitus? * Tò servire parentibus, *cujusvis* servitutis° radix *est*°. Quidnam non dicitur (204) custodia? Tò custodire se-ipsum, *cujusvis* custodiæ° radix *est*°.

§. LVI. *Cum* Tseng tseu (205) aleret (206) Tseng si, semper habebat (207) vinum *et* carnem. * Ablaturus (208), semper percontabatur cuinam daret (209). *Si* interrogaret *an quid* esset residui (210), semper aiebat : Est.

semper apud Mencium, *servire* non est *servum esse*, sed (ubi de parentibus aut senioribus agitur), venerationis (J) et obsequii officio fungi.

(199) J : Magistratus, Familia, regnum, imperium custodiuntur. H : Aliquid sine menda, defectu, aut culpa conservare (obire, gubernare) dicitur *cheou*. — Littera *cheou*, ut hic accipitur, latius patet quam verbum *custodire*.

(200) *Magnum*, i. e. maximum; *sc.* maximi momenti res.

(201) H : I. e. corpore contempto et quasi conculcato, naturam suam perfecte exhaurire.

(202) GG : amittere se ipsum, i. e. æquitatem transgredi.

(203) E : Quisnam alicui servituti obnoxius non est? *Vid.* n. 198.

(204) E : Quisnam aliquid custodiendum non habet? *Vide* supra, not. 199. — (205) H : *Sc. Tseng-sen* (1,086).

(206) H : *Sc.* patrem suum.

(207) H : Hæc apponere non obliviscebatur.

(208) H : Ablaturus fercula, mensam remoturus.

(209) E : Cuinam filiorum aut nepotum reliquias daret.

(210) H, J : *Sc.* in culina.

Tseng si defuncto, *cum* Tseng youan aleret Tseng tseu, semper habebat vinum *et* carnem. *Ablaturus, non percontabatur cuinam daret. *Si* interrogaret *an quid* esset residui, aiebat : Non-est°. Volebat (211) ut rursus apponeret°. Id *est* quod vocatur alere os *et* corpus°°. *Si quis* sicut Tseng tseu *agat*, tunc potest dici alere voluntatem° (212). Tò servire parentibus sicut Tseng tseu°, decet°.

§. LVII. ¶ Meng tseu ait : (213) homines non valent °reprehendere°; administrationem non valent (214) vituperare°. Solum magni viri *possunt cohibere principum cordis° vitia. *Si* princeps *sit* humanus, nihil non humanum *est; si* princeps *sit* justus, nihil non justum *est. Si* princeps *sit* rectus, nihil non rectum *est.* Semel recte-composito principe°, regnum stabilitur°.

§. LVIII. Meng tseu ait : Sunt *viri* *præter-exspecta-

(211) Reliqnias patri suo iternm apponere cogitabat.

(212) C : Dici potest parentes vere coluisse.

(213) E : Abjectæ mentis homines, quando munera obeunt, non possunt servire principi, non valent illnm peccantem redarguere; leges et statuta quæ perperam constituit et promulgat, vituperare, emendare nesciunt. Aliter C et forte melius : Nunc principes viris male ntuntur (i. e. imperitos eligunt), qnia hominum indolem et ingenium penetrare et discernere non valent; mnltimode administrando delinquunt, quia rerum momenta, recto corde, ponderare nesciunt. Porro (B) quilibet minister ita se gerit erga principem : Si viris male utatur (*i. e.* si ineptos et muneri impares eligat), non valet redargnere eum; si exercendo regimen peccet, non valet vituperare eum. Ad verbum : *quoad* homines, non valet... *quoad* administrationem, non valet...—J explicat *pou-tso*, non satagit, parum curat...

(214) G post litteram *tso* addendam censet litteram *iu* (8,703).

tionem° (215) laudati; sunt viri, *dum* quærunt (216) integritatem°, calumniis-impetiti (217).

§. LIX. Meng tseu ait: Homines° (218) faciles-sunt-in suis verbis°, *quia* non-habuerunt correptionem°° (219).

§. LX. Meng tseu ait: Hominum° ægritudo est-in τῷ amare esse hominum i. e. aliorum magistros.

§. LXI. Lo tching tseu (220), *sequutus Tseu 'ao (221), transivit-in *regnum* Thsi.

Cum Lo tching tseu invisisset Meng tseu, Meng tseu ait: Tu etiam *ne* venisti *ut* inviseres me° (222)?

L. ait: *Magister, *quid profers hæc verba°?

M. ait: Tu *ex quo* venisti, quot dies°?

L. ait: * Nudius-tertius.

M. ait: *Si* *nudius-tertius, ¶ tunc τὸ me protulisse hæc verba°, non*ne* etiam æquum *est*° (223)?

(215) G: Ubi quis nihil laude dignum agens, laudes obtinet.

(216) GG: Ubi quis calumniis impetitur, dum assiduo labore et indefesso studio, integram *seu* perfectam virtutem assequi satagit.

(217) G: Hinc patet nec laudi nec detractationi fidem esse semper adhibendam.

(218) H: Mencius loquitur de vulgari turba hominum qui multa temere effutiunt.

(219) J: Quia viros non inveniunt qui inconsulta eorum verba aspere corripiant.

(220) E: Mencii discipulus e regno *Lou* oriundus.

(221) E: *Tseu 'ao* idem ac *Wang-houan*. Vid. supra, t. I, c. IV, §. XVIII.

(222) H: Mencius discipulum occulte perstringit, quem alia de causa huc venisse nequaquam ignorabat.

(223) J: Nonne habeo justam te coripiendi causam?

L. ait: *Hospitium *meum* nondum statutum-erat.

M. ait: Tu, *an* audivisti illud°: *sc. discipulum* *hospitio statuto, *deinde quærere invisere *seniorem° (224)?

L. ait: *Ego* Khe *peccavi.

§. LXII. Meng tseu alloquens Lo tching tseu ait: Tu° *secutus Tseu 'ao venisti, solummodo *ad* comedendum *et* bibendum*. Ego non putavi te *olim* studuisse veterum° rectæ-normæ° (225) ad comedendum *et* bibendum° (226)!

§. LXIII. Meng tseu ait: *Non-pietas (227) est triplex. Non-habere posteros est magna.

Chun non monuit (228) et matrimonium iniit, (229)

(224) I. e. Magistrum. Mencius (J) se ipsum indirecte innuit.

(225) Sic A, B, C, H, J et vers. Tart. Perperam Noël: *Non enim puto te voluisse cum illo priscorum sapientum scientiam discere.*

(226) C, J: Mencius discipulum non solum vituperat ob seram salutationem, sed quia præfectum *Wang-houan*, virum contemptu dignum, comitatus fuerat. *Vid. t.* I, *p.* 150, *not.* 117.

(227) *Pou-hiao*, Gallice, *défaut, manque de piété filiale.* J: Tria sunt quæ vocantur pietatis defectus: parentes peccantes pravo obsequio tolerare, consiliis non emendare, primum; pauperes atque ætate provectos, rejecto magistratu, non alere, secundum; sine posteris, neglecto matrimonio, relinquere, tertium. Sed hoc ultimum duobus aliis longe gravius est. Etenim priora duo parentes tantum spectant, tertium autem penitus abrumpit seriem nepotum qui, perpetuo, defunctis majoribus sacrificia offerant.

(228) H: Matrimonii contrahendi licentiam a patre *Kou-seou* et a matre *Wou-teng* non petivit. E, H: Duas imperatoris *Yao* filias, *sc.* *'o-hoang* (1,934-6,491) et *Niu-ing* (1,843-8,877) uxores accepit. C: Mencii tempore, litterati magistratum nondum adepti fabulas spargere amabant, v. g. Confucium apud virum impetiginis ulcera curantem diversatum fuisse; *Y-yun* coquinariam artem exercuisse; *Chun*, parentibus non præmonitis matrimonium iniisse et

propter τὸ non-habere posteros°. * Sapientes * existimarunt *id esse* perinde-ac-si monuisset°.

§. LXIV. Meng tseu ait : Humanitatis° fructus (230), servire parentibus est°. Æquitatis° fructus, obedire fratri-majori est°.

§. LXV. Prudentiæ° fructus, cognoscere hæc * duo *et* non abjicere (231) est°. Urbanitatis° fructus, (232) moderari *et* ornare hæc * duo ¶ est°.

§. LXVI. Musicæ° fructus (233), lætari his * duobus

similia. Mencius hoc commentum refert, prout auditu acceperat, atque ministri *Chun* agendi rationem, juxta æquitatem, rationem et mentem suam, examinat et interpretatur.

(229) C : Verebatur ne, parentes præmonendo, hanc licentiam obtineret, ac proinde eos sine posteris relinqueret. H : Pater ejus hebes fuisse dicitur, mater fraudulenta.

(230) Perperam Noël : *vera pietas... vera æquitas... vera prudentia...* etc. GG : Gallice : *les uns traduisent* chi *par* plein, *opposé à* vide ; *les autres par* vrai *opposé à* faux ; *les autres enfin par* fruit, *répondant à* fleurs. *Ici ce dernier sens est seul admissible.* C : *Meng tseu* loquitur quasi ab arbore comparationem duceret : humanitas et æquitas, radices ; τὸ servire parentibus, obsequi fratribus natu majoribus, truncus ; benigne tractare populum, amare res (i. e. animalia), honorare viros honore dignos, revereri sapientes, rami et flores sunt. — Idem dicendum de prudentia, urbanitate et musica quæ infra sequuntur.

(231) J : i. e. pietatem et observantiam patri ac fratri natu majori debitam constanter tenere et colere.

(232) Litteras *tsie* et *wen* male interpretatur Noël : *apposite cohonestare.* H, J : Pietatem hanc et observantiam ad certam normam et regulam componere, ne in iis obeundis justos fines egrediaris, dicitur *tsie; wen* autem, est (GG) illas commode et venuste obire ; Gallice : *remplir ces devoirs avec aisance et avec grâce.*

(233) Perperam Noël : *Vera lætitia.* Littera quam interpretatur

est°. *Si* læteris *illis*, tunc (234) nascuntur°. *Ubi* nata-sunt, tunc (235) non potes cohibere°. *Quando* non potes cohibere, tunc (236) *te* (237) *inscio, pedes° saltant illa, manus° plaudunt illa (238).

§. LXVII. Meng tseu ait: *Imperio summopere gaudente et cupiente se-subjicere ipsi, aspicere *imperium summopere lætum° se-subjicere ipsi, velut *herbas°, solummodo Chun fuit sic (239). *Si quis* (240) non obtineat a (241) parentibus, non *potest *esse hominem. *Si* non *obsequatur parentibus, non potest *dici filius.

ætitia, in priori casu (A) pronuncianda est *yo* (musica), in posteriori *lo* (lætari). Assentit utraque versio Tartarica: *Goumoun*, musica.. *sepdcheletsi*, si læteris. C, H, I, præcipuus *musicæ* effectus est harmonia et concordia.

(234) J: Si ultro et libenter parentibus et fratribus majoribus obedias, tunc pietas et fratris minoris observantia ubertim pullulant.

(235) Ad verbum: quomodo potes eas sistere, cohibere? In utroque casu, cum Tartar. interpretibus, interrogationem sustuli.

(236) Perperam Noël: *adeo ampla et integra est ista lætitia, ut... periatur*. Bis erravit interpres; non enim de *lætitia*, sed de *musica* hic agitur; *vide* sup. not. 233. Deinde (J) litteræ *tchi*, non ad *lætitiam*, seu potius *musicam*, sed ad pietatem et fratris natu minoris observantiam referendæ sunt.

(237) H: Illa pietas, illa observantia in alacri pedum incessu, vivida manuum agitatione, i. e. (*id.*) in toto corporis atque vultus habitu, mirum in modum elucent.

(238) H: I. e. nescis quare et quomodo fit ut in pedum motu, in manuum agitatione emicent.

(239) I. e. *Chun*, licet omnes imperii populos, præ gaudio et amore sibi jam jam parituros videret, tantæ dignitatis et potentiæ splendorem, velut levem stipulam, flocci faciebat.

(240) C: *Chun* intra se dicebat, cogitabat..

(241) *Vide* supra, not. 145.

§. LXVIII. *Postquam* Chun exhausisset serviendi parentibus °rectam-normam°, Kou seou (242) attigit (243) τὸ lætari. *Cum* Kou seou attigisset τὸ lætari,° *imperii homines (244) conversi sunt. *Cum* Kou seou attigisset τὸ lætari°, qui *in* *imperio° erant patres *et* filii (245) stabiliti-sunt. Illud° dicitur magna pietas.

(242) E : Vir oculis cassus diditur *kou*. Imperatoris *Chun* pater, licet oculos haberet, virtutem distinguere et eligere nesciebat, vitiis indulgebat. Ideo vocatus est *Kou-seou*. Littera *seou* idem significat.

(243) Perperam Noël : *Eum tandem exhilararit, ejus amorem sibi conciliarit.* Bis errat interpres. *Ti*, non significat *tandem*, sed pervenire-ad (GG), cumulum attingere. Sic G, I, J et vers. Tart ; Deinde (I) *lo*, est *lætitia* quam ex ardenti virtutis studio, non vero ex suo in filium amore, persentit.

(244) J : *Hou* dicitur de corde. Parentes amorem in filios, filii pietatem in parentes, mutatis moribus, amplexi sunt.

(245) J : *Thing*, i. e. patres liberorum amori, filii pietati in parentes firmiter adhæserunt.

CAPUT II.

Tractatus Li leou pars posterior.

§. I. MENG TSEU ait : Chun natus-est in (1) *regione* Tchou foung, migravit in Fou hia, obiit in Ming thiao; * orientalissimæ-regionis° homo *est*°.

Wen wang natus-est in *regione* Khi tcheou, obiit in Pi ing; * occidentalissimæ-regionis ° homo *est*°.

§. II. Regionum° mutua (2) distantia°, mille* et-amplius li; generationum° mutua (3) posterioritas°, mille * et-amplius anni. Potiti (4) animi-voto, (5) egerunt in * medii-regno, veluti congruunt (5ª) * gemellæ-regii-sigilli-tabellæ (5ᵇ).

(1) Sic optime B et I. Littera *i* proprie significat (I) urbem in finibus positam ; insuper, regionem (H) desertam in extremo imperii Sinensis confinio sitam.

(2) H, I, J : Harum regionum, ab oriente ad occidentem, distantia.

(3) E : Ab imperatore *Chun* ad *Wen-wang* mille et ducenti anni effluxerunt. — Litteram *heou* (*post*), substantive hic usurpatam, vox *posterioritas* non male reddet, si hanc a propria significatione detorqueas ad significandum temporis elapsi intervallum.

(4) H : *Chun* imperator, *Wen-wang* regulorum occidentis dux, evasit.

(5) H : Suam rectam virtutis normam actu exsecuti sunt.

(5ª) H : Uterque sua virtute, administratione, et legibus perfecte similes fuerunt.

Prisci sancti, posteriores sancti : eorum regula (6) una *est*°.

§. III. Tseu tchhan (7) *cum* præesset Tching regni° administrationi, in *eo quo* ipse vehebatur curru (8) trajecit hominem in Tsin *et* Weï.

Meng tseu ait : Beneficus *erat*, et non sciebat exercere regimen.

§. IV. Singulis-annis, *undecimo mense (9), *si* peditum pontes conficiantur ; *duodecimo mense (10), *si* curruum pontes (11) conficiantur, populus (12) non laborabit-in transeundo-vadum°.

§. V. ¶ *Si* *sapiens (13) coæquet (14) suum regimen,

(5b) Ad verbum : fidei testimonium (*Khang-hi*). — Olim diploma regium sculpebatur in gemina tabula onychina sibi invicem cohærente, et series litterarum, quæ in junctura utriusque tabulæ exstabat, ita sculpta erat, ut unum dimidium cujuslibet litteræ in una, et alterum ejusdem dimidium foret in altera scriptum. Ad faciendam fidem, ubi opus erat, connectebantur hæ duæ tabulæ, ut pateret utrum litteræ dissectæ sibi invicem cohærerent. *Noël.*

(6) B, H, *Khoueï*, id est *tao* (11,117).

(7) G : Primarius regni *Tching* præfectus.

(8) Perperam Noël : *Curru vectus inter amnem Chin* (leg. *Tsin*) *et Gueï conspicatus...* I : Illum ad ulteriorem fluviorum *Tsin* et *Weï* ripam curru trajecit.

(9) Sic vers. Tart. Aliter A : Olim, sub pristinis imperatoribus... conficiebantur... populus non laborabat-in..

(10) J : Undecimo mense, i. e. hodie, nono mense ; duodecimo mense, i. e. hodie, decimo mense. Aliter Noël : *mense novembri, decembri.*

(11) J : *Tchhing*, i. e. absolvebantur. Aliter C : pontes, ubicumque oportebat, exstruebantur ; collabentes reficiebantur, diruti de novo erigebantur.

(12) H : De peditibus et curribus pariter loquitur.

(13) H : Vir qui regno administrando præficitur, princeps, etc.

(14) *Phing*, coæquare. C : administrationem ad æquitatis et rationis trutinam componere, facienda facere, abstinendis abstinere,

incedendo removere (15) homines potest °. Quomodo posset °singulos-homines ° (16) trajicere-fluvium °. Ideo qui exercet regimen, *si* °singulos homines ° afficere-gaudio (17) *vellet* °, dies etiam non sufficeret °.

§. VI. Meng tseu alloquens *regni* Thsi *regulum* Siouan wang, ait: *Si* princeps ° spectet (habeat) ministros tanquam (18) manus *et* pedes, tunc ministri spectant principem tanquam (19) viscera *et* cor. *Si* princeps ° spectet ministros tanquam (20) canes *et* equos, tunc ministri spectant principem tanquam (21) regni hominem. *Si* princeps ° spectet ministros tanquam (22) terram *et* herbas, tunc ministri spectant principem tanquam (23) prædonem *et* hostem.

res magni aut parvi æstimare, prout ingentis vel levis momenti sunt, etc.

(15) H, J: Eum transeuntes in via homines a suo conspectu removere decet, nedum id ipsi vitio vertatur. Sic et vers. Tart.

(16) Perperam Noël: *unicuique sic opem ferre*. Littera *tsi*, illo quidem sensu nonnumquam pollet; hic vero (C) significat: aliquem fluvio trajicere, Gall. *faire passer l'eau à quelqu'un*.

(17) H: illis exigua ejusmodi beneficia conferre.

(18) C: Si ipsis (H) absque ulla suspicione confidat, et munera committat; si amet eos ac sollicite timeat ne quid mali aut damni patiantur.

(19) C, I: Eum fortissimo animo tuentur, tenerrimo diligunt.

(20) C, I, H: Si ministros annuis stipendiis, velut equos pabulo, alere tantum curet, præclara eorum officia justo affectu ac debita observantia remunerandi fastidiosus...

(21) I. e. unum e vulgo. H: tantummodo principis stipendiis vescuntur, et negotia gerunt, sed eum neglectui prorsus habent.

(22) A, C, I: si eos præ contemptu et odio quasi pedibus conculcet, si suppliciis, morte afficiat...

(23) I: Ad eum accedere perpetuo timent, ne ejus sævitiæ veneno necentur; eo ab hostibus profligato aut dignitate sua spoliato, effuso exsultant..

§. VII. Rex ait : (24) Ritus : « Causa pristini principis habet (25) lugubrem-vestem. » * Quomodo (26), *ut* tunc possit agere luctum, *seu* vestem lugubrem gerere°?

M. ait : *v. g.* monita agit, sermones audit (sequitur), * beneficia (27) descendunt in populum. *Si*, (28) occurrente causa° abeat, tunc princeps mittit homines (29) *qui* deducendo illum (30) faciant-egredi-e finibus, præterea *eum* antecedit (31) in *loco* quem ipse petit. *Si* egressus, *post* tres annos non redeat, * deinde recipit (32) ejus agros *et* domum. Id° dicitur tres (33) habuisse, i. e.

(24) Tart. versio : Rituum liber ait..

(25) H, J : Quando minister discedit e regno in quo munere fungebatur, tribus mensibus vestem lugubrem gerit.

(26) H : Dicas mihi velim, quomodo, pristinis diebus, erga ministrum se gerere debuerit princeps, ut ab eo digressus lugubria indueret.

(27) Sic J, H et *Khang-hi.* Aliter E, I, pinguia, larga (*kao*) beneficia (*tse*). — Verba *agit*, *audit*, ad principem, vox *abeat*, ad ministrum referenda sunt.

(28) C : Aliam intelligit causam quam culparum emendationem (*kian-hing*), vel consiliorum observationem (*yan-ting*); v. g. (C, I, GG) Cum Confucius in regno *Lou* versaretur, non abiit quod doctrinam suam in praxim non redigi videret, sed quia princeps, voluptatis amans, octoginta puellas a regno *Thsi* acceperat. Aliter I : *ta-kou* (1,797) exsequiæ, vel parentes ætate confectos sustentandi (*tchoung-yang*, 7,815-12,351) causa.

(29) J : Ut eum adversus prædonum incursus tueatur.

(30) Sic ad verbum ; i. e. qui eum deducant donec finibus exeat.

(31) C, H, J : Eum apud novum principem commendatitiis litteris præcedit, illius sapientiam et ingenium prædicat, ut amplo muneri præficiatur...

(32) C, H : Ut reditus forte redituro conservet.

(33) H, J : intelligit τὸ deducere illum (*tao*), præcedere (*sian*), exspectare (*wang*, 4,045).

exhibuisse ritus°. *Si* *ita *agat*, tunc causa illius lugubria induit°.

§. VIII. ¶ Nunc° vero agens ministrum *si* reprehendat, tunc non agit; *si* loquatur, tunc non audit; *beneficia non descendunt (non diffunduntur) in populum. *Si* occurrente causa° abeat (34), tunc princeps verberat (35) *et* retinet illum; præterea (36) ad-summas-angustias-adducit illum in *loco* quem ipse petit. *Ipso quo* abiit° die, statim recipit (37) ejus agros *et* domum. Id° dicitur prædonem *et* hostem *esse*. *Causa* prædonis *et* hostis, *quomodo τὸ lugubria induere° existeret, i. e. quomodo (38) *indueret-lugubria°?

§. IX. Meng tseu ait : *Si* *innocentes° occidat Litteratos, tunc *primarii-præfecti possunt (39) ut discedant. *Si* *innocentem° perimat populum, tunc Litterati possunt ut emigrent.

§. X. Meng tseu ait : *Si* princeps humanus *sit*, nemo *erit* *inhumanus; *si* princeps justus *sit*, nemo *erit* injustus.

(34) Vers. Tart. Si abire velit. C, J, hic locus a superiore differt; *sc.* Si princeps ejus consilia sequi renuat, justa ipsi abeundi causa suppetit. Sic et *Noël.* Nonnulli tamen interpretes, inter quos A, B et I, utrumque locum pariter explicari volunt.

(35) Sic B, I. Aliter H, J : *Po*, i. e. carcere includere, *tchi*, i. e. impedire, detinere.

(36) E : *Khouen-ki* (1,523-4,401). B, H, I : Efficit ut nec stipendia nec munus in alio regno obtinere possit. Aliter I : Eum persequitur usque in... Sic etiam *Noël.*

(37) C : Ejus stipendia et agrorum fructum fisco addicit, ut omnem illi reditus spem præcludat. C : prior minister de quo supra, licet a rege digressus, dignitatem stipendiaque muneri suo conjuncta utique conservat.

(38) Sic E : *Ho-yeou-sang* (1,351) *fo.*

(39) Vers. Tart. : Eos emigrare decet.

§. XI. Meng tseu ait : (40) carentem urbanitate * urbanitatem, carentem æquitate ° æquitatem * vir-magnus non agit.

§. XII. ¶ Meng tseu ait : *Viri* recti (41)° alunt non rectos ; habiles ° alunt (42) * inhabiles. Ideo homines gaudent habere sapientem patrem *et* fratrem-majorem *.

Si *viri* recti ° deserant non rectos ; *si* habiles ° deserant * inhabiles, tunc sapientis *et* * insipientis ° mutua distantia * inter-eos non potest *esse* ex (43) pollice.

§. XIII. Meng tseu ait : Homines habent (44) *quæ* non agunt°, et deinde possunt ut * naviter-agant (45).

§. XIV. Meng tseu ait : *Si* narres hominum ° * vitia, ** quomodo *effugies* (46) posteras calamitates (47)?

(40) B : Veneratio est urbanitas (*Li*); si excessu peccet, urbanitatem lædit (*fei-li-tchi-li*); *ïi* rem alicui dare sæpe censetur æquitas; si donum nimium (i. e. merito majus) sit, tunc æquitatem lædit (*fei-li-tchi-i*). Aliter B (*ibid.*) : speciosam, fucatam, falsam urbanitatem... æquitatem...

(41) H : Litteræ *tchoung* (*recti*), et *thsaï* (habiles) patrem et fratrem majorem; litteræ *pou-tchoung* (non recti) et *pou-thsaï* (inhabiles), filios et fratres minores indicant.

(42) A : alunt, i. e. docent. C : proprie, præceptis, consiliis alunt, imbnunt, ut cœlum pluviis et rore, ut terra fœcundo humore plantas, etc. alunt.

(43) E : Tunc sapiens et insipiens ne lato quidem pollice differunt.

(44) J : Sunt res quas facere, sunt quas non facere decet. B : qui ab inhumanitate prudens abstinet, humanitatem colere potest ; qui ab iniquitate, æquitatem.

(45) Sic, A, i. e. strenuos animi conatus exerere ad magnum aliquid faciendum. *Cf.* text. sinic. *p.* 85, *lin.* 3.

(46) A, B, litteram *tang* tollunt. H supplet litteram *mian* (586), effugere, evitare. Construendum est : *tang-jou-ho-(mian)-heou-hoan ? Cf.* supra (c. I, *not.* 157) *ho-kouei-hou-laï*, pro (A, B) *ho-kouei-laï-*

§. XV. Meng tseu ait : * Confucius (48) non agebat ** nimia.

§. XVI. Meng tseu ait : ** Vir-magnus (49), *quoad* verba : non certo-præfinit (50) veritatem ; *quoad* actiones : non certo-præfinit effectum. Solummodo æquitas *est* * id-in-quo-permanet.

§. XVII. Meng tseu ait : *esse* ** magnum-virum *est* non amittere (51) suum * infantis * animum °°.

§. XVIII. ¶ Meng tseu ait : Tò alere (52) * viventes, non potest * censeri magna i. e. maxima res ; solummodo τò comitari (53) defunctos * potest censeri magna res.

hou? Litteræ *tang-jou-ho* hic significant, gall. *comment faire, quel remède y a-t-il ?* Sic J : *naï-ho* (1,814). GG ad Mencii locum : Cum jussissent, etc. *t.* II, *c.* III, §. 8, addit : *tang-jou-ho-mian-sse* (586-4,677)? quomodo poterat (*Chun*) mortem effugere ? — Litteræ *tang-jou-tchi-(47)-ho* (J, ad *t.* II, *c.* III, §. 6) et *tang-ho* (E, ad *t.* II, *c.* II, §. 61) idem significant.

(47) H : Illi quorum vitia patefecit aperte aut occulto vindictam exigent, orisque temeritatem odio et damnis ulciscentur.

(48) Nulla in re, ne in virtute quidem, excessu peccabat. Confer *tom.* I, *cap.* VI, not. 153.

(49) H : Vir illibatæ æquitatis.

(50) Sic GG : *pi*, i. e. *sian-kioue-ting*. (5,80-4,868 *bis* - 2,119). A : nonnumquam verum dicit, sed (H) ad veritatem animum non intendit ; dum agit, nonnumquam effectum assequitur, sed effectum assequi non studet. Solummodo spectat in quo sita sit æquitas, i. e. (*B*) quid loquendum, quid agendum sit.

(51) Perperam Noël.. *Vir magnus innocentem suæ infantilis ætatis animum numquam exuit.* C : Vir magnus ob id solum talis est, quod incorruptum infantiæ suæ candorem, animumque fuci et fraudis expertem a teneris unguiculis servat.

(52) I : Parentes amare, revereri, alere, illis obsequi, officium filii quotidianum est, ac proinde peractu facillimum.

(53) Sic ad verbum. I, J : litteræ *soung-sse* (comitari defunctos),

§. XIX. Meng tseu ait : *Sapiens (54) profunde-fodiendo *studet* pervenire-ad eam juxta regulam; *quia* cupit *in** se-ipso obtinere illam*. *Ubi in** se-ipso obtinuit illam (55), tunc habitat (permanet) *in* ea firmiter. *Ubi* habitat-in ea firmiter, tunc (56) mutuatur (deducit) illam profunde. *Ubi* mutuatur illam profunde, tunc ac-

omnia complectuntur quæ ad feretrum, sindonem et sepulturam pertinent.

(54) *Tse*, i. e. *thsie* (9,262) vel *tsie* (298). Sic C, H, J. C : *v. g.* qui in loco depresso fossam excavat, ad eam implendam scaturientem ex editiori loco aquam deducit et quasi mutuatur (*tsie*). Si profundus sit aquæ fons, aqua jugi rivo defluit; secus, cito arescit. — Perperam Noël : *Tunc potest vasta illa scientiæ scaturigine profunde uti.* Juxta omnes interpr. de *innata ratione*, non de *scientia*, agitur. In alium errorem incidit Noël, dum interpretatur *chin-tsao* (*li*), *ad profundam virtutis cognitionem pertingere* : littera enim *chin* (profunde-fodere), ad assiduum viri sapientis laborem, non vero ad rem quam quærit, refertur. Male deinde litteram *li* (ratio) quam omnes interpretes supplent, modo *virtutis cognitionem*, modo *essentialem illius* (*cognitionis*) *rationem* vertit : nemo non videt *illam innatam rationem* (*Cf. c.* II, *n.* 150 et 147) aliquid esse ab his valde diversum. A : Mencius docet quomodo homo rationem *seu* innatam rectitudinem (*li*) assequi (*te*), perficere, queat. Primum, juxta (B) certas regulas, certum progrediendi ordinem (*i-tao*), ad illam (B, C, H, I, J) paulatim et sine ulla intermissione tendit (*chin-tsao*); v. g. B : ample studet, subtiliter interrogat, attente cogitat, nitide distinguit, strenue agit, etc.

(55) A, C : Tunc ejus cor et illa Ratio (*li*) in unum mire coalescunt; nec sexcentæ rerum humanarum vices mentem ejus labefactare, nec rerum externarum vis aut illicia e sanctissimo celsissimæ hujus Rationis penetrali abstrahere valent.

(56) C : Tunc Rationem proxime (*id est*, non procul a se, *ibid.*) depromit, uberrimosque ejus latices cunctis locis, singulis momentis haurire potest, cum eam in se possideat.

cipit illam a-dextris *et* a-sinistris, *et* (57) offendit ejus fontem. Ideo *sapiens cupit *in* *se-ipso obtinere illam°.

§. XX. Meng tseu ait : *Sapiens* (58) ample studet et clare-explicando enarrat°, *quia* *cupit *eo* redire (59) *ut* enarret (60) summam°.

§. XXI. Meng tseu ait : (61) Per virtutem subjicere homines° : nondum fuit qui potuerit subjicere homines°°. *Si* per virtutem (62) alat homines, * deinde potest

(57) I. e. in eam incidit. Noël minus recte : *occurrere potest.* GG : Ubi hæc ratio in imo corde possidetur, variis modis juxta varias hominum conditiones sese prodit; principi rectum humanitatis principium suppeditat; ministro, venerationis; filio, pietatis; patri, amoris paterni; homini societatem, necessitudinem cum alio ineunti, inconcussam fidem.

(58) A : Dum antiquarum et recentiorum rerum arcana rimatur, dum litteraturæ aut politiorum artium libros perlegit, vanam eruditionem jactare, vel frivolis disceptationibus tempus terere minime cogitat..

(59) Perperam Noël : *Ut contra..* Littera *fan* (A) indicat scopum ad quem tendit.

(60) Quasi dicat : Totum scientiæ succum, totam medullam.

(61) A, C : Mencius viri vere imperatoris et regulorum ducis discrimen ostendit; ille publicæ utilitati, hic privatæ tantum consulit; prior unice studet ut omnes pariter secum virtutis cumulum attingant; posterior vero se solum virtute (GG, humanitate, æquitate) ornare satagit, ut cæteris regulis, insane superbus, superemineat. C : Littera *jin* (homines) indicat *regulos*, non vero *populos*, ut quidam (inter hos *Noël*) male interpretantur. GG : Hic *i-chen-fo-jin*, idem est ac *i-li-fo-jin*, armorum vi domare homines. Vid. *tom.* I, *cap.* III, §. 35.

(62) C : Si virtutem ipse exhauriat, hominesque suo exemplo, suis beneficiis, stimulet, foveat, alat, ita ut, animo commoti et penitus conversi, cum eo pariter virtutem amplecti gestiant.

subjicere * imperium. *Quando* * imperium non corde subjectum-est°, τὸ * regnare nondum ° exstitit°.

§. XXII. Meng tseu ait : ¶ *In* verbis, nihil-est vere (62[a]) * infaustum. * Infausti* veritas : τὸ occultare * sapientes conforme-est illi.

§. XXIII. Siu tseu (63) ait : * Confucius repetitis-vicibus * laudabat (64) aquam, dicens : « * O-aqua ! * o-aqua ! » Quid sumebat ab (65) aqua°?

Meng tseu ait : * E-fonte-scaturiens-aqua vehementer-fluens non desinit die *nec* nocte. Implet fossas et deinde procedens pervenit ad quatuor maria. *Aqua* (66)

(62[a]) In hoc loco explicando valde discrepant interpretes. *Tchou-hi* (G) gravem textui mendam subesse putat, e duobusque sensibus a se allatis, uter rectior ac potior sit se nescire fatetur. Secutus sum B, I, H, J : Quæcumque verba calamitatem accersere, odia et inimicitias concitare possunt, dici solent infausta ; vere tamen infausta non sunt ; loquenti enim tantum nocent. Nunc si quæras quænam sic appellari debeant ; ea ipsa sunt quæ sapientum famam deterunt, calumniis maculant, eosque a publicis muneribus arcent aut deturbant : talia enim verba imperio, regno, familiis, ruinam brevi invehunt.

(63) E : *Siu-tseu* idem ac *Siu-pi* (10,792).

(64) Sic utraque versio Tartarica. Assentiunt B, G, J, et GG. Perperam Noël : *eam compellabat.*

(65) H, J : idem ac sumebat aquam (*thsiu choui*), i. e. eam in medium afferebat, ab ea sermonis ansam accipiebat. Etenim (H, J) aqua res est valde tenuis, valde exigui momenti ; rectamque agendi normam (*tao*) minime spectare, nec illi acquirendæ conducere videtur.

(66) Sic C, H, J. Perperam Noël : *Simili ratione vir, qui ex perenni veritatis fonte vitæ suæ cursum ordinat, potest paulatim assiduo progressu ad ultimam tandem virtutis perfectionem pertingere.*

quæ habet fontem, *sic (67) *est*°. Ideo* (68) sumpsit°.

§. XXIV. Si (69) non habeat fontem, in septimo *aut* octavo mense°, pluviis collectis, *licet* *canales-agrorum omnes impleantur, *homo* eorum siccationem° potest * stando (70) exspectare°. Idcirco, *quando* nomen *et* fama superant (71) veritatem, *sapiens erubescit (72) illud.

§. XXV. Meng tseu ait : *Id-quo homines* *discrepant a *brutis° *est* (73) tantillum. *vulgus abjicit *seu* deserit (74) illud, *sapientes conservant illud.

(67) C : Sic vehementi impetu ad quatuor maria fertur.

(68) J : Ideo Confucius aquam adduxit (*thsiu*) ac laudavit. Perperam Noël : *Id igitur instructionis ex perenni visæ aquæ cursu excerpebat Confucius.* Vide supra, *not.* 65.

(69) Vide supra, *cap.* I, *not.* 126.

(70) Perperam Noël : *In illis stare quis potest sicco vestigio, donec nova rursus pluvia decidat.* Locutio *li-eul* (stando) hic, ut, in pluribus Mencii locis, locutio *tso-eul* (sedendo), facilitatem indicat qua quis aliquid facere potest. H, J : Mencius his verbis solummodo innuit canales illos fonte carentes, pluviis intermissis, facile vel cito siccari. Similem locum, *cap.* II, §. 41, bene convertit Noël : *Sedens tamen et sine negotio poteris...*

(71) J : *Thsing*, i. e. *Chi-hing* (2,169-9,658) veræ actiones; *sc.* quando ea quæ homo reipsa agit plus æquo, vel immerito celebrantur. V. g. Si vir (E) sævus egregiæ humanitatis fama ornetur. Vide supra, *c.* II, *not.* 215, 216.

(72) Quemadmodum aqua fonte carens, brevi arescit, sic et vir qui agendi rationis principium e virtute, tanquam ex jugi fonte non ducit, mox, vitiis undique irrepentibus, vincitur et deficit.

(73) Perperam Noël : *Est quid tenuissimum et subtilissimum,* (*subtilissimus quippe rationis usus*). Juxta C, G, GG, et J, litteræ *ki-hi*, non (rationis) subtilitatem et tenuitatem, sed levissimam differen-

§. XXVI. ¶ Chun perspicax-erat in singulis rebus, investigabat *seu* perspiciebat in *quinque* hominis officiis; ex (75) humanitate *et* æquitate agebat, non agebat humanitatem *et* æquitatem *.

§. XXVII. Meng tseu ait: Iu (76) aversabatur exquisitum vinum et amabat bona (77) verba.

§. XXVIII. Thang tenens (78) medium, collocabat sapientes absque loco (79) *sive* ordine.

§. XXIX. Wen wang spectabat populum velut (80) vulneratum; prospiciebat rectam-normam (81) quasi nondum illam vidisset.

tiam (*chao-i*, 2,204-6,226) exprimunt; quasi diceret, inter homines et animantia tenuissimum discrimen intercedit.

(74) J: *Sc.* rationem, i. e. cœlitus infusam rectitudinem.

(75) C: *Chun* ex innato sibi humanitatis et æquitatis principio agebat, non vero (A, H, J) cogitabat, neque vel minimum nitebatur illas virtutes actu exsequi.

(76) G: Cum *I-ti* vinum concinnasset, *Iu* dulci ejus sapore affectus, exclamavit: Posteri principes vini vitio regna sua profecto perdent. Illico removit *I-ti* atque dulci vino abstinuit.

(77) H: Sive ab aulæ ministris, sive a rusticis hominibus proferrentur.

(78) H: nec nimio virtutis excessu, nec defectu peccabat.

(79) G: *Fang*, quasi diceret, *loui* (12,257) species, ordo, conditio. V. g. C: Nobiles et ignobiles, propinquos et extraneos, nulla conditionis ratione habita, ad dignitates promovebat. Aliter E: Non percontabatur e quonam loco (*fang*) venirent.

(80) H: licet populum summa felicitate recrearet, de eo semper sollicitus erat, quasi damnis et ærumnis conflictaretur.

(81) H: Quamvis rectæ normæ fastigium attigisset... H, J, *eul*, i. e. *jou* (1,852), quasi.

§. XXX. Wou wang non despiciebat (82) vicina, non obliviscebatur remota.

§. XXXI. Tcheou koung cogitans *in se* colligere (83) trium *familiarum* imperatores°, agebat (84) quatuor res. *Si inter* illas (85) esset quæ non congrueret, *erecto-capite, cogitabat illud, *atque* *ex-nocte (86) continuabat diem. *Quando* feliciter° assecutus-erat illud, sedens ° exspectabat (87) diluculum.

§. XXXII. Meng tseu ait : *Imperatorum° vestigiis exstinctis°, carmina evanuerunt. *Cum* carmina evanuissent, *deinde *liber* Tchhun thsieou, *seu* Ver *et* Autumnus prodiit, *i. e.* compositus-fuit.

(82) Perperam Noël : *Ut sibi prope adhærentes, quales sunt domestici... non despiceret; et a se procul remotos, quales sunt reguli... non oblivisceretur.* H, I, J et C : Mencius homines, res (v. g. vestes, gladium..), tempora et locos intelligit.

(83) I. e. Gallice : *Les imiter tous les quatre. Kian*, i. e. plura in unum connectere, conjungere.

(84) H : quatuor res supradictas quæ *Iu*, *Thang*, *Wen-wang* et *Wou-wang* agebant. Vid. supra, §. 27, 28, 29, 30.

(85) J, C : Si earum aliqua, licet pristino tempori apte congruens, præsenti non conveniret, optatum finem assequendi (i. e. eam tempori suo accomodandi) rationem sedulo quærebat.

(86) Perperam Noël : *Diem cum nocte conjungebat.* C, B, H, I, meditationes suas ab ipsa nocte (1,046-1,790) in diem producebat. Assentit utraque versio Tartarica : *Dobouritsi inenggi de isiboumbi.*

(87) J : Tanto ardore rem illam quam citissime exsequi cupiebat!

(88) G : Litteræ *ching* sensus nondum nitide explicatus est. Quidam (A, H, J) aiunt regni *Tsin* annales appellatos fuisse *Ching* seu *quadrigam*, quia libri historici res, facta et eventus, quadrigæ instar, continent ac transvehunt.

(89) C : *Thao-wo*, horrendæ belluæ nomen; veteres hoc vocabubulum ad crudeles homines transtulerunt. Annalium liber sic dictus

¶ *Regni* Tsin° *liber* Ching (88), *regni* Thsou° *liber* (89) Thao wo; *regni* Lou° *liber* Tchhun thsieou (90), unum (91) *sunt*°.

§. XXXIII. Ejus (92) res: Tunc Thsi *regni* Houan *koung et* Tsin *regni* Wen *koung*° (93). Ejus stylus, tunc historicus. * Confucius aiebat: Hæc (94) æquitas: tunc *ego* Khieou privatim sumpsi illam *.

§. XXXIV. Meng tseu ait: (95) * Sapientis° beneficia (96), *post* quinque generationes° evanescunt. Exiguo-

improborum flagitia refert atque acri censura persequitur, ut infelix eorum exitus posteris exemplo sit.

(90) H: Regni *Lou* annales referunt annum, anni tempestatem, et mensem quibus res et eventus contigerunt. Ideo librum hunc Confucius *Ver* et *Autumnum* vocavit, duas præcipuas anni tempestates, pro quatuor, brevitatis causa, usurpans.

(91) H, J: Licet nomine differant illi libri, re tamen unum et idem sunt; quippe qui variorum regulorum res et facta perhibeant.

(92) H, J: Ejus, i. e. *Tchhun-thsieou*.

(93) J: Horum regulorum res gestas memorat. Istos tantum nominat utpote celebriores.

(94) Perperam Noël: *Istius libri sensum atque ordinem ego Meou aliunde excerpsi*. Littera *i* non significat *sensum*, sed (J) *justas* laudes, *justa* vituperia quibus Confucius tunc temporis homines persecutus est. C: Illa laudis et vituperii, mercedis et pœnæ *æquitas*, in memorialibus regni *Lou* libris fere obscura atque ignota jacebat. Ex quibus Confucius, varios codices digerendo et simul compingendo, pro tenui ingenio suo, ut ipse ait, illam eruit et clara in luce collocavit. — J: *Thsie*, est modeste loquendi modus.

(95) H, J: *Kiun-tseu*, i. e. vir sapiens publico munere ornatus. *Siao-jin*, i. e. vir sapiens, sed munere vacuus.

(96) H, I, J: Intelligit egregios virtutis eorum fructus qui ad posteros transmittuntur.

rum hominum° beneficia, *post* quinque generationes° evanescunt.

Ego non obtinui *seu* non potui esse * Confucii° (97) discipulus°; ego privatim *me* bonum-effeci (98) in hominibus°.

§. XXXV. Meng tseu ait: *Quando* (99) * convenit accipere *et* * convenit non accipere, *si* accipias, lædis temperantiam. *Quando* * convenit dare *et* * convenit non dare, *si* des, lædis beneficentiam. *Quando* * convenit mori *et* * convenit non mori, *si* moriaris, lædis fortitudinem.

§. XXXVI. *Cum* Pheng meng (100) discens jaculari ab I, exhausisset° τῶ I° doctrinam *seu* scientiam, cogitavit *in* * imperio solummodo I * superare ¶ ipsum. * Hinc occidit I.

Meng tseu ait: Iste * I-etiam habuit culpam°. Koung ming i aiebat: « * Videtur caruisse culpa »; * id-est (101)

(97) C, H: i. e. ipsemet ejus præcepta accipere.

(98) C, H. Cum a Confucio ad hoc usque tempus quinque generationum intervallum non expletum sit, ego Confucii documenta a philosophi *Tseu-sse* discipulis haurire, atque illis in exemplum acceptis, meam virtutem perficere potui.

(99) C, J: Si primum res accipienda videtur, ac mox attente tecum reputans, eam non esse omnino accipiendam vides, si accipias.. Eodem modo supplendæ ac explicandæ sunt duæ phrases sqq. *Kho-i-iu.. Kho-i-sse*, etc.

(100) J: *Pheng-meng*, apud *I*, regni *Yeou-khioung* (4,028-7,347) regulum, rei familiaris administrum agebat.

(101) J: *Koung-ming-i* intendebat dicere..

(102) Gallice: *En comparaison de..* A, B, C, H, J: Principis *I* culpa minor, levior erat quam administri sui *Pheng-meng* crimen,

tenuior *erat* præ °° (102); quomodo poterat carere culpa?

§. XXXVII. *Regni* Tching homines *cum* misissent Tseu cho jou tseu *ut* aggrederetur *regnum* Weï, Weï misit Iu koung tchi (103) sse *ut* persequeretur illum. Tseu cho jou tseu ait : * Hodie ** Ego-male-habeo (104), non * possum tenere arcum ; ego perii °°. Interrogans suum comitem i. e. aurigam ait : Qui persequitur me, quis *est* °? Ejus auriga ait : Iu koung tchi sse °.

Ait : Ego * salvus-sum °.

Ejus auriga ait : Iu koung tchi sse, *regni* Weï ° doctissimus jaculari *est* °°. * Magister, dixisti : Ego salvus-sum ; quomodo *id* ais °?

Ait : Iu koung tchi sse didicit jaculari ab Iun koung tchi to. Iun koung tchi to didicit jaculari a me °. Iun koung tchi to rectus homo *est* °. *Ille quem* ipse accepit amicum, profecto rectus *est* °.

Cum Iu koung tchi sse accessisset, ait : * Magister, ¶ * quare non tenes arcum °?

Ait : * Hodie * ego-male-habeo, non * possum tenere arcum.

Ait : *Ego* exiguus homo didici jaculari ab Iun koung tchi to. Iun koung tchi to didicit jaculari a * magistro i. e. a te. Ego non sustineo uti * magistri ° doctrina *seu* arte, *ad* contra nocendum * magistro. Quamvis ita-sit,

(*chao-khing-iu*, 2,204-10,901-3,829.) Tantum enim imprudentia peccavit.

(103) Sic utraque versio Tartarica. Aliter I (cui favent E et J) littera *tchi* quæ hic et infra (in nomine *Iun-koung-tchi-to*) occurrit, auxiliaris particula est.

(104) Ad verbum : Mihi morbus, ægritudo exorta est. E : *Tso*, i. e. *fa* (6,482). — Cætera plana sunt nec notis egent,

*hodierni-diei °negotium, principis negotium *est*°; ego non audeo negligere *illud*. *Tum*° depromens sagittas, impegit-in rotam, ablata*que* earum cuspide, emisit quatuor sagittas, et deinde reversus-est.

XXXVIII. Meng tseu ait: (104ª) *Si* Si tseu se-cooperiat non puris, i. e. sordibus, tunc homines omnes, obturatis naribus°, prætergredientur illam.

Quamvis sit facie-turpis homo, *si* se-purificet *et* abstineat, *si* se-abluat *et* lavet, tunc potest ut sacrificet *supremo-cœli-domino.

§. XXXIX. Meng tseu ait: (105) *In* *imperio*, loquendo-*vel*-disserendo-de natura°, tunc *de* effectu (106) et nihil-amplius°. *Effectus in τῷ sequi facit, i. e. habet radicem.

(104ª) J: *Si-tseu* mulier insigni olim pulchritudine celebrata.

(105) C: Nihil pulchrius et præstantius quam naturam suam clare cognoscere. Cum vero de natura disserere difficile sit, utpote quæ sensus nostros incorporea effugiat, qui de ea scite loqui vult, varios effectus quibus sese exterius prodit, perpendere prius debet. Quid sit *natura*, quid naturæ *effectus*, sic explicat GG: Humanitas, æquitas, urbanitas, prudentia, sunt *natura*. Commiseratio est humanitatis *effectus*; pudor (quo alienis vitiis erubescimus) et odium (quod in alienam nequitiam concipimus), æquitatis; humilitas et obsequium, urbanitatis; recti et pravi sensus, prudentiæ. Perperam Noël: *Rerum natura*.

(106) GG: Mencius loquitur de naturæ *effectu*, quatenus eam sequitur (*li*), i. e. quatenus ab illa, adhuc illibata nec cupiditatibus vitiata, sponte sua, defluit; v. g. quando vir misericordiæ sensu movetur. Cf. *t.* I, *c.* III, §. 45, 46. Secus accideret si vir, innata licet humanitate præditus, nulla miseriæ alienæ misericordia tangeretur, quemadmodum ubi aqua, quæ natura sua deorsum tendit, objecta mole coercita, supra montem attollitur. Hos enim effectus,

§. XL. ¶ Id-quod (i. e. ideo) odium-habemus in * virum-prudentem (107), quia ille diverticulis-utitur (108)°. Si * vir-prudens *sit* sicut Iu° ducens aquas°, tunc non-erit odium in prudentem°. Iu° *cum* duxit aquas°, duxit qua ipse non-haberet negotium, i. e. difficultatem (109)°. Si * prudens etiam *res* ducat qua ipse non-habeat negotium, i. e. difficultatem (110), tunc *ejus* prudentia etiam magna *est*°.

§. XLI. *Licet* cœlum° *sit* altum°, *et* * stellæ° remotæ, si investiges eorum effectum (111), mille annorum° diei fastigium, i. e. solstitium (112), potest * sedendo, i. e. facillime, pertingi°.

§. XLII. Koung hang tseu (112[a]) *cum* haberet filii°

neque ex hominis, neque ex aquæ natura proxime oriri (*pou-li*) patet.

(107). H : Mencius de falsa prudentia loquitur.

(108) E : i. e. rerum naturam non sequitur.

(109) J : Aquas juxta naturalem earum cursum deduxit.

(110) GG, J : Si res, non obliquis viis, sed juxta naturalem earum proclivitatem, ad finem quo sponte sua tendunt, dirigere et deducere sciat..

(111) C : Cœli motus constanti regulæ seu legi obsequuntur, stellæ certas sedes occupant; id vocatur cœli et stellarum *naturalis effectus*.

(112) Noël (juxta G) : Quamvis multa annorum millia effluxerint ab illo hiberno solstitio (*toung*-6,68-*ji-tchi*) in quo antiquitus Kalendarium primo institutum est ad mediam noctem, mense lunari undecimo, dicto *Kia-tseu*, ineunte, in ipsa solis et lunæ conjunctione; sedens tamen et sine negotio poteris illud remotissimum initium assequi.

(112a) Sic legendum juxta C et utramque versionem Tartaricam. Perperam Noël : *Kum-him.* — G : *Koung-hang-tseu*, regni *Thsi* reguli primarius præfectus.

(113) exsequias, *minister-a-dextris (114) ivit parentatum. *Cum* ingressus-esset portam, i. e. aulam (115), erant qui (116) ducentes° cum *ministro-a-dextris loquebantur. Erant qui petentes *ministri-a-dextris° sedem°, cum *ministro-a-dextris loquebantur (117). *Mencius *vero* non cum *ministro-a-dextris locutus-est.

*Minister-a-dextris non gaudens, i.e. stomachatus, ait: *Cum* **sapientum-multitudo (118) omnis cum Houan locuti-sint, *Mencium solum non cum Houan loqui, est despicere Houan°!

§. XLIII. ¶ Meng tseu audiens illud, ait: (119) *In* ritibus (120): *in* *aula non *licet* transire-ad sedem (121) et

(113) Perperam Noël : *Ut justa defuncto filio suo persolveret.* H : cum patri defuncto parentaret, cum paternas exsequias, pii filii more, ageret. Assentiunt A, B, C, J et GG.

(114) Olim viri nobiles qui imperatoris primarii præfecti erant, vocabantur *thaï-sse* (1,799-2,450); ignobiles vocabantur *chao-sse* (2,204); nobiles regulorum primarii præfecti vocabantur *tso-sse* (2,389), ignobiles vero, *yeou-sse* — Cf. t. I, c. V, §. XVIII.

(115) Perperam Noël : *Simul atque funeralem aulam ingrediebantur præfecti.* Omnes interpretes : Statim ac minister-a-dextris ingressus est.

(116) J : Cum *Wang-houan* sedem sibi destinatam nondum adiisset, multi erant qui eum ad suam quisque sedem ducebant, et.. — Hanc phrasim omisit Noël.

(117) J : Cum *Wang-houan* ad sedem sibi destinatam accessisset.

(118) J : Indicat præfectos qui secum parentaturi venerant.

(119) I : Mencius mentem suam non aperit. Cf. t. I, c. IV, not. 117, 122.

(120) H : Liber rituum ait :..

(121) G : Alludit ad *Wang-houan*, qui ab aliis præfectis ad illorum sedem se deduci siverat.

*simul loqui; non *licet* (122) transilire gradus (123) et se-invicem salutare°. *Dum* ego cupio observare *hunc* ritum, *Tseu-'ao *existimare me despicere *ipsum*, non*ne* etiam mirum *est*°?

XLIV. Meng tseu ait: *Id-quo *sapiens differt ab *aliis* hominibus°: (124) in *eo quod* ipse conservat *in* corde°. *Sapiens (125) accipiens humanitatem, *eam* conservat *in* corde; accipiens urbanitatem, *eam* conservat *in* corde.

§. XLV. *Vir-humanus amat homines, **vir-urbanus colit homines. Qui amat homines, homines constanter amant illum. Qui colit homines, homines constanter colunt illum.

(122) G: Alludit ad præfectos qui ad primarii præfecti sedem transierant.

(123) C: Litteræ *weï* et *kiaï* inter se differunt. *Weï* est sedes quam quis solus occupat, *kiaï* est locus quo multi ejusdem ordinis seu dignitatis viri consident.

(124) Perperam Noël: *Situm est in constanti cordis custodia.* C, GG: Hic litteræ *thsun-sin*, a locutione *thsun-khi-sin*, conservare suum cor, i. e. (*id*) suam naturam alere, valde differunt. B, GG: Post litteram *thsun*, addenda est littera *iu* (3,825) in. B: Longe ab aliis differt, quia id quod in suo corde conservat omnino dissimile est. Ipse humanitatem et urbanitatem, exiguus vir (*siao-jin*) animi duritiem et rusticitatem, corde defixam habent. Assentit vers. Tartarica.

(125) Quasi tantum scripsisset Mencius: Humanitatem in corde conservat. Sic interprett. et versio Tartarica. Perperam Noël: *Binæ autem virtutis auxilio, nempe pietatis et honestatis, assidue cor suum custodit et conservat.* B et GG litteram *i* (115) interpretantur per *pa* (3,267) et C similiter per *tsiang* (2,196), eodem prorsus sensu atque apud recentiores linguæ mandarinicæ scriptores accipitur. Vide Sinicam viri eximii *Abelis-Remusat* grammaticam, *p.* 131, §. 346, et 154, §. 392.

§. XLVI. *En* est vir in hoc *loco*. *Si* ille tractet me cum *inhumanitate (126), tunc sapiens debet *in-se-redire, i. e. in mentem suam introspicere°, *dicens :* Ego profecto *fui* *inhumanus°, profecto carui urbanitate°; *alioquin*, hæc res numquid debuisset *mihi* accidere°?

§. XLVII. ¶*Si*, *ubi* ipse *in-se-descendens°, humanus°; *ubi* *in-se-descendens°, *urbanus (127) *fuit*°, istius *inhumanitas adhuc ita, i. e. eadem, *sit*°; *tunc* *sapiens debet *in-se-descendere°, *dicens :* Ego profecto *fui* non rectus.

XLVIII. *Si*, *ubi* *in-se-descendens°, rectus *fuit*, istius *inhumanitas, adhuc ita *sit*°, *sapiens ait : Iste etiam perditus homo *est*°°°. *Cum-ita-sit, tunc a *bruto-animali *numquid-differt°? Propter *brutum-animal adhuc quid (128) me-torquerem°?

§. XLIX. *Idcirco, *sapiens habet τὸ *usque-ad-vitæ-finem° mœrere, non-habet unius mane° (129) ærumnam .°Quoad id-quod mœreat, tunc habet illud. *Ait :* Chun *erat* homo°, ego etiam homo°. Chun fuit exemplum in *imperio, *et* potuit transmittere *illud* ad posteras

(126) Gallice : *Avec brutalité et grossièreté.* B, GG : Littera *houng* significat : durus, sævus; littera *ni :* non sequi rationem, resistere.

(127) GG, I : Ubi se humanum, se urbanum fuisse certo agnovit. Perperam Noël : *Ubi sic secum ipse reputavit se aut in pietatem, aut in honestatem aliquid peccasse.* Noël in toto paragrapho vertendo, turpiter erravit.

(128) B : Quid iterum mentem meam molesta censura torquerem? Aliter C : Quid propter istiusmodi inhumanitatem (J) sollicitus et mœstus essem?

(129) Gallice : *Une peine, une affliction d'un matin*, i. e. *passagère.* Totâ vitâ angitur, timens ne virtutis perfectionem non assequatur.

generationes. Ego adhuc nondum cessavi esse (130) pagi homo°. *Ob* illud, tunc potest (131) dolere°. Tò dolere° *quomodo? *Si sit* sicut Chun °, nihil-superest (132).

§. L. Quoad° id-quo *sapiens ærumnatur, tunc ¶ abest°. *Res-injustas non agit°, *res-inurbanas non agit°. Si habeat unius mane° ærumnam, tunc *sapiens *eam* non existimat-ærumnam°.

§. LI. *Cum* Iu *et* Tsi incidissent-in (133) tranquillam ætatem, ter (134) transgressus-est suam portam et non introivit. *Confucius laudavit illud.

Cum Yan tseu incidisset-in turbulentam ætatem, degens in *obscuro-loco, *in* una arundinea-scutella comedebat, *in* uno ex-cucurbita-poculo bibebat. *Alii* homines non potuissent-sustinere hujusmodi mœrorem *seu* ærumnam. *At* Yan tseu non immutavit suum (135) gaudium. *Confucius laudavit illud.

Meng tseu ait: Iu tsi *et* Yan hoeï, eadem recta-norma.

§. LII. *Juxta* τὸ Iu cogitare: **si quis in* *imperio esset *aquis-submersus, quasi (136) ipse aquis-submersisset illum°. *Juxta* τὸ Tsi cogitare: *si quis in* *imperio esset

(130) I. e. homo vulgaris.

(131) I. e. justam habet mœroris causam.

(132) B, H: Imperatoris *Chun* pietatem et humanitatem imitari studet; quandiu eam assecutus non est, gravissime contristatur; ubi vero voti compos fuit, ejus mœror evanescit.

(133) C: Gallice: *s'étant trouvés dans* (303). Cf. t. I. §. XXIX, XXX.

(134) De *Iu* tantum loquitur.

(135) E: *Sc.* gaudium quod ex constanti virtutis studio percipiebat.

(136) Aliter J: Litteræ *yeou-ki* ponuntur pro *tseu-'go* (8,664-3,177); intra se cogitans aiebat: Ego ipse (*tseu-'go*) aquis-submersi illum. Cf. t. I. c. V. §. XXIX.

*fame-enectus°, quasi ipse fame-enecuisset illum° (137). *Ideo *ita (138) illi solliciti-erant°.

§. LIII. *Si* Iu, *Heou* tsi *et* Yan tseu mutavissent locum (139), tunc uterque sic, i. e. eodem modo egisset.

§. LIV. ¶ Nunc, *si* sint ejusdem *mihi* domus °homines qui rixentur, *ego* (140) dirimo illos. Quamvis sparsis (141) capillis, *et* *colligatis-pilei-tæniis° (142) dirimam illos, licet, i. e. decet° (143).

Si in pago *aut* vicinio (144) sint qui rixentur, *ac* sparsis capillis *et* *colligatis-pilei-tæniis°, eam dirimere illos,

(137) Quemadmodum *Iu* dirigendis et deducendis aquis, ita *Heou tsi* tradendis agriculturæ præceptis præerat. *Cf.* t. I. c. V, §. XXX.

(138) H, J : Ideo domum suam prætergredientes, non inierunt.

(139) I. e. Si *Iu* turbulento tempore, *Heou-tsi* autem tranquillo, vixisset, hic populos damnis eximere, ille (*Iu*) virtutem solitarius colere sategisset.

(140) Sic H et plerique interprett. Aliter E et utraque vers. Tart. : Illos a rixa dehortor. Noël minus bene vertit : *succurrere illis.*

(141) Littera *pi* (9,723) usurpatur pro *phi* (3,281), spargere. Apud E, littera *san* (3,756) eumdem sensum suppeditat.

(142) C : Cum capillos componendi nodoque cohibendi otium mihi non sit, solutam comam pileo tego, colligatisque tæniis, rixantes diremptúrus propero.

(143) C : Quia scilicet illi genere mihi proximi sunt. Si vero rixantes non dirimerem, consanguineos alienorum loco habere merito dicerer. Imperator *Iu* et *Heou-tsi*, cum tranquillo viverent tempore, summisque dignitatibus potirentur, populos tanquam suæ domûs homines habebant ; illos igitur populum omnibus studiis complecti, ac ærumnis conflictatum sublevare decebat.

(144) J : Explicat *hiang* per *li* (11,372), et *lin* per *pi* (4,774). *Khang-hi* : *lin* seu *pi* (*ibid.*) quinque familiis constat, *li* vero quinque *lin*, i. e. viginti quinque familiis. Longe aliter E : *Hiang-lin*, i. e. ejusdem pagi homines.

tunc cœcus (145) *sum*°. Quamvis occludam fores, licet°.

§. LV. Koung tou tseu ait : (146) Khouang tchang *in* toto regno omnes dicunt *non-pium° (147). *Magister, cum illo *familiariter-versaris, *ac* *deinde *observantia-colis illum : ausim percontari qua-de-causa°?

Meng tseu ait. Quæ *hodierna-generatio vocat *non-pietatem°, quinque *sunt*. (148) Pigrescendo° (*secundum*) sua quatuor membra, non curare (149) *seu* *negligere patris *et* matris° alimoniam, prima *non-pietas°. *Ludendo-latrunculis (150) *et* amando potare vinum, *negligere patris *et* matris° alimoniam, secunda *non-pietas°. Amando opes *et* divitias, singulariter-amando (151) uxorem *et* liberos,

(145) C : i. e. quid ratio, quid ritus agendum præcipiant, non intelligere videbor. Enimvero, pagi aut vicinii homines nulla me cognatione attingunt. Cum *Yan-tseu* turbulentis temporibus viveret, animique voto nequaquam potitus (i. e. omni munere, dignitate vacuus), summa inopia circumveniretur, suæ ætatis homines tanquam concives aut vicinos (i. e. a se prorsus alienos) habebat. Eum igitur procul a rerum turbine degere solitarium, nec dulce virtutis studium intermittere decebat.

(146) G : *Khouang-tchang*, vir e regno *Thsi*. *Koung-tóu-tseu*, Mencii discipulus.

(147) Cf. *l.* II. *c.* I. *not.* 227.

(148) H, J : *v. g.* Neque agros colere, neque mercaturam exercere.

(149) Ad verbum : non respicere, non curare τὸ alere patrem et matrem.

(150) Litterarum *po-i* sinicam explicationem affert *Morrison*, *Chines. dict. part.* I, *rad.* 37, *p.* 594 : *sc.* duos viros latrunculis ludere, dicitur *po-i*. Sic et J. Interpres C distinguit inter litteras *po* et *i*, quasi ludos diversos significarent, v. g. scrupos et latrunculos. Assentit vers. Tart.

(151) Sic E, I. Aliter H, J, et forte melius : Familiarius-accedendo-ad *uxorem. *Ibid.* Illud est amare voluptatem.

*negligere patris *et* matris° alimoniam, ¶ tertia *non-pietas°. Se-dando (152) aurium *et* oculorum° cupiditatibus, ° efficere-ut pater *et* mater ignominia-afficiantur, quarta *non-pietas°. Amando (153) fortitudinem, rixas, *et* iras, ° periculis-objicere patrem *et* matrem, quinta *non-pietas°. Tchang tseu *numquid* habet unum ex his *quinque*° ?

§. LVI. °Tchang tseu (154), *quia* filius, patrem *exstimulando-ad-bonum *seu* virtutem,° non mutuo (155) congruit *illi*. *Exstimulare-ad-bonum (156), *amicorum° norma *seu* munus *est*°. Τὸ patrem *et* filium *se* *exstimulare-ad-bonum, lædentium° (157) amorem maximum °(158) *est*.

§. LVII. °Tchang tseu, numquid non exoptabat ha-

(152) H : Auribus obscœnos sonos aut cantus, oculis turpes imagines admittere.

(153) Sic E et plerique interprett. H : Mencius de insana bullientis sanguinis fortitudine loquitur. *Cf.* *t.* I, *c.* I, *not.* 47. — Utraque vers. Tart. interpretatur *young*, vires exerere.

(154) C, J : *Tchang-tseu*, licet horum quinque vitiorum immunis, ista non-pietatis fama notatus est, quia...

(155) H, J : *Iu*, i. e. *ho* (1,136). — Sæpe adhibetur littera *siang* (*mutuo*), etiam ubi actio *mutua* non est; eam ab altero in alterum exerceri sufficit. — Mencius hic de filio patrem admonente, redarguente, loquitur (H).

(156) Sic vers. Tart. Ut penitus intelligantur litteræ *tse-chen*, *Cf.* supra, t. I, c. II, *not.* 195.

(157) Ad verbum : beneficium. H : *'en*, innatum patris in liberos amorem, cœlitus infusam filiis pietatem indicat.

(158) I. e. Nihil patris amorem et filii pietatem magis lædit, aut exstinguit, quam si pater filium, vel filius patrem reprehendat.

bere mariti *cum* uxore, filii (159) *cum* matre° cohabitationem°? Quia **peccaverat-in-patrem, nec *ideo* poterat accedere *ad illum*, dimisit (160) uxorem, expulit filium, *atque* *usque-ad-vitæ-finem non alitus-est*. *Si* ille statuens mentem (161), *egisset non sicut illud, id tunc criminum° maximum *fuisset*°. Id (162) tunc Tchang tseu *et* nihil-amplius (163)*.

§. LVIII. *Cum* Tseng tseu degeret-in *urbe* Wou tchhing (164), existente, i. e. ingruente, *regni* Youeï prædone, quidam ait : Prædo venit; quidni abis°?

Ts. ait (165): ne ¶ collocetis homines in mea domo (166),

(159) J : Littera *tseu* (filius), viri supradicti *filium*, littera *mou* (mater), ejusdem *uxorem* indicant.

(160) J : Hæc sic intelligenda sunt : veluti se ipsum puniturus, ultro exsul a patre profugit, longeque vitam trahens, ab uxore et filiis victum accipere renuit. Quid enim (ut interpretatur Noël) uxorem missam fecisset filiumque ejecisset?

(161) H, C : Si, læsæ licet pietatis reum se agnoscens, firmo *seu* obstinato animo (*'an-sin*), victum ab uxore et filio accepisset... — *Non sicut illud*, i. e. H, I, si uxorem et filium non removisset, *vel* potius, si ab uxore et filio non secessisset.

(162) C : Id egit *Tchang-tseu* et nihil amplius.

(163) C, J : Licet illibatæ prorsus pietatis non sit, eum tamen ab iis quos vulgo pietatis transgressores vocamus, toto cœlo differre patet. Cum igitur seipsum, levis noxæ causa, tam severe punierit, nonne magis misericordia quam odio dignus est? Qua de causa amicitiam ejus discinderem?

(164) G : *Wou-tchhing*, urbs in regno *Lou*.

(165) C : *Sc.* iis quibus domûs custodiendæ cura incumbebat. — *Iu*, Gallice : *loger quelqu'un.*

(166) C : Oppidi *Wou-tchhing* præfectus *Yan* (2,583) Mencio, hospitis nomine in regno *Lou* versanti, domum docendæ sapientiæ destinatam dederat.

ne * destruant ejus (167) plantas *et* arbores. *Cum* prædo regressurus-esset, tunc ait : Reficite (168) meæ * domûs-parietes, ego * jam-jam-revertar.

Prædone regresso, Tseng tseu rediit. * Discipuli (169) dixerunt: *Cum* tractaverit, i. e. coluerit (170), *magistrum * sic, ille rectus ac-proinde urbanus *est*° ! *At vero* prædone veniente, tunc primum abire, *ac* * efficere *ut* populus (171) prospiciat; prædone regresso, tunc redire, * fortasse non decet.

Chin yeou hing (172) ait : Id non *est* quod sciatis, i. e. intelligatis°.

Olim *familia* Chin yeou *cum* haberet *seu* pateretur auferentium herbas° (173) calamitatem, *ex iis* qui sequebantur * magistrum, * septuaginta hominibus, non fuit *qui* interfuerit (174)°.

(167) Sic E, H, et utraque versio Tartarica. Noël : *ligna et trabes.*

(168) Sic A, H, I, J. Aliter E : componite, gallice : *arrangez.* Assentit vers. Tart.

(169) Sic G, H, I, J. Aliter E : magnates (*ta-fou*).

(170) J : Cum oppidi *Wou-tchhing* præfectus tanta reverentia et urbanitate magistrum prosecutus sit, hunc profecto decebat gratum illi se præbere.

(171) G : I. e. efficere ut populus ipsum fugientem respiciat atque imitetur, et sic ignavæ fugæ exemplum dare.

(172) G : Mencii discipulus.

(173) Sic ad verbum, juxta versionem Tartaricam posteriorem. Sed de *herbis auferendis* nullo modo agitur. GG : capere immensam calamitatem, dicitur *fou-thsou.* Perperam Noël : *Forte irruerunt quidam latrunculi, qui omnia resecta gramina asportarunt.* Quidam (E, H, I) litteras *fou-thsou* habent pro prædonis nomine, qui turbas ciebat, vastitatemque et stragem inferebat. Assentit versio Tart. prior.

§. LIX. *Cum* Tseu sse habitaret-in *regno* Weï, existente, i. e. ingruente, *regni* Thsi prædone, quidam ait : Prædo venit; quidni abis°?

Tseu sse ait : Si *ego* Ki abiero (175), princeps, * quibusnam-cum tuebitur?

§. LX. Meng tseu ait : τοῦ Tseng tseu *et* τοῦ Tseu sse eadem *erat* vitæ-norma. *Cum* (176) Tseng tseu magister *esset*°, pater *et* frater-major *erat*°; *cum* Tseu sse magistratus (177) *esset*°, ignobilis erat°. *Si* Tseng tseu *et* Tseu sse mutassent locum (178), tunc uterque sic, i. e. similis fuisset.

§. LXI. ¶ Tchhou tseu (179) ait : Rex misit homines clam-exploraturos (180) *an* * magister revera ** differat ab *aliis* hominibus°.

(174) I. e. Qui nostræ calamitati interfuerit, atque imminentia rapinarum et cædis damna nobiscum repulerit.

(175) Sic interprett. Sinici et Tart. Perperam Noël : *Ecquis regem cum regno defendet?* — C, I, J : Una cum rege usque ad mortem pugnando, terræ et frugum Spiritus ac populum tueri meum est. Cf. t. I, c. II, *n.* 58-59.

(176) J : Cum *Tseng-tseu* in oppido *Wou-tchhing* hospes esset, sapientiam profitebatur, quæ conditio æque nobilis est atque patris aut fratris majoris. Numquid patrem et fratrem majorem, pro liberis vel fratribus minoribus pericula adire, mortis periculum incurrere decet?

(177) C : Magistratûs conditio (si cum paterna conferatur) valde tenuis, ac nullius fere momenti est. Imminente periculo, principis causâ vitam profundere debet.

(178) J : I. e. conditionem. Si alter in alterius conditione (i. e. si *Tseu-sse* magistratus, *Tseng-tseu* autem sapientiæ magister) fuisset..

(179) J : *Tchou-tseu*, vir e regno *Thsi.*

(180) C : Ejus oris habitum, actiones, sermones exploraturos.

Meng tseu ait : *In-quo differrem ab aliis°? *Etiam* Yao *et* Chun ad homines similes (181) *erant*°.

§. LXII. Meng tseu ait (182) : *Regni* Thsi homo (183) habebat unam uxorem-legitimam *et* unam uxorem-secundariam °quæ degebant-in *ejus* domo.

Ille *maritus *si* exiret, tunc profecto sese-explebat vino *et* carne et deinde revertebatur. *Si* ejus uxor-legitima interrogaret *de* iis-qui dederant (184) τὸ bibere *et* comedere°, tunc *aiebat* : summopere (185) divites *et* nobiles°.

Ejus uxor-legitima alloquens ejus uxorem-secundariam, ait : *Si* *maritus exeat, tunc profecto sese-explet vino *et* carne, et deinde revertitur. *Cum* interrogassem *de* iis qui dederant τὸ bibere *et* comedere, ait : Summopere divites *et* nobiles°; et-tamen nondum *fuit *ullus*

(181) J : Etiam sanctissimi imperatores *Yao* et *Chun* idem cæteris hominibus corpus, eamdem naturam sortiti sunt ; quanto magis ego exiguæ virtutis vir!

(182) Hæc addidi juxta G, qui litteras *Meng-tseu-youeï* deesse censet.

(183) C : Interpres *Nan-hian-tchang* id eo tempore accidisse putat quo Mencius in regno *Thsi* versabatur; quod mihi certo niti fundamento non videtur. Similia excogitat Mencius, quoties veritatem aliquam hominis mentibus altius imprimere vult. *Cf. t.* I, c. VI, §. XXVII.

(184) Sic B, C, et utraque vers. Tart. — Hic littera *iu* significat *dare*, non vero *cum*. Perperam Noël : *Quibuscum sic opipare epulatus fuisset.*

(185) Littera *thsin*, ad viros divites et nobiles non ad maritum loquentem referenda est. A, H, I : *Thsin-fou-kouei*, i. e. divitiis et nobilitate præcellentes. — Hinc litteram *thsin* superlativum gradum significare patet. Perperam Noël : *Plures proferebat.. recensuit plurimos.*

*illustris (186) *qui* venerit. Ego *clam-explorabo *locos* quo *maritus °transeat, i. e. quo vadat°.

Primo-mane surgens, furtim secuta-est *maritum° *in locos* quos petebat. **In-toto-regno (187), non-fuit qui° cum *eo* stans loqueretur. Tandem transivit-in orientale suburbium, *ubi*, *inter-sepulchra, °*homo erat* qui faciebat-sacrificium-Tsi. Emendicavit ejus reliquias. *Cum* non satur-esset (188), iterum respexit et transivit alio. Hanc ipse *sibi* faciebat *seu* habebat se-satiandi *et*¶ se-explendi° normam°.

Ejus uxor-legitima reversa, alloquens ejus uxorem-secundariam, ait: ** Maritus *is erat in* quo *spem-posueramus (189)° *ad-totam-vitam°, nunc *sic (190). Cum illa secundaria-uxore oblocuta-est suo *marito, et una fleverunt in medio conclavi. Et *maritus nondum id sciens (191)° *læto-vultu de foris venit, *ac* se-se-jactavit (192) *ad* suam uxorem-legitimam *et* uxorem-secundariam.

§. LXIII. Ex τῷ *sapientem considerare (193) illud,

(186) H, J: i. e. vir dives et nobilis.

(187) Aliter B, J, Gallice: *il traversa le royaume.* Noël litteram *koue* urbem regiam significare putat.

(188) Juxta A, B, H, I, J, litteræ *pou-tso* non ad sacrificii reliquias, sed ad maritum referendæ sunt, ac vertendæ: *non expleri, non satiari.* Perperam Noël: *Quæ cum non suffecissent.*

(189) B, J: Maritus quem nomen sibi paraturum nostrumque columen, et præsidium tota vita fore sperabamus...

(190) J: Sic viles inter sepulcra cibos emendicat.

(191) J: Fraudem suam utrique uxori notam, easque sui causâ pudore suffusas nesciebat.

(192) J: Quasi apud viros divites et nobiles epulatus esset.

(193) Si vir (GG) sapiens attentius consideret illud, i. e. hujus hominis agendi rationem, si perpendat quibus viis nostræ ætatis

tunc, *quoad* * id-quo homines° quærunt divitias, honores, lucrum *et* promotionem°, *si* eorum * uxor-legitima *et* uxor-secundaria non erubescant° et non simul fleant *quam* * pauci *sunt*° !

hominès divitias et honores quærant, profecto agnoscet perpaucos admodum esse, ne dicam nullos, quorum uxores non erubescerent, si animi abjectionem turpemque adulationem, quibus ea omnia mariti venantur, detegere, ut uxor supradicta, possent. Turpiter errat Noël, intelligens litteras *yeou-kiun-tseu-kouan-tchi* de *viris etiam honestioribus, qui honores et dignitates ambiunt,* dum contra Mencius de viro sapientiori cæterorum agendi rationem penitus pervadente et prudenter dijudicante loquitur. C : Quando stupidum vulgus aliquem divitiis aut honoribus insignem videt, splendorem ejus fortunæ vel dignitatis tantum advertit; ubi vero vir sapiens (*kiun-tseu*), recta norma instructus, puroque rationis lumine perspicax, id genus hominum considerat (*kouan tchi*), eorum opulentiam et honores turpi animi abjectione fœdissimaque assentatione esse coemptos statim agnoscit.

CAPUT III.

Tractatus Wan tchang pars prior.

---

§. I. WAN TCHANG (1) interrogans ait : *Dicitur :* « Chun (2) *quando* ibat ad agros (3), plorabat clamando ad misericors (4) Cœlum. » * Qua-de-causa clamando plorabat ° ?

Meng tseu ait : Conquerebatur (5) *et* tota-mente-cogitabat °.

§. II. ¶ Wan tchang ait : « *Si* pater *et* mater diligant

(1) *Wan tchang*, Mencii discipulus.

(2) H : Quando in monte *Li* (4,667) agros colebat, ut parentes aleret.

(3) Cum littera *iu* (ad) ad verbum *clamare* (A, B, et vers. Tart.) referatur, litteram *khi* (4,925) priore loco posui.

(4) A, I, H, J : Cœlum dicitur *min* (3,878), quia pietate protegit inferiores (i. e. homines) eorumque miseretur. *Min* (3,878) idem est ac *min* (11,664) et *min* (2,956). Aliter E : Autumnale Cœlum. Vers. Tart. : Altum Cœlum.

(5) C, B, GG : Ne dicas : *Irascebatur sibi et amabat :* in quem errorem incidit Noël. C : Cum parentum amorem non obtineret, acerbe conquerebatur ac dolebat ; cum eum obtinere quæreret (i. e. studeret), ardenter cogitabat. J : Si vero dicas : *Irascebatur sibi*, sequenti discipuli *Wan-tchang* quæstioni locus non erit.

illum, lætatur et non obliviscitur. *Si* pater *et* mater oderint illum, *licet* (6) dolorem-patiatur*, non conqueritur. » * Si-res-ita-sit, (7) Chun conquerebatur *de illis*° !

M. ait : Tchang si *interrogans Koung ming kao ait: *Quoad* « Chun ibat in agros », tunc ego *obtinui audire *tua* documenta°. *Quoad* « *Chun* plorando clamabat ad misericors Cœlum, ad patrem *et ad* matrem », tunc (8) ego *nescio°.

Koung ming kao ait : Id (9) non *est* illud-quod tu *possis* scire, i. e. intelligere°.

° Koung ming kao (pergit Mencius) existimabat (10)

(6) A, C, I : Si eum verberibus cædant, aut ærumnis afficiant.

(7) Sic vers. Tartarica. H : *Wan-tchang*, Mencii mentem non intelligens, *Chun* de parentibus conquestum esse falso arbitratur. Perperam Noël : *Numquid ergo manifesta in patrem ira effervebat?* Particula *hou* non interrogat.

(8) Hic et plurimis locis, verba, *tunc ego nescio* (*tse-'o-pou-tchi*), nonnihil vituperii continent. H : Quasi diceret : eum de parentibus questum fuisse suspicor. *Cf. t.* I, *c.* IV, *p.* 149, *l.* 3.

(9) H : Vox *id* indicat litteras *hao* et *khi* (clamare, plorare). Sanctissimi *Chun* animi sensus non ii sunt quos tam facile scrutari et cognoscere valeas.

(10) E, J : *i* pro *i-weï* (5,595). Perperam Noël : *Videtur sapiens Kum mim kao existimasse filii animum paternæ observantiæ studiosum, si in tali casu non ita se prodiisset, nimia incuria et torpore peccaturum fuisse.* Littera *kiaï* numquam significat *torpens, negligens*, sed *lætus, mœroris expers*; vid. *Khang-hi*. H : *Chun* singulis momentis parentum amorem sibi conciliare studebat. Quod cum assequi non posset, profecto ita mœroris expertem esse nequibat. Ita et B, E, I, J, GG. Quantavis auctoritate fulciatur hæc interpretatio, in litteris *weï-pou-jou-chi-kiaï* sic constructis, aliquid claudicare mihi videtur. Idem sentit B : Vulgatæ hujus loci interpretationes claritate carent. Ab illo igitur fusius explicando abstinebo, usquedum

pii filii° animum non *posse* esse *sic mœroris-expertem. (Dicebat enim) : *Dum* ego exhaurio vires *ut* excolam agros, obeo *viri* agentis filium munus (i. e. filii munus) et nihil-amplius°. *Cum* pater *et* mater° non me diligant, in me quid (criminis) *est*°?

§. III. Imperator (Yao) misit suos (11) novem filios (12) *et* duas filias, *ac jussit* centum præfectos, boves, agnos *et* *horrea complete-parari, ad serviendum Chun in (13) *agrorum° medio. *Imperii° Litterati ingenti-numero adierunt illum°.

Imperator (14) voluit (15) universe (i. e. universum)

doctior aliquis textui mendoso medelam afferat, vel perperam converso, lucem.

(11) Ad verbum : filios, novem viros.

(12) H : Misit illi suos novem filios qui res externas pro eo administrarent, uxores (*Cf. t.* II, *c.* I, *not.* 228) commisit illi duas filias quæ res (i. e. domesticas) curarent, addixit illi centum præfectos qui omnia (C) ejus mandata exsequerentur, tradidit illi horrea milio referta, etc.

(13) Perperam Noël : *Dum Chun inter aratra et jugerum sulcos adhuc versabatur agricola, Imperator...* C : *Meng-tseu* non loquitur de tempore quo *Chun* agros in monte *Li* excolebat. *Chun*, quando hæc ab *Yao* accepit, jam ad honores evectus, sublimi officio fungebatur. Mencius sic loquitur quia *Chun* e mediis agris modo venerat *seu* exsurrexerat.

(14) GG : *Chun*, viginti annos natus, sua in parentes pietate inclaruit. Ubi trigesimum attigit annum, *Yao* Imperator eum, commendantibus quatuor *Yo* (2,294) magistratibus, publicæ administrationi admovit.

(15) Sic A et vers. Tart. Aliter J et nonnulli interpretes nequaquam spernendi : *Siu*, est eum efficere ministrum, seu vicariæ imperii administrationi admovere; *thsian*, est eum summa potestate induere. — Hunc sensum prædicti interpretes afferunt, quod litteram *siu* (simul) tam late patere volunt quam littera *siang* (6,597) quæ gnisificat *simul*, et *adjuvare*, *ministrum agere*.

*imperium° transferre-in eum°. Quia non obtinebat-obsequium (16) a *parentibus, *erat* tanquam pauper homo non-habens quo (17) innitatur.

§. IV. ¶ Tò *imperii Litteratos° (18) lætari°, *est* id-quod homines° exoptant°; et-tamen non sufficiebat ad resolvendum°, i. e. leniendum, *ejus* (19) mœrorem. Formosæ° (puellæ) voluptas (20) *est* id-quod homines° exoptant. *Accepit-uxores imperatoris° duas filias, atque *id* non sufficiebat ad leniendum *ejus* mœrorem. Divitiæ *sunt* id-quod homines° exoptant : *quoad* (21) divitias, habuit *impe-

(16) Littera *chun* passive intelligi debet : Gallice : *être obéi de.* A, C : Non poterat parentes (patrem hebetem, matrem fraudulentam) rectam virtutis normam docere, ac efficere ut eorum cor obtemperaret et non repugnaret. — Aliter E : *chun-lu-thsin*, amari (*'aï*, 2,968) a parentibus.

(17) Sic I et vers. Tart. I. e. vir omni patrocinio, columine carens. Aliter E : *kouei*, i. e. *wang* (2,678) ire; *sc.* qui nescit quo se vertat.

(18) C, H : Lætari idem innuit ac supra *tsieou*, *adierunt illum* (§. III, *lin.* 4); qui *lætantur* (litterati) debent *adire*; qui *adeunt*, *lætari.*

(19) Ad verbum : τὸ ejus mœrere. H : Mœrorem quem, parentibus ejus de colenda virtute consilia respuentibus, persentiebat.

(20) Sic ad verbum A. E : *hao-se*, i. e. eximiæ pulchritudinis puella. Littera *se* pro *femina* quandoque accipitur. Morrison, *Chin. dict. part.* I, *rad.* 139 : *Cheou-ki-sse*, *feï-ki-tche*, *hieou-in* (2,101-2,394-8,806-12,032-2,394-8,284-136-5,056), custodi tuas feminas; eas quæ tuæ non sunt, ne corrumpas. Hæc littera proprie significat *vultûs color*, deinde *pulchritudo*, ac tandem (ut hic loci) *voluptas*; *hao-se*, voluptas ex pulchræ puellæ conjugio (J). Inde viri venereis rebus dediti vocantur *tao-theou* (740-12,221), μαχαιροκέφαλοι (*knife-headed*), quia apex litteræ *se* (voluptas) ex littera (740) *tao* (culter), constare perhibetur.

(21) Gallice : *En fait de richesses.*

rium, atque *id* non sufficiebat ad leniendum *ejus* mœrorem. Honores *sunt* id-quod homines° exoptant : *quoad* honores, fuit *imperator, atque *id* non sufficiebat ad leniendum *ejus* mœrorem. Tò homines lætari°, *formosæ (puellæ) voluptas, divitiæ *et* honores non sufficiebant ad leniendum *ejus* mœrorem°. Solummodo τò obtinere-obsequium (21[3]) a *parentibus *potuisset lenire *ejus* mœrorem.

§. V. Homo *quando* parvulus *est*, tunc amat patrem *et* matrem; *ubi* scit amare voluptatem, tunc amat (22) adolescentem pulchram; *quando* habet uxorem *et* liberos, tunc amat (23) uxorem *et* liberos; *quando* magistratum-gerit, tunc amat principem. *Si* non obtineat *gratiam* a principe, tunc fervet (24) intus.

Vir magnopere (25) pius *usque-ad-vitæ-finem amat patrem *et* matrem. Tò *usque ad* *quinquaginta *annos*° amasse° (parentes), ego in magno Chun vidi illud°.

§. VI. VVan tchang interrogans ait: Carminum *liber* (26) ait : « *Quando* (vir) * ducit-uxorem, **quomodo? Debet monere patrem *et* matrem. » *Quoad* τò fideliter-exsequi (27)

(21[a]) Vide supra, not. 16.

(22) Sic (A) ad verbum ; i. e. formosam puellam.

(23) Sic H et plerique interprett. Noël litteram *tsi-tseu* male vertit *uxorem*.

(24) A, animo fervet, curis et anxietate hinc et inde agitatur. Aliter E : in medio corde timet, pavescit.

(25) H : Indicat *Chun*.

(26) H : Liber Carminum, tom. *Koue-foung* (1,539-12,271), od. *Nan-chan* (1,010-2,275).

(27) C : *sin*, verum-facere, Gall. *réaliser*. Aliter E : *sin*, i. e. *ho*

hæc ¶ verba°, videtur neminem æquare Chun. Chun °non monuit et uxorem-duxit : Quomodo°?

Meng tseu ait : *Si* monuisset, tunc non potuisset uxorem-ducere. Tò virum *et* feminam *matrimonio-conjungi, hominis° maximus (28) ordo *est*°. Si monuisset, tunc deseruisset, i. e. violasset hominis °maximum (29); ordinem, *ac* inde ad-odium-provocasset (30) patrem *et* matrem. *Ideo non monuit°.

§. VII. Wan tchang ait : *Quoad* « Chun° non monuit et uxorem-duxit », tunc ego *obtinui audire *tua* documenta°. Tò imperatorem° uxores-dedisse *ad* Chun et non monuisse, quomodo°?

M. ait : Imperator etiam sciebat, *se*, *si* moneret°, tunc non obtenturum (31) *illi* uxores-dare°.

§. VIII. Wan tchang ait : *Cum* (32) pater *et* mater jussissent Chun conficere horreum, sublatis scalis, Kou seou ignem-subjecit horreo (33). *Cum* jussissent effodere

(136), congruere cum, se conformare ad. J : Neminem melius quam *Chun* hoc præceptum perfecte exsequi potuisse mihi videtur.

(28) Quinque hominum societatis graduum (*lun*, 310) primus, excellentissimus.

(29) J : Si parentes monuisset, ii vero ipsi non annuissent, *Chun* parentum voluntatem transgredi non sustinuisset, nec *Yao* eum invitum cum filiis matrimonio jungere. Cf. supra, *t.* II, *c.* I, *not.* 228.

(30) C : Eos enim sine posteris relinquendo, seriem nepotum, qui parentalia sacrificia majoribus defunctis perpetuo offerrent, penitus abrupisset.

* (31) Melius Græce : Οὐ δυνήσεσθαι, *qu'il ne pourrait pas.*

(32) GG : Tota hæc res pro mero commento habenda. *Wan-tchang* eam, per vulgi ora sparsam ac auditu acceptam, refert.

(33) G : Ope duarum trabecularum (Noël : et fune stramineo) corpus demittens, salvus evasit.

puteum, (34) exiit. *Statim operuerunt (35) illum.

Siang (36) ait: Tò operuisse imperialis-palatii (37) principem, totum (38) meum meritum *est*. *Ejus* boves *et* agni patri *et* matri *cedent*, horrea *et* granaria patri *et* matri; clypeus *et* lancea mihi; cithara mihi, cælatus-arcus mihi; ambas fratris-uxores jubeo (39) ornare meum ¶ lectum.

Cum Siang veniens ingressus-esset (40) *fratris* Chun domum, Chun insidebat lecto pulsans citharam.

Siang ait: *Anxio-et-sollicito-animo (41) cogitabam-de principe, i. e. te°. *Mox* *toto-vultu-erubuit. Chun ait: ° hanc *præfectorum-multitudinem (42) *tu-ipse pro me regas *velim*.

*Nescio *an* Chun *ignoraret Siang° voluisse-occidere ipsum°?

M. ait: Quomodo° *id** ignorasset°? Siang mœrente,

(34) H, G: Per lateralem cuniculum quem imo in puteo aperuerat, feliciter effugit.

(35) G: Dejecta terra, puteum oppleverunt.

(36) E: *Siang*, frater minor, alia matre genitus.

(37) E: *Chun* primo anno (a relicta agrorum cultura) matrimonium iniit, secundo, urbem condidit, tertio, imperiale palatium. Ideo dicitur *tou-kiun*. Perperam Noël: *In medio putei totam urbem et palatium imperiale abscondi.*

(38) Solus hoc consilium suggessi, omnis gloria, omne meritum ad me redundat.

(39) C, H, I, eas sibi uxores adsciscere vult.

(40) H: Ut sibi nimirum omnem fratris supellectilem nec non duas uxores vindicaret.

(41) H: *Yo-tao*, de eo dicitur qui totus alta in cogitatione defixus, vix respirare potest; metaphora translata a figulis (*tao*) qui, in officinis suis, fumo vexati, non nisi ægre spiritum ducunt. Eorum enim anhelitus stipatur (*yo*) ac fere impeditur.

(42) A: Intelligit centum præfectos de quibus supra, §. III, *not.* 12.

etiam mœrebat, Siang lætante (43), etiam lætabatur.

§. IX. *W.* ait : *Si-ita-sit, *numquid* Chun simulando, i. e. ficte, lætatus-est°°?

M. ait : Minime. *Olim fuerant dono-dati vivi pisces ad *regni* (44) Tchhing (præfectum) Tseu tchhan. Tseu tchhan jussit *piscinæ-custodes alere illos *in* lacu. *Piscinæ-custodes coxerunt illos. Referentes jussum, i. e. nuntium, dixerunt : *Cum* primum demisimus illos, ** torpidi-et-pigri° *erant;* mox, tunc ** expediti-et-alacres°; *tandem* *læte° procul-abierunt.

Tseu tchhan ait : Obtinuerunt suum locum° ! obtinuenuerunt suum locum° !

Cum *piscinæ-custodes exiissent, dixerunt : Quisnam dicet *illum* Tseu tchhan prudentem ? Nos postquam coximus et comedimus illos, ait : Obtinuerunt suum locum° ! obtinuerunt suum locum° ! »

Ideo ¶ *sapiens potest decipi in rebus verisimilibus (45) ; difficile decipitur in rebus non verisimilibus. Ille (Siang) cum amantis fratrem-majorem° ratione, i. e. specie, venerat, ideo vere fidem-habuit et lætatus-est°; quain-re simulavit° ?

§. X. Wan tchang interrogans ait : Siang quotidie ex

(43) C : Litteræ *yo-tao*, quæ sollicitam animi cogitationem exprimunt, fratris minoris (*siang*) lætitiam; verba « *hanc præfectorum multitudinem*, etc. » fratris majoris (*Chun*) gaudium indicant.

(44) Perperam Noël : Viro *Chim* (leg. *tching*) *tsu chan*. — Hoc regnum *Tching*, apud Mencium non semel laudatur. E : idem *tseu-tchhan*, dicitur *koung-sun-siang* (6,12-2,077-9,806).

(45) E : *Fang*, i. e. *louï* (12,257) ; littera *tao* (vid. infra), idem significat. — A, B, C, G, H, J : *fang*, id quod est (vel videtur) rationi consentaneum. I . *fang* et *tao* significant *li* (5,936), rationem.

τὸ occidere Chun faciebat *suum* negotium (46). *Ubi Chun* *constitutus-fuit (47) *imperator, tunc, τὸ relegasse illum, quomodo°?

M. ait : Regulum-fecit illum°. Aliqui dixerunt (Chun) relegasse *illum*°.

§. XI. Wan tchang ait : Chun amandavit Kong koung (i. e. publicorum-operum-præsidem) in Yeou tchheou (48); relegavit Houan teou in Tsoun gchan; peremit (49) San miao in San weï; (50) plectit Kouen (51) in Iu chan. Quatuor castigatis (52), *imperium universum se-subjecit, *quia* punierat *viros* *inhumanos°. Siang maxime *inhumanus *erat; ut* regulum-constituerit illum *in regno* Yeou pi, *regni* Yeou pi° homines *quid-criminis *admiserant*°? *Numquid* humanus vir vere *sic *agit*°? Quod-spectat alios homines, tunc plectit illos; quod-spectat fratrem-minorem, tunc regulum-constituit illum.

(46) I. e. id unice singulis momentis cogitabat, meditabatur. J : Horrei incendium et putei effossionem indicat. Vid. supra, §. VIII.

(47) J : Quando jus vitæ et necis habebat.

(48) J : Hi quatuor loci in regionibus ad extremum imperii Sinensis confinium positis, atque ab imperiali territorio quatuor mille *li* remotis, jacent. Regio *Yeou-tchheou* ad aquilonem, montes *Tsoung-chan* ad meridiem, *San-weï* ad occidentem, et *Iu-chan* ad orientem siti sunt.

(49) C, J : Rebellem regni *San-miao* principem.

(50) Sic B, G. Perperam Noël : *Trucidavit.* C, illum carcere inclusit et ærumnis conflictavit; errant qui litteram *ki* interpretantur *cha* (4,753) occidere.

(51) H : *Kouen*, pater imperatoris *Yu* (7,106) qui diluvii aquas male deduxerat.

(52) A, I : Littera *tsouï* (crimen) verbi loco accipitur, *sc.* aliquem tanquam-criminis-reum-tractare, plectere (GG). A : Istos quatuor homines castigavit (*tsouï*). Aliter B, C : Statuit de horum quatuor (*sse*) scelestorum criminibus (*tsouï*), i. e. illos debita pœna affecit.

M. ait : Humanus vir °erga fratrem-minorem°, non occultat iram°; non fovet odium°. Diligit *et* ¶ amat illum, et nihil-amplius °.

§. XII. *Quia* diligit illum, cupit illum honoribus-insignem *esse°; quia* amat illum, cupit illum divitem *esse°*. *Sic* (Chun) regulum-constituendo illum *in regno* Yeou pi, ditavit *et* honoribus-insignivit illum°. *Si dum* ipse erat *imperator, frater-minor fuisset *privatus-homo, *numquid* posset dici dilexisse *et* amavisse illum°?

§. XIII. *W.* Ausim interrogare : Quidam dixerunt « *Relegavit *illum.* » *Hoc* quid significat°?

M. ait : Siang non poterat (53) *summa-potestate-uti in hoc regno. *Imperator jussit præfectum administrare hoc regnum et exigere ejus *vectigalia°. Ideo dictus-est illum relegasse. Quomodo (Siang) poterat opprimere hujus *regni* populum°? *Quamvis-ita-sit, (Chun) cupiebat *assidue° videre illum; ideo (Siang) *indesinenter° veniebat. « Non (54) exspectans tributum-accipiendi *tempus*, (55) *neque* propter administrationis *ne-*

(53) C : Jus vitæ et necis, dandi et auferendi potestatem intelligit.

(54) E : Verba hæc ex capite libri *Chou-king*, nunc deperdito, deprompsit.

(55) Clientelares principes, singuli sexto quoque anno, imperatorem, administrationis suæ rationem reddituri ac vectigal soluturi, adibant. Perperam Noël : *Sed quotiescumque sese offerebat occasio aut negotium.* C : Littera *pou* (non) ad duas simul phrases refertur. — Juxta hunc interpretem addidi *neque*, quæ quidem vox loco multam lucem affert, et ineptum sensum tollit. Repugnat enim *Siang* negotii causa adire *Chun*, qui fratrem minorem omni negotio vacuum cunctisque impedimentis liberum esse voluerat, ut eum frequentius exciperet.

gotia * excipiebat (56) Yeou pi. Hic *locus* (57) illud significat °.

§. XIV. Hian khieou meng (57ª) interrogans ait: (Vetus) sermo ait : Egregii *et* virtute-præditi ° Litterati principem non possunt * efficere-subditum (58); patrem non possunt * efficere-filium. (Tamen) *quando* Chun (59), * vultu-ad-austrum-converso °, stabat, Yao ducens * regulos * vultu-ad-septentrionem-converso (60) °, honorem-exhibebat (61) ¶ illi; Kou seou etiam, * vultu-ad-septentrionem-converso °, honorem-exhibebat (62) illi. Chun videns Kou seou :

(56) I. e. regni *Yeou-pi* regulum.

(57) Vox *illud* indicat litteras *tchhang-tchhang* (assidue) et *youan-youan* (indesinenter). Vid. supra, §. XIII, *lin.* 8.

(57ª) E : *Hian-khieou-meng*, Mencii discipulus.

(58) Sic septem interpretes Sinici (excepto E) et utraque vers. Tart. Perperam Noël : *Passim aiunt longo usu esse probatum, quod eximiæ virtutis vir nec possit erga Regem, ut subditum, nec erga patrem, ut filium decet, se gerere.* Litteræ *tchhin* et *tseu* significant : aliquem *tanquam subditum, tanquam filium habere, tractare.* C : Litteratus virtute licet principem superet., principem revereri tenetur, nec potest eum facere (i. e. tractare tanquam) subditum ; virtute licet patrem præstet, patrem revereri tenetur, nec potest eum facere (i. e. tractare tanquam) filium. *Ibid.* Inde patet virtutem dignitati cedere. — Eo magis doctum Noël tam graviter errasse miror, quod infra (§. 16) eumdem locum optime verterit : *Cur Chun numquam imperatorem Yao ceu subditum habuerit, probe intelligo...*

(59) J : *Nan-mian*, principis sedes, dum, solio subnixus, administrandis imperii rebus solemniter præest.

(60) J : *Pe-mian*, subditi (clientelam imperatori profitentis) sedes. Id erat principem suum in subditi loco habere.

(61) G, GG : Vivente *Yao*, *Chun* imperatoris solium nondum conscenderat, sed imperium tantum vicarius gubernabat. Quomodo igitur imperator *Yao* subdito suo *Chun*, honorem exhibuisset?

(62) J : Id etiam erat patrem suum in subditi loco habere.

ejus vultus * contrahebatur, i. e. conturbabatur. * Confucius (63) ait : « In hoc tempore °, * imperium periclitans ° (64) * situm-fuit-in-extremo ° » ! * Nescio *an* hic sermo verus *sit nec ne* °°° ?

M. ait : Minime. Hic non *est* * sapientis ° sermo. *Regni* Thsi orientalium agrorum (65) hominis ° sermo *est* °.

§. XV. *Ubi* Yao consenuit °, Chun vicariam-administrationem-suscepit °. Yao tian (66) ait : *Cum post* (67) * viginti et octo annos, (68) Fang hioung ° (69) * diem-obiisset, (70) centum familiæ quasi parentassent patri-defuncto *aut* matri-defunctæ, (eum luxerunt) tribus annis (71), *et*

(63) B : Hoc dictum, ut permulta id genus, Confucio falso adscribitur.

(64) J : Littera *taï* et litteræ *ki-ki* pariter significant *weï* (1,033), periculum, periculis obnoxium, periclitari.

(65) B : Hominem intelligit in agris, ad orientale regni *Thsi* confinium sitis, degentem.

(66) Annalium imperialium libri caput, sic dictum quia imperatoris *Yao* leges (*tian*) continet.

(67) I : *Chun* per octo et viginti annos imperatoris vice rerum summam administravit.

(68) J : *Yao* cognomine dictus *Fang-hioung*, i. e. vir immensis meritis clarus.

(69) J : *Thsou*, i. e. ascendere ; *lo*, i. e. descendere. Quando morimur, purior materia (anima) in cœlum ascendit, impurior materia (corpus, E) in terram descendit.

(70) Perperam Noël : *omnes populi*. B, C, I, H, J : Litteræ *pesing* hic et in superioribus capitibus, (GG) imperialis tantum territorii, centum *li* complectentis, populum indicant. GG : Licet cæterarum imperii partium populi per tres annos luctum non servarint, musicis tamen concentibus sese oblectare non sustinuerunt.

(71) Sic B, I, J. C vero litteras *san-nian* (tribus annis) refert ad phrasim sq. *sse-haï* (quatuor maria).

quatuor marium *accolæ* cohibuerunt *et* silentes-tenuerunt octo sonos. »

Confucius ait : Cœlum non-habet duos soles; populus (72) non-habet duos imperatores. *Si* Chun (73) * factus * imperator°, adhuc, ducens * regulos°, fecit *imperatori* Yao (74) trium annorum luctum, tunc duo * imperatores *fuerunt*°.

§. XVI. Hian khieou meng ait : *Quoad* τὸ Chun° non fecisse-subditum (75) Yao, tunc ego * obtinui audire *tua* documenta°. (76) Carminum (77) *liber* ait : « ¶ *Si* pervadas (78)** imperium, nulla non *est* imperatoris terra; *si* sequaris terræ° ripas, nullus non *est* imperatori subditus. » Nunc Chun * ubi-fuit * imperator°, ausim interrogare : τὸ (79) Kou seou° non *fuisse* subditum, * Quomodo ?

(72) I. e. non potest habere.

(73) J : Si, *Yao* nondum e vivis sublato, *Chun* imperator factus,..

(74) J : Cum ob defunctum *Yao* trium annorum luctum observari jusserit, patet eum habuisse *Yao* tanquam imperatorem.

(75) I. e. non habuisse, non tractavisse tanquam subditum. J : *Chun*, nonnisi post *Yao* defunctum, imperatorio solio insedisse, ex tuis verbis probe intelligo.

(76) J : Sed circa id quod dixisti, « *Chun* non habuisse patrem ut subditum », dubius adhuc hæreo.

(77) A : Liber Carminum, tom. *Siao-ya*, od. *Pe-chan* (953-2,275).

(78) B : Si percurras omnes oras, omnes regiones quas maria ambiunt, i. e. universum imperium.

(79) J : Quando, defuncto *Yao*, imperii habenas capessivit, nulla (C) erat regio, nullus populus, nullus homo qui imperatoris potestati non subjaceret. Licet igitur *Kou-seou* ejus pater esset, cum intra imperatoris terras degeret, eum imperatori subditum fuisse necesse est.

M. ait : Hi versus (80)° non illud° dicunt°. *Viri* operose-laborantes circa imperatoris negotia et non obtinentes (81) alere patrem *et* matrem (illos composuerunt)°; *quasi* dicerent : *in* his (82) nullum non *est* imperatoris negotium (83); nos (84) *vero* solum, ingenio-prædili, defatigamur°.

§. XVII. Ideo qui explicat versus, non *debet*, adhærendo (85) *uni* litteræ, nocere *uni* phrasi (86); non *debet*, adhærendo *uni* phrasi, nocere (87) menti. *Si* utens *sua* cogitatione, obviam-eat (88) menti, tunc *assequitur (89) illam. Si adhæreas phrasi *seu* nudis verbis, et nihil-

(80) C: Hic libri Carminum lôcus non ait imperatorem potuisse patrem suum in subditi loco habere.

(81) Gall. *Ne pouvant pas.* A : Præfecti qui in bellicis expeditionibus procul occupati, urgente rerum pro imperatore gerendarum necessitate, domum repetere nequibant.

(82) A : In his quæ agimus...

(83) A : Quicumque igitur intra imperatoris terras degunt, ac proinde illi, tanquam subditi parent, eosdem ac nos labores sustinere tenentur.

(84) B : Quare nos solos imperator, utpote prudentia et ingenio meliores, tanto labore defatigat? Nonne permulti alii idem præstare possunt et debent?

(85) Sic C : Duæ litteræ *i* (115) quæ laudati carminis initio occurrunt idem sonant ac *ni* (4,926).

(86) Sic C et alii multi.

(87) C : Littera *tchi*, poetæ vel auctoris mentem, littera *i* lectoris seu interpretis judicium significat.

(88) C, E : Auctoris mentem, juxta sani judicii leges e verbis elicere, eamque molliter interpretando assequi conandum est, quoties, ad verbum nimis exiliter accepta, rectæ rationi repugnat.

(89) Aliter H, tunc censetur obtinere (*v. Tart.* obtinuisse) illam.

(90) Supple : multa in libris absurde scripta tibi videbuntur.

amplius (90)°; v. g. : *odæ* Yun han ° (91) versus aiunt : « *Ex familiæ* Tcheou reliquo nigricomo populo, non existit unicus superstes (92). » *Si* fidem-adhibeas his verbis°, tunc *in* Tcheou non-est superstes populus°!

§. XVIII. * Pietatis° cumulus : nihil majus quam honore-afficere parentes (93). Honore-afficiendi parentes° cumulus : nihil majus quam ex * imperio alere. *Cum* esset * imperatoris pater, (94) *id* τȣ̃ honorasse° cumulus *est*°. *Cum* ex * imperio (95) aluerit, *id* τȣ̃ aluisse° cumulus *est*°.

¶ Carminum (96) *liber* ait : (Chun) assidue (97) cogitabat τὸ pium-esse°; *quoad* τὸ pium-esse°,° exemplum *fuit.* Hæc illud (98) dicunt°.

§. XIX. Chou *king* (99) ait : « *Quoties*, °reverenter ser-

(91) A : Liber Carminum, tom. *Ta-ya*, od. *Yun-han* (11,952-5,201).

(92) Inde sequeretur ne unum quidem ex populo familiæ *Tcheou* (1,187) hominem evasisse salvum. Quod quidem falsum est. E : Poeta hyperbolice sic loquitur, ut immensam hominum multitudinem fame periisse innuat.

(93) Quasi diceret : Cumulatam pietatem assequendi via est...

(94) J : Supple : et *Chun* eum, ut patrem, honore afficeret..

(95) H : Immensis imperii reditibus patrem aluit.

(96) J : Liber Carminum, tom. *Ta-ya*, od. *Hia-wou* (8-4,658).

(97) Sic A, B. Aliter vers. Tart. utraque : Assidue cogita τὸ pium-esse. Aliter C, G, I, H, J : Si quis homo cogitet, etc. — Littera *sse* est particula auxiliaris.

(98) J : Hæc carmina significant *Chun* perfectissimam patrem honorandi et alendi rationem attigisse. Quomodo vir qui omnes virtutis numeros ita impleverat, patrem tanquam subditum habere potuisset?

viens, invisebat Kou seou, *venerabundus *et** tremebundus *erat.* Kou seou etiam vere (100) obsecutus-est° (101). » Illud est (102) « patrem non potest *efficere-filium° ».

§. XX. Wan tchang ait : (103) τὸ (imperatorem) Yao ex *imperio donasse Chun, *est-ne *verum*° ?

Meng tseu ait : Minime. *Imperator non potest ex *imperio donare hominem.

W. ait : *Quamvis-ita-sit, Chun habuit *imperium°; quisnam dedit illi ?

M. ait : Cœlum dedit illi.

§. XXI. *W. Quoad* τὸ Cœlum dedit illi°, *numquid* **clare-loquendo mandatum-dedit illi° ?

M. ait : Minime. Cœlum non loquitur. Per (104) actiones et res significat illud, et nihil-amplius°.

(99) J : *Chou-king*, cap. *Ta-yu-mo* (1,797-7,106-10,210).

(100) Sic vers. Tart. Aliter C : *Kou-seou* filium suum *Chun* magna pietate præditum esse credidit (*sin*). Aliter Noël : *Monitis filii fidem dare* (*sin*).

(101) C : I. e. filii de colenda virtute consilia secutus est, et prisca sævitate in lenitudinem feliciter conversa, sensus vere paternos erga filium induit.

(102) Illud confirmat quod prius (vid. §. XIV) dicebam, scilicet, etc.

(103) I. e. imperatorem *Yao* ministro *Chun* imperium dedisse.

(104) C : Littera *hing*, privatas alicujus actiones significat; littera *sse*, res in gubernando populo gestas. Cœlum, privatis ejus virtutibus vim populis convertendis idoneam, rebus gestis felicem exitum semper dando, voluntatem suam patefecit. Perperam Noël : *Ob eximias virtutes et præclare gesta quibus ornatus erat. I* non significat ob (*à cause, en considération de*), sed per (*par le moyen de*).

§. XXII. *W.* ait : τὸ per actiones et res significat illud°, ** quomodo ?

M. ait : * Imperator potest (tantum) proponere hominem (105) ad ¶ Cœlum, non potest jubere *ut* Cœlum det illi * imperium. * Regulus potest proponere hominem ad * imperatorem ; non potest jubere *ut* * imperator det illi * reguli-dignitatem. * Primarius-præfectus potest proponere hominem ad * regulum, non potest jubere *ut* * regulus det illi * primarii-præfecti-dignitatem.

* Olim Yao proposuit Chun ad Cœlum (106), et Cœlum accepit illum. Illustrem-exhibuit illum (107) ad populum, et populus accepit illum. Ideo dicebam : Cœlum non loquitur ; per actiones et res significat illud, et nihil-amplius°.

§. XXIII. *W.* ait : Ausim interrogare : *per* « proposuit illum ad Cœlum et Cœlum accepit illum ; illustrem-exhibuit illum ad populum, et populus accepit illum (108) », (109) * quid (intelligis) ?

M. ait : Jussit illum præesse (110) offerendis-sacrificiis,

(105) H : I. e. virum sapientem qui sibi succedat.

(106) C : Ministri *Chun* privata agendi ratio nec non res publice gestæ Cœlo placuerunt.

(107) H : Ministri *Chun* virtutem populo conspicuam reddidit, ejusque tum privatæ actiones, tum publica gesta omnium animis placuerunt.

(108) I : Loquitur de sacrificiis quæ offerebantur supremo cœli domino, sex rebus venerabilibus, (*sc.* frigori, calori, soli, lunæ, stellis et siccitati) et montium ac fluminum Spiritibus. C : Illud est « Eum proposuit Cœlo ».

(109) C : Quibus signis Cœli voluntas emicuit?

(110) J : *v. g.* Juxta litantium vota, opportuno tempore secundi venti flaverunt, fœcundæ pluviæ deciderunt, etc.

et centum spiritus grata-habuerunt° (sacrificia). *Illud* est: Cœlum accepit illum. Jussit illum præesse (publicis) rebus, et, rebus *ab eo* optime-administratis, centum familiæ (111) tranquillæ-fuerunt°. *Illud* est: ¶ populus accepit illum°. *Sic* Cœlum dedit illi, homines dederunt illi. Ideo dicebam: *Imperator non potest ex *imperio donare hominem.

§. XXIV. ¶ Chun adjuvit (112) Yao* viginti et octo annos; *id* non *est* quod homo° potuerit facere°; Cœlum° (113) *est.*

Cum Yao obiisset, trium annorum °luctu absoluto, Chun (114) secessit-a τοῦ Yao° filio in (115) australis fluvii° australem-partem. *Imperii* reguli qui vere-invisuri *et* in-autumno-invisuri *veniebant*, non adibant τοῦ Yao °filium, sed adibant Chun. Litigantes *et* accusantes° (116), non adibant τοῦ Yao° filium, sed adibant

(111) Sic vers. Tart. C: Eo administrante, pace fruitæ sunt. Idem interpres: Littera *'an* hic idem sonat ac *fo* (4,034), parere, obs equi

(112) Littera *siang* (adjuvare), hic et infra alicujus *ministrum-agere* significat.

(113) I: Poterat quidem eum iu ministrum eligere, sed efficere nequibat ut taudiu (*sc.* 28 annos) in dignitate permaneret.

(114) A, J: Cum *Than-tchou* (34,4066) legitimus esset throni hæres, illi *Chun* imperium relinquens, se recepit in.. — Quandiu (C) funereis rebus parentalique luctui vacavit *Than-tchou*, vicariam imperii administrationem tenuit *Chun*, sed luctu peracto..

(115) C: *Nan-ho* (australis fluvius), sic dictus quia ad meridianam partem urbis imperialis *Ki-tchheou* (624,2381) fluit. Hujus (*sc.* crocei fluvii) pars meridiana est *Iu-tchheou* (10,365-2,381).

(116) Tart. interpres, transpositis litteris *soung-yo*, vertit: accusantes et litigantes. *Khang-hi*: pecuniæ vel opum litem agere, dicitur *soung*; de criminosa causa jure contendere, dicitur *yo*. Alii interprett. litteras *soung-yo* de iisdem viris intelligunt: viri (I) agentes suam nondum diremptam criminis-litem.

Chun. Qui (heroïcas virtutes) carmine-laudabant (117) *et* canebant, non carmine-laudabant *nec* canebant τοῦ Yao° filium, sed carmine-laudabant *et* canebant Chun. Ideo dixi : Cœlum (118) *est*°. °* Posthæc (119)° transivit-in medii regnum *et* conscendit * imperatoris solium°. *Si*° (120) habitans τοῦ Yao° palatium, ursisset τοῦ Yao° filium, *id* fuisset τὸ usurpasse°, non τὸ Cœlum dedisse°.

§. XXV. Thaï chi (121) ait : Cœlum videt; per mei populi *oculos* videt. Cœlum audit; per mei populi *aures* audit. Hæc illud (122) dicunt°.

§. XXVI. ¶ Wan tchang interrogans ait : Homines * dicunt : « Usque ad Iu (123)°, virtute (124) debilitata, non

(117) Sic vers. Tart.

(118) I. e. Id a Cœlo provenit.

(119) C : Deinde, populis omnibus ad eum certatim confluentibus, ex australis fluvii (*vid. n.* 115) meridiana parte, in medii regnum, quasi coactus, transiit, ut imperiali solio consideret. Quamvis ardentibus universi imperii votis responderet, revera tamen Cœli voluntati obsequebatur.

(120) C : Si antea se in meridianam crocei fluvii partem non recepisset, si non exspectans donec omnium votis ad solium capessendum vocaretur, in imperatoris *Yao* palatio substitisset, et sic legitimo hæredi vim quasi intulisset, nonne imperium magis usurpasse quam a Cœlo accepisse censeretur?

(121) *Thaï-chi*, Annalium imperialium caput.

(122) Festinus universi populi ad eum concursus, id quod modo dicebam, *sc.* Cœlum dedisse illi imperium, clare indicat.

(123) Supple : Sapientes ministri, non filii, imperii habenas susceperunt. C : *Yao* et *Chun* insigni virtute claruerunt; ideo, propriæ utilitatis obliti, filiosque degeneres a solii hæreditate excludentes, imperium ministris (*Yao*, ministro *Chun*, *Chun*, ministro *Iu*) tradiderunt.

transmisit ad sapientem, sed transmisit ad filium »; *est-ne *verum?*

M. ait : Minime; non ita *est*°. *Si* Cœlum (125) det sapienti, tunc dat sapienti; *si* Cœlum det filio, tunc dat filio.

§. XXVII. *Olim Chun proposuit (126) Iu ad Cœlum. **Decimo-septimo anno (126ᵃ), Chun obiit. Trium annorum °luctu peracto, Iu secessit-a τοῦ Chun° filio (127) *in regionem* Yang tchhing. *Imperii °populi secuti-sunt illum, veluti post Yao defunctum°, non secuti-erant τοῦ Yao° filium, sed secuti-erant Chun°.

Iu proposuit I ad Cœlum. Septimo anno (128), Iu diem-obiit. Trium annorum °luctu peracto, I (129) secessit- a τοῦ Iu° filio in *montis* (130) Ki chan° septentriona-

(124) C : Sed *Iu*, imperatoribus *Yao* et *Chun* virtute ac sapientia valde inferior, propriæ familiæ, non imperii utilitatem respexit, ideoque etc.

(125) C : Si Cœlum, populos sapientis amore captos ad eum certatim concurrere jubens, imperium se illi dare velle ostendat, tunc imperator Cœlo obsequitur, et..

(126) J : Proposuit, i. e. eum in ministrum elegit.

(126ₐ) Sic vers. Tart. *sc.* Ex quo *Iu* ministri partes obibat... J hæc cum præcedentibus conjungit : Cum per septemdecim annos illum habuisset ministrum.

(127) J : Nomine *Chang-kiun* (1,299-1,563). — Longe recessit ut legitimo hæredi imperium cederet.

(128) Sic vers. Tart. C et J, ut supra, hæc cum præcedentibus connectunt : Postquam illum septemdecim annis habuisset ministrum. A : Sed tempore τοῦ *Iu* et *I*, idem non accidit, i. e. non ministris, ut prius, sed filio adhæserunt populi, eumque imperatorem salutaverunt.

(129) A : Ut filio throni hæredi imperium cederet.

(130) Perperam Noël : *In locum Ki-chan-chi-yn.* Littera *chi*

lem-partem. Qui (131) vere-invisebant *et* in autumno-invisebant °, *qui* litigabant *et* accusabant, non adibant I, sed * adibant Khi, dicentes : (132) Nostri principis° filius *est*°. Qui (heroïcas virtutes) carmine-laudabant *et* canebant, non carmine-laudabant *nec* canebant I, sed canebant Khi, dicentes : Nostri principis° filius° (133) *est*. »

§. XXVIII. ¶ Than tchou° *fuit*.* degener *a patre*, τοῦ Chun° filius etiam *fuit* * degener. *Cum* Chun° adjuvisset Yao, *cum* Iu° adjuvisset Chun° ** multos-annos (134), spargentes beneficia in populos diu-permanserunt (135). *Cum* Khi sapiens *esset*, potuit veneranter suscipere *et* (136) continuare τοῦ Iu° normam°. *Cum* I° adjuvisset Iu° ** paucos-annos, spargens beneficia in populos non diu-

(leg. *tchi*) genitivum casum denotat; littera *in* significat, gall. *le nord d'une montagne* (*Khang-hi*).

(131) Sic litteras *tchhao* et *kin* explicat *Khang-hi*. Cf. Deguignesii vel Basilii Diction. sub littera *kin*.

(132) I : Nostrum principem perfecte refert, ejus filius et successor merito dici debet.

(133) A : Inde patet Cœlum filio *Khi* imperium destinavisse ; quomodo potuisset *Iu* summam illi potestatem non transmittere?

(134) C : Tam diuturnis beneficiis firmum populi amorem sibi conciliare potuerunt. Ideo populus imperatorum *Yao* et *Chun* non filiis, sed ministris (*Chun* et *Iu*) adhæsit.

(135) I. e. Beneficia in populos diu sparserant. Melius Græce : Εὐεργεσίας εἰς τοὺς λαοὺς καταλιθέμενοι πολὺν χρόνον διετέλεσαν.

(136) C : *Khi*, utpote sapiens, ac proinde paterno regimini continuando non impar, populos arcto amoris nexu sibi colligare poterat. Ideo ministrum *I* qui septem tantum annis imperii summam tenuerat, statim posthabentes, filium sceptri hæredem imperiali potestate indui voluerunt.

(137) C : Si *Chun* octo et viginti annos, si *Iu* septemdecim, et *I* septem tantum, ministri partes egerunt, si imperatorum *Yao* et

(137) permanserat. τὸ Chun, Iu *et* I mutuo differre * temporis-diuturnitate-*et*-longinquitate, τὸ eorum filios ° *modo* sapientes, *modo* * degeneres *fuisse*, pariter *a* Cœlo *venit*°; non *est* id-quod homo° possit efficere°.

§. XXIX. *Quod* nemo ° facit (138) et-tamen fit°, Cœlum *est; quod* (139) nemo° accidere-facit et-tamen accidit, fatum *est*°.

§. XXX. *Ut* * privatus-homo °(139ᵃ) habeat * imperium,° *eum* virtute oportet referre Yao *et* Chun, ac insuper (oportet) esse * imperatorem qui proponat (140) illum. Ideo (141) * Confucius non habuit * imperium.

§. XXXI. *Ut princeps qui* ** hæreditario-jure habet * imperium, *fiat* is-quem Cœlum° (142) deserat, i. e. solio dejiciat, *eum* oportet referre Kie *et* Tcheou°°. Ideo (143) I¶ yun *et* Tcheou koung non habuerunt * imperium.

Chun filii *Than-tchou* et *Chang-kiun* sapientia destituti fuerunt, dum contra imperatoris *Iu* filius *Khi* virtute et sapientia claruit, id non ab homine, sed a Cœlo provenit.

(138) Alludit ad supradicta, p. 85, l. 1, 2, 3.

(139) C : Alludit ad τὸ populos non filiis hæredibus, sed sapientibus ministris, festino animi impetu, adhæsisse. Vid. *n.* 187.

(139ᵃ) Tart. vers. præteritum habet.

(140) J : Ut *Yao* proposuit *Chun*, ut *Chun* proposuit *Iu*.

(141) Ideo Confucius, virtute licet imperatoribus *Yao* et *Chun* non cederet,..

(142) Tart. interpres præteritum posuit. C : Principem solio non facile deturbat Cœlum. Filium throni hæredem, licet non admodum sapientem, Cœlum summa potestate non spoliat, dummodo imperatores *Kie* et *Tcheou* inhumanitate non æquiparet; quanto minus si paternas virtutes perfecta imitatione referat!

(143) C: Familiarum *Iu*, *Chang* et *Tcheou* hæredes filii, veluti *Khi*,

§. XXXII. I yun adjuvando Thang effecit-ut regnaret super *imperium. Thang (144) defuncto, Thaï ting (145) nondum constituto *hærede*, (146) Waï ping, duo anni, Tchoung jin, quatuor anni. *Cum* Thaï kia (147) evertisset *ac* labefactasset *imperatoris* Thang° statuta *et* leges, I yun relegavit (148) illum in *palatio* Thoung (149) tres annos. *Cum* Thaï kia dolens culpis, sibi succensuisset (150) *et* se-ipsum composuisset (151); *cum* in Thoung

Thaï-kia et *Tchhing-thang*, sapientia præditi pariter fuerunt. Ideo *I-yun* et *Tcheou-koung*, licet *Yao* et *Chun* virtute æquarent, licet ab imperatore propositi Cœlo fuissent, usque ad vitæ finem ministros tantum egerunt.

(144) J : *Thang*, cum tredecim annos regnasset, centesimo ætatis anno obiit.

(145) J : *Thaï-ting* imperatoris *Thang* filius natu major; prœmatura morte obiit, priusquam solium conscenderet.

(146) J : *Waï-ping* et *Tchoung-jin* erant τοῦ *Thaï-ting* fratres minores. Perperam Noël : *Waï-ping imperator creatus est et regnavit duobus annis... Chum-gin regnavit quatuor annis.* GG : Interpretem *Tchhing* (7,180) unice sequi oportet : quando (G) imperator *Thang* obiit, *Waï-ping* duos annos, *Tchoung-jin* quatuor annos natus erat. *Thaï-kia* cum natu major esset, statim post *Thang* defunctum imperii habenas accepit. Si vero (C) *Waï-ping* et *Tchoung-jin* sex annos regnassent, quomodo *I-yun* filium *Thaï-kia* per tres annos (ab imperatore defuncto) patri parentaturum in palatio *Thoung* postea relegare potuisset?

(147) J : *Thaï-kia*, τοῦ *Thaï-ting* filius, imperatoris *Thang* nepos erat.

(148) H : Illum relegavit in palatium *Thoung*, in quo defuncti imperatoris (*Thang*) monumentum exstabat, ut ejus memoriam præ animo habens, emendatis tandem moribus, ad virtutem colendam sese transferret.

(149) H : Luctûs peragendi spatium innuit.

(150) J : *Sc.* ob præteritas culpas.

tribus annis habitans, i. e. colens, humanitatem, *et* se-transferens-ad æquitatem, °dociliter-audiisset I yun° docentem ipsum, °iterum (152) rediit in *urbem* Po.

§. XXXIII. τὸ Tcheou koung° (153) non habuisse *imperium (154) *est* velut τὸ I° (155) sub *familia* Hia, *et* τὸ I yun° (156) sub *familia* In °.

§. XXXIV. * Confucius aiebat: (157) *quoad* τὸ *familias* Thang *et* Iu (ministris) tradidisse, *quoad familias* Hia, Iu et Tcheou continuasse, i. e. filiis-transmisisse, eorum æquitas una *est*.

§. XXV. Wan tchang interrogans ait: Homines * aiunt:

(151) J: Ut se virtuti in posterum colendæ idoneum præstaret.

(152) *I-yun* vitiis purgatum novisque virtutibus clarum *Thaï-kia* videns, illum in urbem imperialem *Po* fulgenti diademate regiisque vestibus ornatum reduxit, et in paterno solio ipsi destinato constituit.

(153) J: Licet *Tcheou-koung*, dum ministrum ageret, eximia virtute gestisque insignibus claruerit, imperii tamen dominio potitus non est, quia sapiens *Tchhing-wang* patri succedere poterat.

(154) Gallice: *La raison pour laquelle* Tcheou-koung *n'a pas été empereur, est la même que celle*, etc.

(155) J: *I* non evasit imperator, quia *Khi* (*Iu* filius) paternas virtutes et regimen continuare poterat.

(156) J: *I-yun* rerum summam adeptus non est, quia *Thaï-kia*, emendatis vitiis, humanitateque diligenter exculta, in imperialem dignitatem, sibi hæreditario jure debitam, restitui dignus fuit.

(157) C: Ne imperatores *Yao* et *Chun* privatæ utilitati consuluisse putes. *Yao* et *Chun* imperium ministris, necnon *Iu* filio, tradentes, eamdem æquitatis legem pariter secuti sunt, quia nimirum, in utroque casu, Cœli tantum voluntati paruêre. Quid igitur imperatorem qui dignitatem suam filio transmittit virtute defectum suspicaris?

(158) I yun (159) per * coquinariam-artem quæsivit (160) Thang; * est-ne *verum?*

Meng tseu ait: Minime; non ita *est*°. I yun *dum* araret in *regni* Yeou sin° campis et delectaretur *imperatorum* Yao *et* Chun° ¶ norma°, *si* abfuisset hujusmodi (161) æquitas°, *si* abfuisset hujusmodi (162) norma°, *licet* (163) donasses illum ex * imperio, *id* non respexisset°; *licet* (163) subjuncti-fuissent mille ** quadrigarum-equi, *id* non respexisset°. *Si* abfuisset hujusmodi æquitas°, *si* abfuisset hujusmodi norma°, *vel* ex una festuca non donasset hominem; *vel* (164) ex una festuca non sumpsisset ab homine.

§. XXXVI. *Quum* Thang, mittens homines, cum (i. e. oblatis) sericis-voluminibus invitaset illum, ** vultu-

(158) C: Alii aiunt: *I*, nomen est familiæ, *Yun*, nomen honorificum; alii vero: dicebatur *'O-heng* (11,762-9,677); *I-yun* est magistratûs seu præfecturæ nomen..

(159) Ad verbum: per τὸ, vel ope τοῦ in-frusta-secare et coquere carnes.

(160) Quæsivit, i. e. aditum sibi fecit ad *Thang*. J: Cum rectam normam sequi gauderet, imperatore eum ad aulam muneribus invitante, ultro venit, ideoque illum *quæsivisse* dictus est.

(161) J: Littera *i* rectæ normæ opportunitatem, convenientiam, littera *tao* rectam imperatorum *Yao* et *Chun* normam indicat.

(162) J: Quasi diceret: Si læsa æquitate, si læsa recta-norma, totius imperii dominus constitutus fuisset. Littera *to* idem sonat ac illi magistratum, dignitatem conferre. Aliter E: Si illi totius imperii reditus dedisses.

(163) Sic vers. Tartarica. E: Et licet equorum currui trahendo aptorum quatuor millia obtulisses.

(164) Sic H, I, i. e. E: tunc unam festucam nec alteri dedisset, nec ab eo accepisset. H: *Kiaï* (99), usurpatur pro *kiaï* (8,837).

contento-et-nihil-cupienti-similis ait : Ego *cui-usui (165) *imperatoris* Thang° invitationis-titulo-oblata serica-volumina adhibebo°? Mihi (166) numquid *est* sicut habitare-in *agrorum *medio *et* *sic (167)° delectari *imperatorum* Yao *et* Chun° norma°?

§. XXXVII. Thang ter misit (homines) *qui* irent invitare illum. *Tunc (168) *animo-commotus mutans-*que consilium* ait : (169) Quam me degere-in *agrorum° medio, *et* sic° oblectari *imperatorum* Yao *et* Chun° norma, *nonne-melius-est me efficere hunc principem esse *imperatoribus* Yao *et* Chun° *similem* principem°, *nonne-melius-est me efficere hunc populum esse *imperatorum* Yao *et* Chun° populo (similem)° ! ¶ *Nonne-melius-est me per *me-ipsum propriis (170) *oculis* videre illud° !

§. XXXVIII. Cœlum (pergit I yun)° *cum* produxit hunc populum°, jussit *viros qui* (171) ante sciverunt, in-

(165) Aliter E : Quid est quod propter oblata munera agros deseram? — Vulgatam interpretationem sequi præstat.

(166) *I. e.* Nonne mihi satius est (J) placide inter agros degere quam publicæ administrationi periculis obnoxiæ admoveri?

(167) Ita vers. Tartarica. Aliter B, J : Ex (*yeou*) horum (*chi*) camporum ° medio.

(168) Sic A et vers. Tart. E : Postquam (*Ki*, 3,861) venissent et recessissent.

(169) Phrasis ordinem sic restitue : Nonne melius est me efficere etc., quam degere in..

(170) Tart. interpres vertit *thsin* per *doudsimbi*, egredi. Quæ quidem interpretatio a vulgatis longe aberrat.

(171) B : Jussit eos qui rerum cognitione alios superarent, mentem acuere iis qui ingenio tardiores illam cognitionem nondum haberent ; jussit viros qui præcoci *vel* acriori intelligentia prædití, rerum rationes

telligentiam-indere *iis qui* post sciunt; jussit *viros* qui ante intellexerunt, intelligentiam-indere *iis qui* post intelligunt°. Ego *ex* *imperii populo° *ille sum* qui ante scivi°; ego volo ope hujus normæ intelligentiam-indere huic°populo°; *si* non ego intelligentiam-indam illi,° quisnam *indet*°?

§. XXXIX. *Si*, *inter* *imperii° populos, *privatus-homo *aut* *privata-mulier essent qui non perciperent *imperatorum* Yao *et* Chun° beneficia (172), cogitabat *id esse* quasi ipse impellendo °immisisset illos *in-fossæ-medium. In *se-ipso (173) sustinebat *imperii °onus (174) *sic. Ideo adiens Thang, hortatus-est illum, *ac* effecit-ut debellaret (175) Hia *et* salvaret populos.

§. XL. Ego non audivi *virum fuisse* qui tortuosum-faciens (176) se-ipsum,° rectos-fecerit homines°! quanto-minus qui dedecorans (177) seipsum,° rectum-facere *imperium *possit*°.

percallerent. J: *Sian-tchi*, i. e. ante alios nosse quid facere deceat; *v. g.* oportere (B) in parentes pium esse. *Sian-kio*, i. e. ante alios intelligere qua de causa hoc illudve facere deceat; v. g. quare (B) juniores senioribus reverentiam debeant.

(172) H: *Sc.* Imperatorum *Yao* et *Chun* agendi normam. *I-yun* populum non solum docendi, sed etiam alendi curam sibi incumbere intelligit.

(173) Phrasim *khi-tseu-jin-i* etc. sic construunt A, B, C, J.

(174) J: Indicat litteras *sse-thian-hia-tchi-jin* et sqq.

(175) J: Littera *Hia* immitem imperatorem *Kie* (4,220) innuit. Efficere volebat ut princeps evaderet alter *Yao* aut alter *Chun*, ejusque populus horum imperatorum populos virtute et felicitate referret.

(176) J: Confer *tom.* I, *cap.* VI, §. I.

(177) C: *I-yun*, coquum agendo, maximum sibi inussisset op-

§. XLI. Sanctorum hominum° actiones *non sunt* similes*. Quidam (178) longe-recesserunt, quidam propius-accesserunt; quidam abierunt, quidam non abierunt. *Eo* ¶ tendebant *ut* puros-efficerent* se-ipsos et nihil-amplius°.

Ego audivi illum per **imperatorum* Yao *et* Chun° normam quæsivisse (179) Thang; non audivi (180) per *coquinariam-artem°.

*I hiun (181) ait : Cœlum (182) puniens (perimens) cœpit debellare a Mou koung, ego cœpi a Po.

§. XLII. Wan tchang interrogans ait : Quidam aiunt *Confucium in *regno* Weï diversatum-fuisse-apud **virum*-ulcera-*curantem;* in *regno* Thsi diversatum-fuisse-apud eunuchum *nomine* Tsi hoan (183); *est-ne *verum*°?

Meng tseu ait : Minime, non ita *est**. Qui amant (184) res fecerunt-illud°.

probrinm; quomodo tunc imperii homines ad virtutis perfectionem adducere potuisset?

(178) Sic vers. Tartarica. C : Alii anteqnam mnnns adepti sint, recessum petunt, nt virtuti colendæ vacent, alii ad principem accedunt, et mnnere pnblico funguntur. Quidam officium abdicant, quidam non abdicant. Aliter I : Quidam, mnnus adepti, in alia regna abeunt; quidam in patrio regno usque manent.

(179) I : *I-yun* non sane quæsivit *Thang*; sed quia imperatorum *Yao* et *Chun* normam perfecte callebat, *Thang* non potuit non quærere eum. Dicere vult Mencius eum sapientia sua effecisse nt *Thang* ipsum quæreret atque ad se vocaret. Melius gallice : *Il se fit rechercher de Thang.*

(180) Supple : quæsivisse *Thang.*

(181) J : Caput libri *Chou-king*, seu Annalinm imperialium.

(182) A : *Thang* Cœlo tyrannos plectenti obsequens, sævum imperatorem *Kie* in aula *Mou-koung* aggredi cœpit, periude ac ego adjuvans *Thang*, ejus res gestas inchoavi in imperiali sede *Po.*

In *regno* Weï diversatus-est-apud Yan tchheou yeou (185). *Cum viri* Mi tseu (186)° uxor et *discipuli* Tseu lou° uxor *sorores *essent*°, Mi tseu compellans Tseu lou ait: *Si* *Confucius diversaretur-apud me, *regni* Weï primarii-præsidis-dignitatem posset obtinere°.

Tseu lou de *his* monuit. *Confucius ait : « Est fatum (187). » Confucius accedebat (188) juxta ritus, recedebat juxta ritus. *Sive* obtineret illud (189), ¶ *sive* non obtineret, aiebat: Est fatum. *Si* vero diversatus-fuisset-apud *virum-ulcera-curantem* et *apud* *eunuchum Tsi hoan, *id* fuisset non-sequi æquitatem, non-sequi fatum°.

§. XLIV. *Cum* *Confucius non gaudens (habitare) in *regnis* Lou *et* Weï, *abiisset*, incidit-in *regni* Soung *æquitatûs-præfectum Houan (190) *qui* voluit sistere-in-via et interficere ipsum; *sed* (191) tenui veste° *induta*°, transivit-in *regnum* Soung. *In* hoc tempore, *Confucius,

(183) A : Medicus ille et eunuchus apud regulum gratia florebant.

(184) C : Qui fabulas et commenta fingere amant, id excogitaverunt, ut, inquinata Sancti viri fama, suis commodis servirent.

(185) J : Vir e regno *Weï* sapientia clarus. G : In libro *sse-ki* (1,123-9,958) vocatur *Yan-tcho-tseou* (5,282-11,249).

(186) G : *Mi-tseu-hia* (5,971) vir apud regni *Weï* regulum *Ling-koung* (12,020-612) gratiosus.

(187) J : Tì hanc dignitatem obtinere, a Cœli decreto, non ab isto homine, pendet; quare potius apud eum quam apud *Yan-tchheou-yeou* diversarer?

(188) A : De muneribus quærendis et relinquendis loquitur Mencius.

(189) A : I. e. dignitatem, munus. — Aiebat : Ut doctrina mea floreat, vel relicta jaceat, id a Cœli decreto unice pendet.

(190) J : *Houan*, dictus *Hiang-thouï* (1,146-2,760).

(191) Sic J : Mutata veste, viliorem induit, ne forte agnosceretur.

licet *esset-in angustis-rebus (192), diversatus-est-apud *urbis-præfectum Tching tseu (193) *qui* erat *regni* Tchhin reguli Tcheou (194) minister.

§. XLV. Ego *id* audivi : Nosces proximos ministros ex (195) *viris* quorum ipsi sunt hospites; nosces remotos ministros ex *viris* quos ipsi faciunt-hospites. Si *Confucius diversatus-fuisset apud **virum*-ulcera-*curantem* et *apud* *eunuchum Tsi hoan, *quomodo *posset* dici Confucius ?

§. XLVI. Wan tchang interrogans ait : Quidam aiunt : Pe li hi (196) *cum* se-ipsum vendidisset ad *regni* Thsin

(192) J : *Houan-thouï* ipsum occidere volentem innuit Mencius.

(193) C : Si Confucius, vel periculis circumventus, apud virum virtutis fama insignem hospitium elegit, quanto magis quando in regnis *Thsi* et *Weï*, quieto tempore, versabatur.

(194) J : Ille *Tching-tseu*, vir sapiens, in regno *Soung*, magistratum olim, urbici præfecti nomine, summa cum laude egerat ; tunc vero..

(195) Sic A : Gallice : *D'après les personnes qu'ils reçoivent chez eux*, et infra : *d'après les personnes chez qui ils logent.* Aliter C et nonnulli : Si nosse vis utrum regiæ aulæ minister rectus sit necne, vide quosnam viros hospitio excipiat ; si minister e longinqua regione advectus, vide apud quos hospitium eligat ; siquidem simile simili gaudet.

(196) G : *Pe-li-hi* sapiens e regno *Iu*. C : Cum *Pe-li-hi*, ad principem accedere cupiens, nulla id ratione assequi posset, se quinque ovium pellibus vendidit apud regiorum armentorum præfectum, tantaque emicuit diligentia, ut *Mou-koung* eximia illum sapientia præditum videns, publicæ administrationi admoverit. C : Alii aiunt : Princeps *Mou-koung* eum in regni *Thsou* (4,379) hominum manus forte delapsum, quinque ovium pellibus redemit, regnique administrationi applicuit, addito titulo *Ou-kou-ta-fou*, alludens scilicet ad quinque pelles de quibus supra.

hominem qui alebat pecudes quinque ovium °pellibus, pascendo boves,° quæsivit *regni* Thsin *regulum* Mou koung; *verum-ne *est°?*

Meng tseu ait : Minime, non ita¶ *est*°; qui amant-res fecerunt illud°.

§. XLVII. Pe li hi *regni* Iu homo *erat°*. *Regni* Tsin (197) homines *postquam* cum *regionis* Tchhoui ki °gemmis et *in regione* Kiu natis° equis, quæsivissent iter ab Iu ut aggrederentur *regnum* Koue, Koung tchi ki admonuit. Pe li hi non admonuit.

Sciens *regni* Iu principem° non posse (198) admoneri,° egressus transiit-in *regnum* Thsin; *tunc* annos ** septuaginta-*natus erat°*. *Si* *nondum scivisset *habere τὸ, pascendo boves, quærere *regni* Thsin *regulum* Mou koung°, *ut quid* sordidum, i. e. probrosum°, posset-*ne* dici prudens°? *Cum* (princeps) non posset admoneri, ° non admonuit; potest-*ne* dici *non prudens°? Sciens *regni* Iu principem° *jam-jam-periturum,° prius reliquit illum (199); non potest dici *non-prudens°.

§. XLVIII. *Cum* tunc promotus-fuisset a Mou koung, sciens (200) Mou koung °posse *se*cum *naviter-agere°,

(197) C : Quo tempore ministrum ageret in regno *Iu*, regni *Tsin* (3,920) homines qui regna *Iu* et *Koue* simul invadere et communi ruina involvere cupiebant, subtili artificio usi, regni *Iu* regulo pretiosa obtulerunt munera ut sibi transeundi in regnum *Koue* licentiam concederet. Regulum minister *Koung-tchi-ki* consiliis dehortatus est ne id faceret. Quo obsurdescente, *Pe-li-hi* illico abiit.

(198) J : Cum principem sanis consiliis impervium videret..

(199) J : In regnum *Thsin* abiit.

(200) Aliter vers. Tart. Sciens se cum regulo *Mou-koung* posse agere. I : Vidit regni *Thsin* regulum eum esse qui suam doctrinam actu exsequi posset.

adjuvit illum ; potest-*ne* dici *non-prudens°? Adjuvando Thsin,° illustrem-exhibuit suum principem in *imperio, *et* potuit (201) transmitti ad posteras generationes. *Si* non sapiens *fuisset*°, *numquid* potuisset illud°? Se-ipsum vendere ad perficiendum suum principem, *pagi homines (202) qui se-ipsos amant, non facerent; °dices-*ne* *sapientem facere illud°?

(201) J : Supple : hujus reguli nomen, fama.
(202) J : *Sc.* vulgi homines exigua prudentia præditi.

CAPUT IV.

Tractatus Wan tchang pars posterior.

§. I. MENG TSEU ait : *Viri* Pe i oculi non aspiciebant turpes colores; aures non audiebant turpes sonos. Nisi (1) digno principi non serviebat, nisi dignum populum non regebat. Pace-vigente, tunc accedebat; anarchia-grassante, tunc recedebat. *In locis* (2) *e* quibus prava administratio° exibat, *in* quibus pravus populus° habitabat, non sustinebat sedem-figere°. *Si* cum rusticis hominibus versaretur, cogitabat, *id esse* perinde-ac-si cum aulica veste *et* aulico pileo sedisset in luto *aut* carbonibus°.

In *imperatoris* Tcheou° tempore, habitans borealis maris° ripas,° exspectavit *imperii° serenitatem°. Ideo qui *postea* audierunt *viri* Pe i° famam, stupidi homines *facti sunt* (3) judicio-præditi, debiles homines habuerunt firmum animum.

§. II. ¶ I yun aiebat : Cuinam servies, nisi principi? Quemnam reges nisi populum?

Pace-vigente (4) etiam accedebat; anarchia-grassante, etiam accedebat.

(1) *Cf. tom.* I, *cap.* III, §. LII.

(2) J : *Sc.* in aula, in palatio.

(3) Perperam Noël : *Hebetes modestiam servare contenderunt.* J : Litteræ *wan* et *lian* de prudentia dicuntur. Id. *lian*, i. e. habere vim discernendi.

(4) C, J : Loquitur Mencius. Noël hæc ab *I-yun* dici perperam intelligit.

Aiebat : Cœlum° *ex quo* produxit hunc populum°, jubet *eos qui* prius (5) sciverunt, intelligentiam-indere posterius scientibus ; jubet *eos qui* prius intellexerunt, intelligentiam-indere posterius intelligentibus. Ego, *ex hoc* Cœli populo°, *ille sum* qui prius intellexi° ; ego volo per hanc normam intelligentiam-indere huic populo°.

*Si inter** imperii° populos* privatus-homo *aut** privata-mulier essent qui non acciperent *imperatorum* Yao *et* Chun° beneficia, cogitabat *id esse* quasi ipse impellendo° immisisset illos *in* fossæ medium, *quia* per *se-ipsum sustinebat *imperii° onus°.

§. III. Lieou hia hoeï non erubescebat *servire* vili principi, non recusabat exiguum magistratum. *Si* accederet, non occultabat (6) *suam* sapientiam ; semper sequebatur rectam normam. *Licet* neglectus *et* relictus, ° non succensebat ; *licet* in-angustias-compulsus *et* inopia-exhaustus, ° non angebatur. *Si* cum rusticis hominibus versaretur, ** vultum-contentum-præferens, non sustinebat abire°. *Aiebat :* Tu (7) causa tuî ; ego causa meî. Licet *brachiis-nudus *et* *detecto-corpore *sedeas* ad ¶ meum latus, tu quomodo potes inquinare me°?

Ideo qui audierunt *viri* Lieou hia hoeï° famam : pusillanimi homines, magnanimi *facti sunt* ; (8) exiles homines, densi.

(5) *Cf.* supra, *cap.* III, *not.* 171.

(6) Sic C et plerique. Perperam Noël : *In magistratu constitutus sapientes viros, ut ad dignitates promoverentur, omnis individiæ expers prorsus non abscondebat. Cf. tom.* I, *cap.* VI, *not.* 234.

(7) Perperam Noël : *Ista abjectio est tantum tua, non mea.* Littera *weï* significat *causâ*, gall. *pour.* Cf. *tom.* I, *cap.* III, *not.* 235.

(8) Sic ad verbum juxta interprett. et vers. Tart. II : Litteræ *po*

§. IV. *Cum* * Confucius° abiret-e *regno* Thsi, manu-cepit orizam-aqua-dilutam et profectus-est. *Cum* abiret-e *regno* Lou ait : « * Lente ego abeo°. » Relinquendi patris *et* matris regnum° norma *est*°. *Quando* festinare (9) * oportebat, ° festinare; ° *quando* (10) diu-commorari * oportebat, ° diu-commorari ; *quando* privatum-vivere * oportebat, ° privatum-vivere; *quando* magistratum - gerere * oportebat, ° magistratum-gerere ; *en* * Confucius°.

§. V. Meng tseu ait : Pe i *e* sanctis° * purissimus (11) *erat*°; I yun, *e* sanctis ° * munerum-patientissimus (12)°; Lieou hia hoeï, *e* sanctis° * commodissimus (13)°; * Confucius ° *e* sanctis ° * animum-ad-tempora-flectere-peritissimus (14)°.

§. VI. * Confucius ° *potest* vocari conjunctorum *sono-*

(exilis) et *heou* (densus) de cordis affectu dicuntur. Melius gallice : *les cœurs froids et insensibles deviendraient aimans et affectueux*. Perperam Noël : *Parci ad liberalitatem sese exstimulant.*

(9) I. e. Propere abire e magistratu.

(10) I. e. Magistratum diu retinere.

(11) G : Prædictos viros, *Pe-i*, *I-yun* et *Lieou-hia-hoeï* intelligit. *Pe-i* servandæ animi sui integritati consulebat. Cf. supra, §. I, et *tom.* I, *cap.* III, §. LII, *not.* 227.

(12) Quolibet tempore munus admittendum esse judicabat. Cf. supra, §. II ; et *tom.* I, *cap.* III, §. LIII.

(13) *Lieou-hia-hoeï* nullius hominis societatem respuebat, adeo commodis moribus erat. Cf. supra, §. III, et *tom.* I, *cap.* III, §. LIII.

(14) Hi tres viri suum quisque meritum habebat ; nullus tria hæc merita simul possidebat. Quod quidem in Confucio mirum in modum elucebat. Sive perversum sæculum fugere mentisque puritati consulere oporteret, sive munus obire, sive aliorum studiis morem gerere, ad tempora sese accommodabat.

rum magnus (15) finis. *In* conjunctorum *sonorum* magno fine°°, æneum-instrumentum profert-*sonos*, et lapideum-instrumentum colligit illos°. Æneum-instrumentum quod profert-*sonos*°, inchoat *concentum°; lapideum-instrumentum-quod colligit illos°, terminat *vel* absolvit* concentum°.

§. VII. ¶ Inchoare *concentum°, prudentis° res *est;* terminare *concentum°, sancti° res *est*°.

§. VIII. Prudentiam *si cui rei* compares, tunc solertiæ *vel* dexteritati°. Sanctitatem *si cui rei* compares, tunc viribus°. Veluti *vir* qui jaculatur * extra centum passus°; ille *si* perveniat°, (16) vis *est*°; ille *si* attingat (scopum) non °vis *est*°.

§. IX. Pe koung ki interrogans ait : T° Tcheou familiam ordinasse (17) dignitates, *et* stipendia, ** quomodo?

Meng tseu ait : Horum singula non potui audire, *quia* *reguli exosi illa (statuta) molesta sibi°, °simul destruxerunt hos codices. *Verumtamen° *ego* Kho°, *audivi eorum compendium°.

(15) Sic G et plerique, nec non vers. Tart. Id ipsum est quod liber *Chou-king* vocat, Gallice : *les neuf finales de la musique Siao-chao* (7,610-12,172). Cf. Gaubil, trad. du *Chou-king*, p. 39. Noël : Confucius octo instrumentorum musicorum concentui comparari potest. Il sic explicat *ta-tching:* Omnes octo instrumentorum sonos concorditer modulari, ex iisque conjunctis unum *liu* (2,387) elicere. C : Confucius in se uno singula trium sanctorum merita simul possidebat, quemadmodum musicus concentus ex singulorum instrumentorum sonis harmonice conjunctis constat.

(16) Quidam (A, J) litteram *eul* explicant tu ; cæteri ut particulam habent.

(17) I. e. quomodo ordinaverit, etc.

§. X. * Imperator : Una (1.ª) dignitas; (18) : Koung: una (2.ª) dignitas; Heou : una (3.ª) dignitas Pe : una (4.ª) dignitas; Tseu *et* Nan : una (5.ª) dignitas; universim quinque gradus °.

Princeps : una dignitas; supremorum-tribunalium-præsides : una dignitas; * primarii-præfecti : una dignitas; primarii litterati : una dignitas; medii, i. e. secundarii, litterati : una dignitas; infimi litterati : una dignitas. Universim sex gradus.

§. XI. ¶ * Imperatoris° constituta *ditio* : (19) terra in-circuitu mille li *habens;* Koung *et* Heou, pariter in-circuitu centum li; Pe, * septuaginta li; Tseu *et* Nan * quinquaginta li. Universim quatuor gradus. Qui non possidebat * quinquaginta li, *per se* non penetrabat ad * imperatorem. *Qui* adhæserant ad * regulos dicebantur (20) Fou young.

§. XII. *Ab* imperatoris° summorum-tribunalium præsidibus accepta terra æquabat (21) Heou; *a* * primariis-præ-

(18) Noël hos quinque dignitatis gradus Europæis reddit titulis, qui mea quidem sententia Sinicis minus respondent : *Khoung*, dux (*duc*); *Heou*, princeps (*prince*); *Pe*, comes (*comte*); *Tseu*, marchio (*marquis*); *Nan*, baro (*baron*).

(19) J : Territorium mille *li* in circuitu complectens. Imperator decies mille belli quadrigas habebat, *Koung* et *Heou*, mille; *Pe*, centum, *Tseu* et *Nan*, decem.

(20) C, J : Minores reguli qui ingentibus impensis sive ad imperatorem sexto quoque anno invisendum, sive ad solemnem congressum cum aliis regulis celebrandum faciendis impares erant, majorum regnorum patrocinio nitebantur. Ideo dicebantur *fou-young*, i. e., ope meritorum (*young*) in populo optime regendo partorum, adhærentes (*fou*) regulis potentioribus ad conveniendum imperatorem.

fectis accepta terra æquabat (22) Pe; *a* primariis litteratis accepta terra æquabat Tseu *et* Nan.

§. XIII. *In* magno regno *ubi* terra in-circuitu centum li (habebat), princeps (23), decies supremorum-tribunalium-præsidum stipendia; supremorum-tribunalium-præsides, quater *primariorum-præfectorum (stipendia); *primarii-præfecti duplo-superabant primarios litteratos; primarii litterati duplo-superabant medios, i. e. secundarios, litteratos; medii litterati duplo-superabant infimos litteratos; infimi litterati et *plebei-homines qui erant-in, i. e. occupabantur-in, magistratu, æqualia-habebant stipendia; stipendia sufficiebant ad supplendam eorum agriculturam °.

§. XIV. *In* secundario regno (24), *ubi* terra in-circuitu septuaginta li (habebat), princeps (25), decies supremorum-tribunalium-præsidum stipendia; supremorum-tribunalium-præsides, ter *primariorum-præfectorum;

(21) I. e. Ditio eorum qui in imperiali aula supremis tribunalibus præerant, æquabat ditionem reguli dicti *Heou*.

(22) I. e. Ditionem reguli dicti *Pe* æquabat, etc.

(23) Melius et clarius gallice : Dans un royaume qui avait en tous sens cent *li* d'étendue (celui du *Koung* et du *Heou*), le prince avait dix fois autant de revenu que les présidens des cours suprêmes; ceux-ci quatre fois autant que les *primarii præfecti;* ceux-ci deux fois autant que les lettrés de première classe; ceux-ci deux fois autant que les lettrés de seconde classe; ceux-ci deux fois autant que les lettrés de troisième classe. Ces derniers avaient les mêmes appointemens que les hommes du peuple qui étaient employés dans les bureaux administratifs; ces appointemens étaient destinés à leur tenir lieu des produits agricoles que leurs occupations les empêchaient de recueillir.

(24) J : Regnum reguli dicti *Pe*.

(25) J : Littera *Kiun* indicat *Pe*.

*primarii-præfecti¶ duplo-superabant primarios litteratos; primarii litterati duplo-superabant medios, i. e. secundarios, litteratos; medii litterati duplo-superabant infimos litteratos; infimi litterati et *plebei-homines qui erant-in, i. e. occupabantur-in, magistratu, æqualia-habebant stipendia; stipendia sufficiebant ad supplendam eorum agriculturam°.

§. XV. *In* parvo (26) regno, *ubi* terra in-circuitu *quinquaginta li (habebat); princeps, decies supremorum-tribunalium-præsidum stipendia; supremorum-tribunalium-præsides duplo-superabant *primarios-præfectos; *primarii-præfecti duplo-superabant primarios litteratos; primarii litterati duplo-superabant medios, i. e. secundarios, litteratos; medii litterati duplo-superabant infimos litteratos; infimi litterati et *plebei-homines qui erant-in magistratu æqualia-habebant stipendia; stipendia sufficiebant ad supplendam eorum agriculturam°.

§. XVI. Id-quod *agricolæ° (27) obtinebant (28) *hoc erat:* unusquisque vir (accipiebat) centum jugera. Centum jugeribus° bene-excultis, primarii (29) agricolæ* alebant novem homines; *a* primariis secundi (30) alebant octo viros; medii (31) alebant septem homines; *a* mediis se-

(26) J : Regnum regulorum *Tseu* et *Nan.*

(27) C : Hæc explicant *lou-tso-i-taï-khi-keng*, stipendia sufficiebant ad supplendam eorum agriculturam.

(28) J : De agrorum reditibus loquitur Mencius.

(29) H : i. e. primæ notæ, *seu* diligentissimi.

(30) H : Qui diligentissimos illos agricolas subsequebantur.

(31) H : Agricolæ remissiores, parum diligentes.

cundi (32) alebant sex homines; infimi (33) alebant sex viros. * Plebei-homines qui erant-in magistratu, eorum stipendia in hoc (34) * differebant.

§. XVII. Wan tchang interrogans ait : Ausim interrogare-de τῷ amicitiam-inire.

Meng tseu ait : *Si* non nitaris, i. e. glorieris, *tua* ætate-majori, *si* non nitaris honoribus, *si* non ¶ nitaris (35) fratribus°, amicitiam-inire *potes.* ** Amicitiam-inire (cum aliquo), *est* amicitiam-inire-cum ejus virtute°. Non * licet (36) esse *rem qua* innitaris*.

§. XVIII. Meng hian tseu, centum curruum° familia, i. e. regulus, *est*°. Erant amicitia-conjuncti quinque viri°, Yo tching khieou *et* Mou tchoung; *quoad* alios tres viros, tunc ego oblitus-sum eos°. Hian tseu° cum illis quinque * viris amicitiam-junxerat°, *quia* * minime-spectabant (37) τοῦ Hian tseu° * familiam (38)°. Hi quinque * viri, *si* etiam° spectavissent τοῦ Hian tseu° familiam, tunc non cum illis junxisset-amicitiam°.

§. XIX. Non solum centum quadrigarum° familia

(32) H : Qui remissiores illos agricolas subsequebantur.

(33) H : Qui omnium negligentissimi erant.

(34) H : Prout agri majori vel minori diligentia exculti fuerant, majora quoque aut minora erant stipendia.

(35) Si non glorieris quod fratres opulentos vel honoribus insignes habeas.

(36) I. e. virum amicitiam cum alio inire volentem, nulla de re gloriari licet.

(37) C : Quia quinque isti viri semetipsos, ob virtutem, magni facientes, nec auctoritatis, nec lucri desiderio tangebantur.

(38) Familiam, i. e. potentiam. Littera *kia* hic de primarii præfecti (*Khing,* 1,048) regno intelligenda est. Cf. *tom.* I, *cap.* I, §. II. etc. Primarii præfecti, exiguorum regnorum principes, a regulis, quemadmodum reguli ab imperatore, pendebant.

i. e. regulus, fuit sic (39)°; licet parvorum regnorum° principes etiam habent illud.

Regni Pi *regulus* Hoeï koung aiebat : Ego quantum-ad Tseu sse, tunc *meum* magistrum-feci illum°; ego quantum-ad Yan pan, tunc amicum-feci illum°. Wang chun *et* Tchhang si, tunc *sunt ii* qui (40) serviunt mihi°.

§. XX. ¶ Non solum parvi regni° princeps fuit sic°, licet magnorum regnorum° principes etiam habent illud.

Regni Tsin *regulus* Phing koung°, quantum-ad Haï thang°, *ubi* ingredere, dixerat (Haï thang), tunc ingrediebatur; *ubi* sede, dixerat, tunc sedebat; *ubi* ede, dixerat, tunc edebat. *Quamvis* *crassior-oriza *aut* olerum juscula *essent*,* numquam non se satiabat: quia non audebat *iis* non se-satiare°. Verumtamen (41) constitit in hoc et nihil-amplius°. Non cum *eo* communem-fecit (42) Cœli dignitatem°, non cum *eo* obiit Cœli munus°, nec cum *eo* comedit Cœli reditus°; *id more* litterati° honorare (43) *sapientem°

(39) J : Litteræ *wei-jan* et *yeou-tchi* indicant τὸ non gloriari suis honoribus, sua dignitate.

(40) Quia hisce sapientibus virtute multo inferiores sunt, administros meos agere eos jussi.

(41) E : *Phing-koung* exteriorem hanc urbanitatem prædicto sapienti exhibere tantum noverat; sic et permulti. Noël hæc et seqq. de quibuslibet principibus generatim dici perperam intelligit.

(42) E, J : Munus, dignitas, stipendia, homini a Cœlo conferuntur; ideo ait : Cœli munus, Cœli dignitas, Cœli stipendia. J : Non vult Mencius (ut perperam vertit Noël) principem regiæ dignitatis communitatem sapienti dare. Loquitur de dignitate, officio, stipendiis quæ regulus viro regendi artis consulto committere et impertiri potest.

(43) Hoc modo litteratus, dignitate aut officio vacuus, sapienti honorem exhibet, non imperator nec regulus.

est, non imperatoris *aut* reguli° *more* honorare sapientem°.

§. XXI. Chun *cum* promotus invisisset imperatorem, imperator hospitio-excepit generum *suum* in secundo palatio, *ac* etiam comedit (subditi) Chun (dapes). Mutatis *partibus*, agebant (44) diversorem *et* hospitem. Sic *imperator° familiariter-utebatur *privato-viro°.

§. XXII. Cum (45) inferiori revereri superiorem, dicitur° honorare honoratum; cum superiori revereri inferiorem, dicitur° colere sapientem. Honorare honoratum, ¶ colere sapientem : eorum æquitas (46) una *est*°.

§. XXIII. Wan tchang interrogans ait : Ausim interrogare (47) : τὸ *ad* ineundam amicitiam munera-dare, quonam animo°?

Meng tseu ait. Reverentiæ°?

W. t. ait : Repetitis-vicibus (47a) recusare°, censetur *irreverentia; qua-de-causa°?

M. t. ait : *Viro* *honorato dante°, *si* dicas : id-quo ipse acquisivit illud°, *æquum-ne *est*, iniquum-ne *est?* Et

(44) C, J : Quando *Yao* excipiebat *Chun*, *Chun* erat *diversor*, *Yao hospes;* quando autem *Yao* apud *Chun* epulabatur, *Yao* erat veluti *diversor*, *Chun*, *hospes.*

(45) Ubi quis in inferiori gradu positus reveretur.. ubi quis in superiori gradu positus..

(46) Inferiores non minus honoratos viros (*i. e* superiores) quam superiores revereri sapientes (subditos) tenentur ; hoc una et eadem æquitatis lex præcipit.

(47) Sic Vers. Tartarica. Mencius loquitur de regulis, sapientes viros donis et splendida urbanitate, invitantibus.

(47a) Ad verbum, *recusare°*, *recusare°*. G : seu *Tchou-hi*, nescire se fatetur quare hæc littera repetita sit; C vero illam firmius recusandi causa bis adhibitam censet.

(48) deinde accipias illud, id * habetur * irreverentia (49); quamobrem noli recusare °.

§. XXIV. *W. t.* ait : *Dic* velim, non per verba recuso °, *sed* in corde recuso °; *si* (intra me) dicam : « Ipse extorsit *illud* a populo °; non æquum *est* ° », et per alium prætextum, non accipiam, *an* non licet ° ?

M. t. ait : Is *si* amicitiam-ineat (50) ° juxta rectam-normam °, is *si* munus-offerat ° juxta urbanitatem, tunc * Confucius accipit (i. e. accepisset) illud °.

§. XXV. Wan tchang ait : Nunc est *vir* qui (51) retinuit (i. e. compilavit) homines * extra regni (52) portas °. Ille *si* amicitiam-ineat ° juxta rectam-normam °; ¶ ille *si* munus-offerat ° juxta urbanitatem, *an* tunc licet accipere (53) furto-rapta ° ?

M. t. ait : Non licet. Khang kao ait : *Eos qui* occidentes (54) sternunt, *vel* abjiciunt, homines *ut* rapiant divitias, stupide non timentes mortem, *in* universo populo non-

(48) H : Et deinde, munus illud justis viis acquisitum agnoscens, accipias... *Subaudi :* vel, injuste comparatum deprehendens, rejicias..

(49) H : Ista recusatio, irreverentiæ signum habetur, si quidem, hujusmodi agendi ratione, tum donum, tum donatorem parvi facere et contemptui habere videris.

(50) Sic Vers. tart. et permulti. Aliter E : Si veniat me invitatum.. Si me excipiat, tractet..

(51) Sic ad verbum. H : gall. *arrêter les voyageurs pour les tuer et les piller, les dépouiller.*

(52) Latina consuetudo impedit quin litteræ *iu.. waï* ad verbum reddantur. Melius gallice : *Au dehors des portes de la ville* (H).

(53) H : Adverbum : Divitias quas viatores sistendo (*iu*) comparavit.

(54) H, J : Projecto eorum cadavere, opes, divitias rapiunt.

est *qui* non oderit. » *Ii* sunt *quos* non exspectando *τò* admonere°, morte-plectunt°(55), nec consumunt sermones. In (hanc legem) accepit ab Hia, Tcheou accepit-ab In; * huc-usque fuit illustris. ** Quomodo ipse acciperes (56) illud?

§. XXVI. *W. t.* ait : Hodierni ° reguli extorquentes illud a populo °, *sunt* velut *qui* latrocinatus-est°. « *Si* ille rite * exhibendo reverentiam munus-offerat°, statim * sapiens accipit illud ». Ausim interrogare : *Hoc* * quid-significat°?

M. t. ait : Tu, * putas-*ne*, *si* esset * imperator exortus, *cum* * collecturum * hodiernos° regulos et interfecturum illos°, *vel* eum admoniturum illos, *ac postquam* non emendavissent (se-ipsos)°, deinde interfecturum illos°? °Vocasse (57) latrones *eos* qui *id quod* ipsi non *debent* habere°, capiunt°°, *est*, extendendo (iniquitatis) speciem, pervenisse-ad (severioris) æquitatis° apicem.

§. XXVII. * Confucius° *olim* obibat-magistratum in

(55) Sic J et permulti obscurum hunc locum explicant. Gall. : *le prince les fait mourir de suite, sans attendre ni interrogatoire* (B, E), *ni explication.* Litteras *so-pou-thse*, juxta J, post *tchu-tche-ye* collocandas puto. De loci sensu celeberrimi interpretes valde ambigunt; G : sensus quatuordecim litterarum *chang-cheou* usque ad *wei-lie*, male cohæret. Interpres *Ki* (2,072) textum mendosum putat; mihi vero quatuordecim illæ litteræ redundare videntur.

(56) H : Opes furto, latrocinio partas quomodo acciperes?

(57) E : Gallice : *Comparer aux voleurs de grand chemin, comme vous venez de le faire, ceux qui prennent ce qui ne leur appartient pas, c'est pécher par un raffinement d'équité.* G : *tchhoung louï*, idem ac *tchhouï-louï* (3,447). Morris. syllab. Dict. *To extend a principle to objects of the same class or species.*

regno Lou°. *Regni* Lou hominibus (58) venando contendentibus, ¶ * Confucius etiam (59) venando contendebat. *Si* venando contendere adhuc liceat, ° quanto-magis accipere eorum munera°?

§. XXVIII. *W. t.* ait : *Si-ita-sit, * Confucius° magistratum-gerendo°, *an* non *intendebat* agere (60) doctrinam°?

M. t. ait : (Intendebat) agere doctrinam°.

W. t. ait : (Si intendebat) agere doctrinam, qua-de-causa venando contendebat°?

M. t. ait : * Confucius *cum* (61) prius libro recte-præscripsisset sacrificiorum-tsi vasa, non ex quatuor partium° cibis implebat *vasa* libro præscripta.

W. t. ait : Quare non abibat°?

M. t. ait: *Id* erat (62)°initium.° *Si*, (postquam homines) initium* posse agere *putaverat*°, °non egissent, °tunc abibat. *Ideo * numquam fuit *regnum in* quo usque ad-finem trium annorum remanserit.

(58) C : Quoties sacrificium *Tsi* offerendum occurrebat, regni *Lou* homines feras venatu quærere, captasque sibi invicem auferre solebant.

(59) C, J : i. e. Confucius hunc morem non prohibebat; non enim dicere vult Mencius Confucium pravam hanc consuetudinem fuisse secutum.

(60) Sic vers. Tart. C, J : *sse-tao*, ad verbum : ex τῷ agere doctrinam, i. e. rectam normam, rem (*sse*), negotium suum facere.

(61) G : Litteras *sian-pou-tching-khi* nemo adhuc clare explicuit. Interpres *Siu* (2,689) ait: Primum libro composito, sacrificiorum Tsi vasa præscripsit; effecit ut numerum certum haberent; neque ex (H) prædis quæ non nisi difficillime ex quatuor regni partibus (C) venatu suppeditabantur, ea vasa instruebat vel replebat; effecit ut certæ et definitæ speciei semper essent.

§. XXIX. * Confucius quando videbat (doctrinam) agi posse°, magistratum-gerebat; quando urbane-excipi poterat°, magistratum-gerebat; quando * publicis-sumptibus-ali (poterat)°, magistratum-gerebat.

Quantum-ad *regulum* Ki houan tseu, videns (doctrinam) agi posse°, magistratum-gessit°; quantum-ad *regni* Weï *regulum* Ling koung, *cum* urbaniter-tractari posset°, magistratum-gessit°; quantum-ad *regni* Weï *regulum* Hiao koung, *cum* * publicis-sumptibus-aleretur°, magistratum-gessit.

§. XXX. Meng tseu ait: ¶ Τὸ magistratum-obire, non (63) causa paupertatis°; sed sunt tempora ubi (64) causa paupertatis. Τὸ * uxorem-ducere, non causa (65) alimonii°; sed sunt tempora ubi causa (66) alimonii. Qui (67) causa paupertatis, recusat honorificam (dignitatem) *et* habitat-in humili, recusat divitias *et* habitat-in paupertate.

(62) Sic B, C, H, J. C: Doctrinam suam in praxim redigendi *principium* paulatim experiri volebat, ut illam observatu haud ita difficilem esse ostenderet. Interpres A litteram *tchao* vertit *omen*, *præsagium*. *Tchao* proprie significat: ustulati testudinis tegumenti ope, divinare, præsagia ducere: hic tropice accipitur.

(63) J: Litteratus, officium obeundo, rectam normam alios docere, populosque sublevare (E), solummodo intendere solet.

(64) J: Quando egestate premitur, vel senes parentes alendos habet.

(65) E: Vir uxorem ducere solet, ut filios sui nominis hæredes habeat.

(66) Melius Græce: ἕνεκα τοῦ τρέφεσθαι.

(67) J: Virum qui officium, non paupertatis causa, obit, clara dignitate potiri, ingentesque reditus accipere licet; si vero paupertatis causa munus publicum gerat,..

§. XXXI. Qui recusat honorificam (dignitatem) *et* habitat-in humili, *qui* recusat divitias *et* habitat-in paupertate, *quomodo (68) oportet°? Circumeat (i. e. custodiat) urbis-portas *aut* pulset (69) ligneum-crepitaculum.

* Confucius * fuit horrei-publici-præfectus °. Aiebat : *Dum* (70) *summam-pernumero, *si* (computatio) congruat°(71), nihil(72)superest°. Fuit *agrorum-præfectus°. (73) Aiebat : *Si* boves *et* oves *sint* pingues, validi *et* grandes°, nihil-restat° (72).

§. XXXII. *Si* dignitas *tua* humilis *sit*, et loquaris (74) grandia, peccatum *est*°; *si*, *te* stante in principis° (75) * palatio, ° recta-norma non agatur, probrum *est*°.

§. XXXIII. Wan tchang ait : Litteratum° (76) non inniti (77) *regulis, quomodo *fit*°?

Meng tseu ait : *Quia* non audet°. ¶ *Regulos, *quando*

(68) J : I. e. quodnam officium obire debet?

(69) E : Lignum quod viri nocturnas excubias agentes identidem pulsabant.

(70) Sic Tart. vers. H : *Khouai*, i. e. totam summam, *ki*, i. e. summæ aliquam partem, ad calculos vocare.

(71) H : Gall. *si mes comptes sont clairs et exacts.*

(72) Nihil mihi superest agendum.

(73) J : Hortorum, septorum et pascuorum præfectus.

(74) J, H : Loqui de iis quæ ad excelsam regni aut Domûs administrationem pertinent.

(75) Sic B. Tart. vers. : in regno.

(76) J : Mencius de eo loquitur qui magistratum nondum adeptus est.

(77) J : I. e. licet magistratum non obeat, annuos reditus a principe accipere.

amiserunt regnum°, deinde * inniti * regulis, ritus *est*°; litteratum° inniti * regulis, non ritus *est*°.

Wan tchang ait : *Si* princeps det illi milium, tunc accipit-*ne* illud°?

M. t. ait : Accipit illud.

W. t. τὸ accipere, * qua-æquitate° (78)?

M. t. ait : Princeps° erga populum° (79) : debet (80) opitulari illi.

§. XXXIV. *W. t.* ait : Principe opitulante°, tunc accipere ; dante°, tunc non accipere, quomodo°?

M. t. ait : *Quia* non audet°.

W. t. ait : Ausim interrogare : Eum non audere, quomodo *fit*°?

M. t. ait : Qui circumit (i. e. custodit) urbis-portas, *qui* pulsat ligneum-crepitaculum, uterque, *quia* habent perpetuum officium, comedunt° (reditus datos) a superiore, i. e. principe; qui, carens perpetuo officio, donatur (80[a]) a superiore, * censetur * expers-reverentiæ°.

§. XXXV. *W. t.* ait : *Si* princeps det (milium), tunc accipit illud; * nescio *an* possit semper continuare° (81)?

M. t. ait : Mou koung° erga Tseu sse°, sæpe (82) in-

(78) Si litteratum munus a principe accipere æquum est, cur non stipendia? Quomodo fit ut munus, illæsa æquitate, accipere queat? Aliter J : I. e. quid intelligis?

(79) J : Litteratus qui magistratum nondum obiit, unus e plebe habetur.

(80) Sic B, C. Alii vertunt *sane*, *profecto*.

(80[a]) Qui, ministri dignitate vacuus, ministri stipendia accipere non erubescit.

(81) J : Continuare hujusmodi munera.

(82) J : Mittebat homines qui percontarentur utrum valeret, necne.

terrogabat, sæpe dabat *coctam-carnem. Tseu sse non gavisus-est. *Tandem° (83), manu-innuens ¶ *viris-missis, *eos* exire-fecit *extra (84) magnam portam°; *tum* *vultu ad-boream-converso (85), *demisso*que*-in-terram-capite, bis salutans et non accipiens, ait : *Nunc-demum scio principem° *instar* canis *aut* equi alere Ki, i. e. me. » Porro *exinde præfecti non-amplius obtulerunt (cibos)°. *Si* amans sapientes, non-possit *eos* promovere, *et* præterea non possit alere°, potest-*ne* dici amare sapientes°?

§. XXXVI. *W. t.* ait : Ausim interrogare : *Si* regni princeps cupiat alere *sapientem, *quomodo *ut* continuo possit dici aluisse°?

M. t. ait : *Si* ex principis mandato offerant°, bis salutans, *demisso*que*-in-terram-capite, ° accipit. *Postea *regii* *horrei-custodes continuant (86) milium, culinæ homines continuant carnem, nec *amplius* ex principis mandato offerunt° (87).

Tseu sse *existimabat : « *Si ob* *coctas-carnes faciat me *molestum-in-modum sæpius salutare°, *id* non *est* alendi *sapientem° norma°. »

§. XXXVII. Yao° erga Chun° : jussit (88) suos filios, novem viros, servire illi; duas filias *illi* dedit-uxores°; centum præfectos *accingi*, boves, agnos, horrea com-

(83) H : Gall. *à la fin*, i. e. quando cibos oblaturi ultimo venerunt.

(84) Idem ac *iu* (3,829)-*ta-men-tchi-waï*. Cf. supra, *not.* 52.

(85) J : Quasi coram principe esset.

(86) I. e. subministrare pergunt.

(87) J : Ne sapiens crebris salutationibus, gratias toties agendo, defatigetur.

(88) Cf. supra, *cap.* III, §. III, *not.* 12.

plete-parari *jussit*, ut aleret Chun in *agrorum° medio; deinde promovit illum et dedit ¶ illi excelsam dignitatem. Ideo dicitur imperatoris *aut* reguli more honoravisse (89) *sapientes°.

§. XXXVIII. Wan tchang ait : Ausim interrogare : *Sapientem* (90) non invisere *regulos, *quomodo°?

M. t. ait : *Si* sit-in regno dicitur (91) fori *et* putei° subditus; *si* sit-in agris, dicitur *herbarum-silvestrium° (92) subditus : uterque vocantur *plebei-homines. Plebeios-homines, *quando* (93) non fuerunt ministri, oblato *prius* munere (94), non audere *invisere *regulos, ritus *est*°.

§. XXXIX. Wan tchang ait : *Plebeios-homines, *si* (princeps) advocet illos *ad* operam-tributariam, ire-ad operam-tributariam; (litteratum), *si* princeps, cupiens videre eum, advocet eum, tunc non ire visum illum, quomodo *fit*°?

M. t. ait : Ire-ad operam-tributariam (94[a]), æquum *est*°; ire visum, non (95) æquum *est*°.

(89) Cf. supra, *not.* 43.

(90) Innuit Mencium.

(91) Aliter versio Tart. : Itineris et viæ subditus. J : Vir muneris expers ad publicum puteum itare ac sæpius in foro versari solet; ideo sic vocatur. — E : Regnum, i. e. urbs regia.

(92) Aliter vers. Tart. : Herbarum silvestrium instar subditus.

(93) Sic vers. Tart. Aliter nonnulli : Qui non obtulerunt munus ut essent ministri.

(94) J : Munus quod litteratus, officii obtinendi cupidus, principem invisendo offerebat.

(94[a]) J : Plebeii hominis officium est principi tributariam operam navare.

(95) J : Litteratus magistratum non adeptus, regulos sponte invisendo, conditionis suæ terminos excedit.

§. XL. Porro principem *cupere videre illum°, *quade-causa°°?

W. t. ait : Quia ille multum (96) audivit°, quia ille sapiens *est*°.

M. t. ait : *Si* quia ille multum audivit° (97), tunc *imperator non advocat magistrum *suum;* *quanto-minus *regulus°! *Si* quia ille sapiens *est* (98), tunc ego nondum audivi (principem) cupientem videre sapientem° advocasse illum ¶.

§. XLI. Mou koung *cum* sæpius *invisisset Tseu sse, ait : Antiquitatis mille quadrigarum° principes° amicitiam-junxisse-cum litteratis, *quomodo°?

Tseu sse *stomachatus ait : *Antiquitatis *homo **dixit : (100) Serviat illi°°! Numquid dixit : Amicitiam-nectat-cum illo°°?

Tseu sse° *stomachatus-est°; *nonne (quia intra se) dixit : Quantum-ad dignitatem, tunc tu princeps *es*°, ego subditus°; quomodo ausim cum principe amicitiam-nectere°; quantum-ad virtutem, tunc tu *ille es* qui servis mihi; quomodo *posses *mecum amicitiam-nectere°? » *Si* mille quadrigarum° principes, quærentes cum illis (101)

(96) J : I. e. quia multa didicit, quia multa scientia instruitur. Melius græce : Διὰ τὸ αὐτὸν πολλὰ ἀκηκοέναι, διὰ τὸ αὐτὸν εἶναι σοφόν.

(97) J : Adde : eum magistri loco habet.

(98) J : Suæ potentiæ oblivisci, cumque invisere debet; ego enim..

(99) J : Hinc patet principem non posse litteratum accersere, nec litteratum, muneris adhuc vacuum, adire principem.

(100) J : Princeps litteratum virtute insignem ut magistrum suum habere et revereri tenetur.

(101) C : Cum illis litteratis de quibus modo locutus est *Mou-koung*.

amicitiam-jungere°, non poterant *id* obtinere°, *quanto-minus potuissent advocare°?

§. XLII. *Regni* Thsi *regulus* King koung (102) venaturus, advocavit *regii-septi-præfectos cum *vexillo. *Quum* non venissent, *jam-jam-occisurus-fuit illos.

« *Recti-tenax-vir non obliviscitur *se projiciendum* fore-in fossam *aut* montis-canalem; fortis vir non obliviscitur *se* perditurum suum caput. »

*Confucius quare assumpsit (103)°? Assumpsit *quia* (accersiti) non ¶ sua *ipsorum* accersitûs-tessera, non venerunt°.

W. t. ait: Ausim interrogare: *Ad* accersendum *regii-septi-præfectos, *qua-re-utitur?

M. t. ait: Utitur pellito pileo. *Quoad* *privatos-viros, utitur vexillo-serico-flammei-coloris-absque-ornatu; *quoad* litteratos, utitur vexillo-duobus-draconibus-intertextis-ornato; *quoad* *primarios-præfectos, utitur vexillo-plumeis-globulis-quinquecoloribus-in-summo-hastili-pendentibus-ornato.

§. XLIII. *Cum* utendo *primariorum-præfectorum° accersitûs-tessera accersivisset *regii-septi-præfectos, *regii-septi-præfecti, *vel* morte *instante*, non ausi-sunt ire; *si* utendo litteratorum° accersitûs-tessera accersivisset *privatos-viros, *privati-viri numquid ausi-essent venire°? *Quanto-minus *si*, utendo *insipientis (104) viri° accersitûs-tessera, accersat sapientem virum°?

§. XLIV. *Si* cupiens videre sapientem virum°, non

(102) *Cf.* supra, *tom.* I, *cap.* VI, §. I, et *not.* ibid.

(103) H : In medium adduxit τὸ eos non venisse.

(104) A : Si eum, tanquam virum ignobilem, nullo prius oblato munere, arcessat.

utatur idonea (105) norma, *id est* quasi cupiens eum ingredi°, occluderet° portam°. °Æquitas, via *est;* urbanitas, porta *est*°. Solum *sapiens potest incedere hac via, exire et ingredi hac porta°. Carmen (106) ait: « Magna (107) via *est* (plana) sicut molaris-lapis (108); illa *est* recta sicut sagitta; *est* ea-quam *sapientes sequuntur, ea-quam exigui homines (109)¶ a-longe-prospiciunt. »

§. XLV. Wan tchang ait: *Confucius, *si* principis mandato accerseretur, non exspectans currum°, ibat. *Si ita-ita-sit, *numquid* *Confucius male *agebat*°?

M. t. *Confucius *cum* tunc, ad-magistratum-evectus, haberet præfecturæ munus, °propter ejus præfecturam accersebat eum°.

§. XLVI. Meng tseu alloquens Wan tchang ait: Unius pagi° probus (i. e. probissimus) litteratus, statim amicitiam-jungit-cum unius pagi° probis litteratis; unius regni° probus litteratus, statim amicitiam-jungit-cum unius regni° probis litteratis. *Imperii° probus litteratus, statim amicitiam-jungit-cum *imperii° probis litteratis.

§. XLVII. *Existimans τὸ amicitiam-jungere-cum *imperii° probis litteratis non sufficere, adhuc altius-ascen-

(105) C : Si sapiens prope habitet, eum ipsemet invisere debet princeps; si procul, legatos eum suo nomine invitaturos mittere; hæc est idonea arcessendi norma.

(106) Liber Carminum, tom. *Ta-ya*, od. *Ta-toung* (1,797-899).

(107) Sic H et utraque versio Tartarica. Noël litteram *tcheou* perperam vertit *familiam Tcheou*, dum contra adjectivi vice fungitur. H: Magnam (*tcheou*) æquitatis et rituum viam intelligit Mencius.

(108) Perperam Noël : *Ut pumex*.

(109) J : Eam ante oculos assidue habent ut exemplum quod imitentur.

dens perpendit antiquitatis° homines, concinit eorum versus, legit eorum libros. *Si* non nosset illos viros (110), posset-*ne*°°? *Ideo perpendit eorum sæculum°. *Illud* est ascendendo (111) amicitiam-jungere°.

§. XLVIII. ¶ *Regni* Thsi Siouan wang *cum* (112) interrogasset-de primariis-præfectis, Meng tseu ait : Rex dequibusnam primariis-præfectis° interrogas°?

Rex ait : Primarii-præfecti *an* non *sunt* similes?

M. t. ait : Non *sunt* (113) similes. Sunt nobiles *et* consanguinei° primarii-præfecti ; sunt (114) diversæ familiæ° primarii-præfecti.

Rex ait : Velim interrogare-de nobilibus *et* consanguineis° primariis-præfectis.

M. t. ait : *Si* princeps habeat magnam culpam (115), tunc admonent. *Si* *sæpius-iterata (reprehensione), non audiat, tunc mutant *ejus* (116) dignitatem.

§. XLIX. Rex *commotus **mutavit-vultûs-colorem.

(110) C : Si veterum dicta factave tantummodo perpenderet, nec intimos eorum animi sensus sciret penetrare, numquid illustres hos viros, quasi coætaneus, examinare (*chang-lun*) dici posset?

(111) J : Illud est, cum veteribus amicitiam inire, eorumque virtutes suas facere.

(112) J : Rogavit quodnam foret primarii præfecti munus, qua potissimum causa constitueretur.

(113) J : Primarii præfecti non omnes ejusdem gradûs et ordinis sunt.

(114) J : Quando princeps ad hoc munus non consanguineos, sed sapientes sibi sanguine alienos promovet.

(115) J : Gravem culpam quæ regni ruinam invehere potest.

(116) J : Peccantem principem dignitate exuit, eamque in virum sapientem transfert, qui ejus loco frugum et terræ sacrificiis præsit.

M. t. ait : Rex ne miretur°; *cum* rex interrogaverit subditum, subditus non ausus-est non * juxta-veritatem respondere.

Rex colore stabilito, i. e. vultu serenato, * deinde voluit interrogare-de diversæ familiæ primariis-præfectis.

M. t. ait : *Si* princeps habeat culpam, tunc admonent; *si* * sæpius-iterata (reprehensione) non audiat, tunc abeunt, i. e. abdicant.